

Ida, poikkeava sosiaalinen nousukas

Nousukkuus ja luokka Enni Mustosen Syrjästäkatsojan tarinoita
-sarjassa

Maiju Korkealaakso

Pro gradu -tutkielma

Kotimainen
kirjallisuus

Historian, kulttuurin
ja taiteiden

tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Maaliskuu 2021

|

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

KORKEALAAKSO, MAIJU: Ida, poikkeava sosiaalinen nousukas. Nousukkuus ja luokka Enni Mustosen Syrjästäkatsojan tarinoita -sarjassa.

Pro gradu -tutkielma, 90 s.

Kotimainen kirjallisuus

Maaliskuu 2021

Pro gradu -tutkielmassa käsitellään Enni Mustosen Syrjästäkatsojan tarinoita -sarjan neljää ensimmäistä osaa; *Paimentyttöä* (2013), *Lapsenpiikaa* (2014), *Emännöitsijää* (2015) ja *Ruokarouvaa* (2016). Tarkastelun kohteena on päähenkilö Ida sekä hänen yhteiskuntaluokkansa ja se, millaisia mahdollisuuksia tai rajoituksia yhteiskuntaluokka antaa päähenkilölle teoksissa.

Tutkin Idaa nousukashahmona ja kysyn, millaisin eri keinoin Ida nousee luokka-
asemassaan ja miten pääomat sekä niiden kertyminen vaikuttavat Idan nousukkuuteen. Tutkielmassa käytän teoreettisen viitekehyksenä nousukas -hahmojen tutkimusta, työväenkirjallisuuden tutkimusta sekä luokkatutkimusta. Teorian taustana käytän erityisesti Pierre Bourdieun kehittämää teoriaa; pääomien jaottelusta, erilaisista kentistä ja habituksista. Tutkimusmetodina käytän kontekstualisoivaa luentaa. Tutkielmani keskeinen tavoite on tutkia pääomien merkitystä hahmon nousukkuudelle sekä millä eri keinoin luokka-asemaa rakennetaan teoksissa.

Työni keskeisin tulos on se, että pääomilla on erityinen merkitys työläishahmon nousukkuuden mahdollistumiselle. Pääomat vahvistuminen toimii nousukkuuden edellytyksenä ja auttaa myös kehittämään omaa habitustaan oikeanlaiseksi. Erityisesti sosiaalinen pääoma toimii nousukkuuden mahdollistajana, koska vahva sosiaalinen pääoman kautta hahmolle on merkittävä kontaktien verkko, joka auttaa tätä oppimaan ylemmän luokan käyttäytymiskoodiston. Tämä taas auttaa vahvistamaan hahmon asemaa yhteiskunnassa ja vakiinnuttamaan uuden luokka-aseman.

Avainsanat: Enni Mustonen, Luokkatutkimus, Pääoma, Kenttä, Habitus, Nousukkuus, Yhteiskuntaluokka, työläinen

Sisällys

Sisällys	4
1. JOHDANTO	5
1.1. Lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	5
1.2. Tutkimuskohde ja aineiston valinta	7
1.3. Yhteiskuntaluokkien kehittyminen 1800-luvulta ja 1900-luvulle	8
1.4. Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet.....	12
2. LUOKKA-ASEMA PAIMENTYTÖSSÄ.....	17
2.1 Lähtöasetelma ja pääomat	17
2.2 Paimentytöstä navettapiiksi, aseman kehitys sekä kertyvät pääomat.....	20
2.3 Karjapiiasta Topeliukselle ja aseman vahvistuminen.....	23
2.4 Koulutuksen ja kielitaidon merkitys sekä rahan arvon ymmärtämisen kehittyminen	31
3. LUOKKA-ASEMA LAPSENPIIASSA.....	37
3.1 Lapsenpiian työ ja asema perheessä	37
3.2 Pukeutumisen merkitys ja luokkaheränneisyys.....	42
3.3 Muutto Helsingistä Keravalle ja työnkuvan muutos.....	47
3.4 Eliaksesta Teutoriin, miehet asemaa määrittämässä	49
4. LUOKKA-ASEMA EMÄNNÖITSIJÄSSÄ.....	53
4.1 Uusi työnantaja ja aseman muutos	53
4.2 Emännöitsijän toimi ja maineen merkitys symboliselle pääomalle.....	56
4.3 Vaatetus ja sen merkitys asemaan	62
4.4. Miehet; Albert, Kalle ja Edvard	65
5. LUOKKA-ASEMA RUOKAROUVASSA.....	72
5.1 Emännöitsijästä täysihoitolan pitäjäksi ja aseman määrittäminen	72
5.2 Sosiaalisen pääoman kasvu ja hyöty.....	78
5.3 Vaatteet ja habitus viestivät asemasta	83
5.4 Pääomien vakauden merkitys.....	86
6. LOPUKSI.....	89
7. LÄHTEET	92

1. JOHDANTO

1.1. Lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Enni Mustosen Syrjästäkatsojan tarinoita -sarjan neljää ensimmäistä osaa; *Paimentyttöä* (2013), *Lapsenpiikaa* (2014), *Emännöitsijää* (2015) ja *Ruokarouvaa* (2016). Tarkennan katseeni päähenkilö Idaan, hänen yhteiskuntaluokkaansa ja siihen, millaisia mahdollisuuksia tai rajoituksia se antaa päähenkilölle. Tutkin Idaa nousukashahmona ja kysyn, millaisin eri keinoin Ida nousee luokka-asemassaan ja miten pääomat sekä niiden kertyminen vaikuttavat Idan nousukkuuteen.

Enni Mustosta ei ole aiemmin tutkittu, vaikka hän onkin kirjoittanut romaaneja 1980-luvulta lähtien ja häneltä on julkaistu useita eri kirjasarjoja, nuortenkirjoja sekä dekkarisarja. Näin ollen myöskään Syrjästäkatsojan tarinoita -sarjaa ei ole tutkittu laisinkaan. Mustonen kirjoittaa kirjailijanimellä ja on oikealta nimeltään Kirsti Manninen. Manninen on filosofian tohtori ja toiminut dosenttina Helsingin yliopistossa vuodesta 1988 lähtien. Tutkimuksen puutteen vuoksi Mustosta on aika tutkia, sillä hänen teoksensa tarjoavat runsaasti materiaalia tutkittavaksi ja Syrjästäkatsojan tarinoita -sarja antaa eritoten mielenkiintoisen materiaalin työläishahmon analysointiin. Kirjasarjan tarjoama maailma avaa Suomen historiaa ja kuuluisien suomalaisten merkkihenkilöiden historiaa sekä kuvaa totuudenmukaisesti luokkayhteiskuntaa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa.

Mustonen kertoo *Länsi-Savossa*, että hän tekee Syrjästäkatsojan sarjaa varten taustatutkimusta useamman vuoden ajan ennen uuden osan kirjoittamista (Vuorela 2018). Teosten lopusta löytyy monen sivun pituinen lista lisälukemistosta. Sen avulla lukija voi halutessaan tutustua paremmin teoksissa mainittuihin julkisuuden henkilöihin tai paikkoihin, joihin tapahtumat sijoittuvat. Lisäksi Mustonen on perustanut aktiivisen Facebook-ryhmän ”Syrjästäkatsojan tarinoita”, jonne Mustonen lisää tietoja teoksista, henkilöistä sekä tapahtumista. Ryhmän päivityksissä on vanhoja valokuvia, linkkejä muille sivuille, joista voi lukea lisää tietoa, ja tarkennuksia erilaisiin historiallisiin tapahtumiin, joita teoksissa mainitaan. Katson näiden taustaa valottavien seikkojen ja

tarkan taustatyön puhuvan tarkkojen historiallisten romaanien puolesta, vaikka ne säilyttään ovatkin keveitä ja viihteellisiä.

Mari Hatavara määrittelee historiallisen romaanin kuvaaman maailman liittyvän tunnettuun menneisyyteen. Yhdeksi historiallisen romaanin keskeiseksi lajikonventioksi¹ hän määrittelee intertekstuaalisuuden. Tällä hän tarkoittaa sitä, ettei historiallinen romaani kuvaa niinkään menneisyyttä vaan toistaa kuvauksia historiasta, jotka ovat lukijalle tuttuja. Historiallinen romaani siis herättää menneen tarinamaailman lisäksi suhteensa aiempiin genrensä edustajiin ja näiden kuvauksiin historiasta. Hatavara kuvaa historiallisen romaanin ottavan kantaa keskusteluun historian esittämisestä ja toteaa, että historiallinen romaani kuvaa mennyttä aikaa sille ominaisissa yksityiskohdissa. (Hatavara 2013, 52–64.) Kukku Melkas taas kuvailee artikkelissaan historiallisen viihteen usein naishistoriallisena romaanina, joka toimii väylänä naiskirjailijoille ottaa osaa historian kirjoittamiseen ja eritoten uudelleen kirjoittamiseen. Melkas on kuvaillut Mustosen teoksia feministiseksi historiaksi, jossa nousee esiin naisen toimijuus ja sankarillisuus sekä naisten arkinen elämä. Melkaksen mukaan Mustosen teokset tuovat näkyväksi historialliset asetelmat ihmissuhteissa ja samalla korostavat naistenvälisyyttä. Historiallisen viihteen kautta Mustonen pystyy nostamaan esiin erilaisten naisryhmien kohtalot ja antaa näin tilaa lukijalle nähdä erilainen historiallinen kuva. (Melkas 2013, 276–279.)

Näihin määritelmiin peilattaessa voidaan todeta Syrjästäkatsojan tarinoita kuuluvan historiallinen romaanin genreen, sillä kuvaukset erilaisista historiamme kulttuurillisista henkilöistä ovat todenmukaisia. Tarkemmin määriteltynä ne kuitenkin kuuluvat sen alalajiin eli historiallisen viihteen genreen. Syrjästäkatsojan tarinoita kun kuvaa historiallisia tapahtumia päähenkilön kautta tehden pientä poikkeamaa todellisiin historiallisiin tosiasioihin ja antaen näin päähenkilölle kehitysmahdollisuuksia, joita todelliset historialliset seikat eivät antaisi. Tätä seikkaa tukee myös Melkaksen tekemä määritelmä Mustosen teoksista naistenkirjoittaman historiallisen viihteen edustajana (Melkas 2013, 278). Tiivistetysti sanottuna, tutkin Mustosen romaanisarjaa historiallisen viihderomaanin ja yhteiskuntaluokkien näkökulmista.

¹ Lajikonventio on lajille ominainen käytäntö tai sovinnainen tapa. (Kielitoimiston sanakirja 2020.)

1.2. Tutkimuskohde ja aineiston valinta

Enni Mustosen romaanit *Paimentyttö* (=P), *Lapsenpiika* (=L), *Emännöitsijä* (=E) ja *Ruokarouva* (=R) ovat historiallisia romaaneja, joissa historiallisia henkilöitä seurataan fiktiivisen työläistaustaisen päähenkilön Idan kautta. Sarjan nimikin jo viittaa siihen, että romaanien kertoja on henkilö, joka seuraa tapahtumia sivusta eikä ole tapahtumien keskiössä. Teoksissa mielenkiintoista onkin juuri tämä näkökulman valinta. Ida on romaanien kertoja ja kerronta kulkee minämuodossa. Ida työskentelee ja elää niin Topeliuksen, Sibeliuksen kuin Edelfeltinkin taloudessa sekä kuvaa läheltä näiden historiallisten henkilöiden elämää. Ida näkee ja kokee asioita, joita ylemmässä yhteiskuntaluokassa olevat henkilöt tekevät pysymällä kuitenkin itse syrjässä. Toisaalta Ida taas on keskiössä, koska kerronta tapahtuu hänen kauttaan ja hän määrittelee, mitä kerrotaan tai jätetään kertomatta.

Valitsin kohdeteokseni, koska halusin tutkia työläishahmoa ja nousukkuutta. Päähenkilö Ida tuntui istuvan kohteekseni oivallisesti, ja eritoten minua alkoi kiinnostamaan teosten rakenne, Idan luokka-asema ja yhteiskunnallinen nousu, erilaiset suhteet eri luokissa olevien henkilöiden välillä sekä kohtalon merkitys asioiden kululle. Olen rajannut aineistoni kirjasarjan neljään ensimmäiseen teokseen, sillä sarjan kertojaksi vaihtuu viidennessä kirjassa Idan tytär Kirsti ja Ida jää sivuosaan. Neljässä teoksessa on myös selkeämpi päähenkilön elämänkaari.

Sarjan ensimmäisessä osassa eletään vuotta 1893, jolloin Ida on 13-vuotias, kaksin äitinsä kanssa asuva paimentyttö. Ida jää kuitenkin heti alussa orvoksi äitinsä kuoltua ja pääsee karjapiikaksi Östersundomin kartanoon. Karjapiikana Ida oppii navettatyön ja lypsämisen. Juonenkäänteen myötä Ida siirtyy navetasta pikkupiikaksi Topeliuksen perheeseen. Zachris Topelius oli 1800-luvulla elänyt merkittävä kirjailija ja hänestä puhuttiin isä Topeliuksena. Hän oli ruotsiksi kirjoittava suomalainen ja hänet nähdään viimeisenä koko kansalle ruotsiksi kirjoittaneena kirjailijana. (Vrt. Koli 1999, 74–75.) Ensimmäinen romaani päättyy Zachris Topeliuksen kuolemaan, ja tuolloin 18-vuotias Ida tarvitsee uuden työpaikan.

Sarjan toisessa osassa eletään vuotta 1898 ja Ida on siirtynyt Sibeliukselle lapsenpiikaksi. Säveltäjä Jean Sibelius oli arvostettu kansallisten merkkiteosten luoja ja hän teki monia maailmankuuluja Kalevala-aiheisia sävellyksiä ja vaikutti modernismin läpimurtoon

suomalaisissa kulttuuripiireissä (Meinander 2014, 182). Ida muuttaa aluksi perheen luo Helsinkiin, josta Sibeliukset muuttavat maalle asumaan.

Kolmannessa osassa, vuonna 1900, Ida on alkanut työskentelemään Helsingissä Albert Edelfeltin ateljeessa emännöitsijänä. Albert Edelfelt oli merkittävä suomenruotsalainen kuvataiteilija, graafikko ja kuvittaja, joka oli saanut mainetta ulkomailla. Hän kuvitti muun muassa Runebergin *Vänrikki Stoolin tarinat*. Edelfelt oli yksi taiteilijoista, jotka loivat kansakunnan kuvaa ja toivat Suomea esille muille maille (vrt. Meinander 2014, 182–182; Reitala 2015). Pestinsä aikana Ida kokee romanssin Albertin kanssa tullen tälle raskaaksi. Ennen kuin raskaus alkaa näkyä, Albert kuitenkin kuolee ja Ida irtisanoutuu työstään. Irtisanoutumisen jälkeen Ida päätyy muuttamaan Ruotsiin Eva Topeliuksen sekä tämän aviomiehen J. A. G. Acke Anderssonin mukana. Hän toimii heidän piikanaan ja pääsee tätä kautta aloittamaan uuden elämän Ruotsissa vuonna 1905.

Neljännessä osassa eletään vuotta 1914. Ida on synnyttänyt tyttärensä Kirstin ja toimii taloudenhoitaja ruotsalaiselle emeritusprofessori Axel Lundströmille. Tämä kuitenkin kuolee heti teoksen alkupuolella ja jättää Idalle perintönä rahaa. Perinnön turvin Ida muuttaa tuolloin 8-vuotiaan Kirstin kanssa takaisin Suomeen ja he perustavat täyshoitolan Albergaan².

Teoksissa esiintyy useita julkisuudessa vaikuttaneita henkilöitä aina kirjailijoista säveltäjiin ja taidemaalareihin. Heitä yhdistää se, että he ovat olleet osa kansakuntaa rakentavaa liikettä ja olleet rakentamassa kansallisuusaatetta. Teoksista pystyy saamaan kuvan luokkaeroista ja maailman tapahtumien vaikutuksista eri luokkien edustajiin.

1.3. Yhteiskuntaluokkien kehittyminen 1800-luvulta ja 1900-luvulle

Suomi oli 1800-luvulta eteenpäin murroksen partaalla, kun yhteiskuntaa kehitettiin, sääty-yhteiskunta alkoi muuttua, luokkien välit alkoivat liikkua ja kieli nousi kysymykseksi. 1840-luvulta eteenpäin ryhdyttiin koulutusta muuttamaan ja alempien luokkien lapset haluttiin saada koulutuksen piiriin. Koulun kautta pystyttiin opettamaan

² Teoksissa käytetään paikkakunnista osittain ruotsinkielisiä nimiä ja osittain suomenkielisiä, johtuen historiallisesta aikakaudesta ja alueiden ruotsinkielisyydestä. Tämän vuoksi käytän myös itse paikoista puhuessani sen kielistä nimeä, jonka kirjailija on valinnut.

uusien arvojen kansalle ja kehittämään kansakuntaa eteenpäin. Kansa alkoi muutoinkin aktivoitumaan ja perustettiin vapaapalokuntia, raittiusliikkeitä sekä kansanvalistusseuroja. (vrt. Lod 2007, 58–72.) Seurojen merkitys luokkaerojen tasaajana näkyi maaseudulla, jossa kansalaistoiminta oli vilkasta ja toimi kyläläisiä yhdistävänä toimintana. Kaupungeissa taas näkyivät vahvasti yhteiskuntaluokat ja kansalaistoiminta oli selkeästi kahtia jakautunutta. (vrt. Haapala 2009, 30–31.)

1800-luvun murros johti myös siihen, ettei sääty-yhteiskunta pelkästään alkanut muuttua, vaan siirryttiin lopullisesti luokkayhteiskunnaksi. Suomessa sääty-yhteiskunnassa luokkia olivat aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat (vrt. Trötschkes, 2013). Teollistumisen myötä syntyi uusi luokka, työläiset, joille ei säätyjärjestelmästä löytynyt omaa paikkaa, ja osin tämän vuoksi syntyi luokkayhteiskunta. Luokkayhteiskunnan piirteinä toimi se, että varallisuus määritteli ihmisen aseman yhteiskunnassa. Sääty-yhteiskunnassa kunkin yhteiskunnan jäsenen asema eli sääty oli riippuvainen perheestä ja siirtyi perittyinä sukupolvelta toiselle. (Vrt. Valtonen, 2021.)

Luokkayhteiskuntaan kuuluvat luokat jaettiin etenkin maaseudulla karkeasti kahteen ryhmään: ensinnäkin talollisiin, jotka olivat hallitseva ryhmä. Heitä vastaavana ryhmänä kaupungissa voidaan pitää johtajia ja omistajia. Toiseen ryhmään taas kuuluivat palkolliset ja muu maatyöväki, kaupungissa teollisuustyöläiset. Tämän lisäksi voitiin vielä katsoa olevan keskiluokka, johon esimerkiksi opettajat, käsityöläiset ja torpparit kuuluivat. Keskiluokka asettui nimensä mukaan ylä- ja alaluokan väliin. Ideologisesti keskiluokkaiset saattoivat olla kallellaan joko porvaristoon tai työväkeen päin. (Alapuro 2001, 47–48.)

Talolliset olivat pitäjän hallitsevin ryhmä ja heillä oli yhteyksiä paikalliseen säätyläistöön sekä virkamiehiin. Vuosisadan alkupuolella talolliset nähtiin melko yhtenäisenä kaupallista maataloutta harjoittavana ryhmänä. Heillä oli perinteisesti muutama torppari sekä viisi–kuusi työväestä koostuvaa ruokakuntaa. Torpparit olivat vuokralaisia, jotka vuokrasivat talollisilta maata viljelyyn ja karjan kasvatukseen. Vuokraa maksettiin työtä tekemällä talolliselle sekä osin rahana ja muina hyödykkeinä, kuten voina. Työväki oli tilatonta väestöä, jotka kuuluivat talollisten ruokakuntiin. Heihin kuuluivat muun muassa mäkitupalaiset. He toimivat tilapäistyövoimana maataloudessa ja muissa mahdollisissa töissä. Talvet he olivat usein työttöminä, eikä heillä ollut välttämättä

erityistä asuntoakaan. Yhtenä ryhmänä olivat vielä kokovuotiset palkolliset, joihin kuuluivat rengit ja piiat. Seudun väestöön kuuluivat toki myös käsityöläiset, jotka olivat oma ryhmänsä. He toimivat kiinteässä yhteydessä paikallisväestöön, mutta he olivat yhteydessä myös yhteisön ulkopuolelle. (Alapuro 2001, 27–39.)

Suomi maana oli liitetty osaksi Venäjää 1800-luvun alussa, mutta sille oli myönnetty autonomia, vaikkakin se aluksi oli olemassa vain paperilla. Vasta 1860-luvulla nähtiin autonomian todella alkaneen, sillä lehdissä alettiin käymään keskustelua kielestä ja fennomaaneja oli päässyt osaksi päättävää elintä. Lopulta suomen kieli alkoi saavuttaa asemaansa virkakielenä vasta 1900-luvulla ja laajeni entisestään itsenäisyyden myötä. Kun maailman tilanne alkoi kehittyä 1800-luvun loppupuolella, julisti Venäjä helmikuun manifestin, jonka seurauksena Suomen autonominen asema alkoi heiketä ja suomalaiset alkoivat keräämään nimiä adresseihin, jotka lähetettiin keisarille. Tilanne kehittyi niin, että Suomeen syntyi suurlakko 1905, jolloin Suomeen vaadittiin venäläistoimien peruuttamista ja yleistä äänioikeutta. (vrt. Lod 2007, 73–85.)

Kun Suomi julisti itsensä itsenäiseksi, jäi perinnöksi kaksi aseistettua ryhmää, suojeluskunnat sekä työväenkaartit, jotka suhtautuivat toisiinsa epäluuloisesti. Molempien ryhmien tavoitteena oli oman ryhmän turvallisuuden sekä valta-aseman varmistaminen paikallisyhteisöissä. Valtiolta puuttui valtakunnallinen järjestysvalta, jonka seurauksena valta oli luisunut paikallistoimijoille. Porvarillinen senaatti pyrki luomaan lujan järjestysvallan, mutta työväki puolusti omia oikeuksiaan, eikä oppositio ollut valmis hyväksymään senaatin päätöksiä. Radikaalit suunnittelivat vallankumousta ja saivat siihen pontta bolševikeilta. Asiaa vietiin eteenpäin kiihtyvässä sanomalehtikirjoittelussa, ja levottomuudet aiheuttivat yhteenottoja ennen varsinaisen sodan syttymistä. Katsotaan, että vanha sääty-yhteiskunta päättyi itsenäisyyteen, mutta vanhat luokka-asenteet säilyttivät asemansa vielä 1960-luvulle asti. (Vrt. Lod 2007, 115–118; Hoppu 2009, 92–95.)

Suomessa hallitsi 1800-luvulla ruotsinkielinen yläluokka, joka suhtautui suomenkieliseen rahvaaseen varauksella. Rahvaan nähtiin tarvitsevan holhousta ja sen elinympäristöksi katsottiin kotikylä. Työväenluokka käsitteenä kuului perussanastoon jo tuolloin. Työväenluokkaiseksi määriteltiin ihminen, joka tekee työtä ruumiillaan jollekin toiselle, esimerkiksi rengit. Työväenluokkaisen käsitettä taas pidettiin synonyymina

rahvaalle. Luokkajako perustui sääty-yhteiskunnan ideologiaan, jossa työväestölle oli säädetty omat työnsä, joita he yhteiskunnassa tekivät. Sääty-yhteiskunnassa katsottiin vallitsevan luonnonmukainen eriarvoisuus, jota ylläpidettiin oikeudellisesti. Työläiset nähtiin epävakaina ja vakaiksi taas ajateltiin ne, joilla oli itsenäinen toimeentulo ja täten myös valta päättää asioista. (Vrt. Lod 2007, 73–74; Haapala 1995, 229.)

1800-luvulla Suomi oli vielä suurimmalta osalta maatalousvaltainen, ja suurin osa väestöstä asui maaseudulla (Lod 2007, 47). Vasta 1800-luvun loppupuolella alkoi työväestön muutto kaupunkeihin, kun määriteltiin uusi laki, joka määräsi työsuhteen tasavertaiseksi työnantajan ja työntekijän välillä. Tällöin myös päättyi laillisen suojelun järjestelmä, joka oli aiemmin sitonut työntekijät työnantajiin ja näin olleen paikoilleen. Koska suurin osa kaupunkiin muuttaneista työläisistä oli tilattomia, nähtiin kaupunkiin muutto merkittävänä sosiaalisen statuksen ja elintason nousuna. Tämä johtui siitä, että työväki saattoi kaupungissa hankkia itselleen oman asuinpaikan tai vuokra-asunnon. Tämä aiheutti sen, että sosiaalisesta nousemisesta tuli sosiaalista laskua yleisempää, ja vaikka kaupunkityöläisten elintaso ei vielä yltänyt samalle tasolle kuin muissa maissa, antoivat kaupunkistuminen ja teollistumisen kuitenkin mahdollisuudet parempaan. Tällöin oman aseman paraneminen helpottui, eivätkä luokkanousut olleet enää harvinaisia. (Haapala 1995, 229–237; vrt. Alapuro 2001, 45.)

1800-luvulla naisten asema oli alisteinen suhteessa miehiin. Mies oli perheenpää ja edusti perhettä. Yhteiskuntajärjestys pakotti naisen etsimään itselleen miehen ja avioitumaan, jotta mies voisi elättää hänet, ja nainen voisi jäädä kotiin huolehtimaan kodista ja lapsista. Osin alistuminen on myös yhteydessä vanhaan luterilaiseen kantaan, jonka mukaan naisen tulisi alistua miehen käskyvällän alle. Nainen nähtiin heikompana, holhottavana henkilönä, joka oli syntynyt alamaisen rooliin. Naisen ei nähty kykenevän loogiseen tai johdonmukaiseen ajatteluun. Nainen nähtiin rakastettavana ja turvaa hakevana. Itsenäinen nainen taas oli miehekäs, eikä mies voinut häntä rakastaa, koska hän on kadottanut naiseutensa. Avioliitto nähtiin myös edellytyksenä lasten saannille ja suvun jatkamiselle, joka oli kehittyvän yhteiskunnan kannalta tärkeää. (Vrt. Lod 2007, 40–43.)

Eroa alistuvien naisten välillä tuotti heidän yhteiskuntaluokkansa. Työläisnaiset olivat agraaritaloudessa tärkeitä työntekijöitä ja varsinkin ne ”ylijäämä” -naiset, jotka eivät

avioituneet, olivat tärkeä aputyövoima. Avioituneet perheet taas opettivat lapsilleen pienestä pitäen sukupuolille ominaiset työt, jotta lapset pystyivät tekemään oman osansa maatalan töistä. Ajan kuluessa alettiin harrastamaan enemmän vaihdantaa, jolloin kotona ei tarvinnut enää tuottaa kaikkia perheen tarvitsemia hyödykkeitä. Tällöin ylimääräisten käsiparien tarve alkoi vähetä ja syntyi liikaväestön tilanne maaseuduille. Ylempien luokkien naisilla taas avioliittoon vaikutti naisen oma sosiaalinen asema yhteiskunnassa. Avioliitot olivat harkittuja, ja appiukon asema yhteiskunnassa oli erittäin ratkaiseva tekijä, jotta mies lähti pyytämään tältä naisen kättä. Nainen kasvatettiin huolehtimaan kodista, ja se oli hänen tärkein tehtävänsä. Naisen tuli olla kasvatettu nöyräksi, uhrautuvaiseksi ja valmiiksi hoivaamaan ja huolehtimaan perheestään. (vrt. Lod 2007, 40–43.)

1.4. Teorettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Nousukkuutta ja työläishahmoja kirjallisuudessa on tutkittu melko paljon. Tutkimusta on tehty eritoten kirjallisuudentutkimuksen puolella (ks. Kumpu 2019, Hyttinen 2012, Rojola 2009). Nojaan työssäni näihin tutkimuksiin ja luokkatutkimuksen teorettiseen viitekehukseen. Käytän analysoinnissani apuna historiallisesti kontekstualisoivaa luentaa.

Keskeisiä käsitteitä tutkielmassani ovat; *pääoma, kenttä, habitus, nousukkuus, työläinen ja yhteiskuntaluokka*. Pääoma on Pierre Bourdieun termi, jolla hän tarkoittaa yksilön erilaisia ominaisuuksia. Yrjö Hosiainluoma on tiivistänyt Bourdieun pääomat³ neljään eri muotoon: taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja symbolinen. Pohjaan oman käsitteistöni Hosiainluoman kuvaamiin neljään pääomaluokkaan, jotka perustuvat Bourdieun tekemään pääomajaotteluun. Kulttuurisiksi pääomiksi Bourdieu määrittelee muun muassa sivistyksen ja kielellisen kompetenssin. Sosiaaliseen pääomaan taas kuuluvat sukulaisuus ja sosiaaliset suhteet. (Hosiainluoma 2003, 759.) Beverly Skeggs on

³ Pierre Bourdieu (1979, 13–137) on jaotellut kulttuurisen ja akateemisen pääoman erikseen teoksessaan *Distinction*. Kulttuurisen pääoman hän katsoo sisältävän kaiken kulttuurisen arvon, jota ihminen voi saada esimerkiksi taiteista, musiikista, sisustuksesta tai pukeutumisesta. Eli sellaisista kulttuurisista tiedoista ja taidoista, jotka osoittavat hänen sivistyneisyytensä ja kulttuurisen koodiston ymmärryksen. Akateeminen pääoma taas on puhtaasti koulutuksen kautta saatua tietoa. Voisi katsoa, että kulttuuriseen pääomaan sisältyy tällöin myös hiljainen tieto, mitä esimerkiksi oikeanlainen kasvuympäristö voi antaa. Akateeminen pääoma taas on kaikille vapaana olevaa, opittavaa faktaa.

kuvannut teoksessaan *Elävä luokka* (2014) Bourdieun taloudelliseen pääomaan kuuluvan tulot, vaurauden, ominaisuuden sekä perityt rahavarat ja omaisuuden. Symbolisella pääomalla taas tarkoitetaan muotoja, joita pääoma saa, kun se on huomattu ja hyväksytty. Kun halutaan ymmärtää valtaa tai eriarvoisuutta, muuttuvat pääomat tällöin symbolisiksi. Toisin sanoen kaikki se mikä voidaan muuttaa pääomaksi tai resurssiksi, voidaan myös muuntaa symboliseksi pääomaksi ja kiinnittää vallitsevan arvon muotoon, esimerkiksi maineeseen. Symbolisuus voi siis olla olemassa vasta, kun se on ensin oikeutettu ja se voi näin luoda symbolisen arvon esimerkiksi kulttuuriselle pääomalle, tällöin kyseessä on avainmekanismi, jossa pääoma muuttuu vallankäytön välineeksi. Valta ja symbolinen pääoma ovat siis kiinteästi yhteydessä toisiinsa ja symbolisella pääomalla, joka määrittyy kontekstin mukaan, on merkitystä vallan arvoon ja siihen kenellä valtaa on enemmän suhteessa toiseen. Tutkimuskohteissani voi symbolisen vallan nähdä olevan yhteydessä maineeseen: mitä paremman maineen olet saavuttanut, sitä enemmän valtaa sinulla on vaikuttaa asioihin. (Ks. Skeggs 2014, 51–53.)

Ralf Kauranen ja Lauri Lahikainen kuvaavat Bourdieun ajattelevan, että siinä missä taloudellinen pääoma voi jakautua epätasaisesti, voivat myös sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma jakautua epätasaisesti. Tällöin epätasa-arvoisuus näkyy koulutuksen määrän ja merkittävien sosiaalisten verkkojen kautta. Pääomien jakautumisesta syntyy yhteiskuntaan hierarkkinen sosiaalinen rakenne. Toisiinsa suhteessa olevat asemat syntyvät yhteiskunnasta tai sen osa-alueista. Tällöin asemiin asemoituneilla on enemmän tai vähemmän oikeanlaista, kontekstissa arvostettua pääomaa. (Ks. Kauranen & Lahikainen 2016, 59.)

Pääomat ovat tutkimukseni keskiössä ja niiden kautta analysoin Idan nousukkuutta ja sen mahdollistumista. Erityisesti sosiaalinen pääoma on olennainen ensimmäisissä teoksissa, ja taloudellinen pääoman merkitys nousee erityisesti esiin kahdessa viimeisessä teoksessa. Kulttuurinen pääoma kulkee läpi teosten ja on myös mielenkiintoinen analysoinnin kohde.

Kauranen ja Lahikainen kirjoittavat Bourdieun kuvanneen pääomalle arvoa antavaa kontekstia *kentän* käsitteellä. Bourdieun mukaan kenttää ei voi olla olemassa ilman pääomaa, eikä pääomaa ilman kenttää. Kentille on tunnusomaista, että niissä

arvostettavat pääomat vaihtelevat. Kentillä kilpaillaan niille ominaisten sääntöjen mukaan, ja kenttien nähdään olevan autonomisia toiminnan alueita. Bourdieu ajattelee, että pääoman luonteeseen kuuluu, ettei sitä ole suurta määrää, ja tämän vuoksi siitä käydään kilpailua. (Ks. Kauranen & Lahikainen 2016, 59–60.) Yksilö pyrkii toiminnallaan siis kasvattamaan kentälle ominaista pääomaa ja näin parantamaan omaa asemaansa kentällä. Kenttiä kuitenkin hallitsevat portinvartijat, joilla on valtaa määrätä ketkä kentälle pääsevät ja ketkä jäävät sen ulkopuolelle (Hyttinen 2012, 26). Bourdieu myös näkee, että kenttien historia muodostuu kenttien rajojen taisteluista sekä haluttavasta pääomasta käytävästä taistelusta. Kenttä säilyy aina olevana, vaikka sen toimijat vaihtuisivat, kunhan sitä pidetään toiminnalla yllä. (Kauranen & Lahikainen 2016, 59–60.)

Käytän kentän käsitettä analysoinnin työkaluna. Sen avulla pystyn analysoimaan erilaisia kenttiä, joita teoksessa nousee esiin, sekä kuinka ne toimivat omien sääntöjensä ja portinvartijoidensa avulla fiktiivisen maailman luokkayhteiskunnassa. Hyttinen (2012) kuvaa esimerkin kentästä kirjallisuudessa, jossa esimerkiksi julkisuus luo yhden kentän, jolla on omat hallitsevat sääntönsä. Jotta toimija voisi saada paikan kentällä, tulee tämän noudattaa kentän sääntöjä. Kuitenkaan asia ei ole näin yksinkertainen, koska jokainen teko kentällä muuttaa sitä uudelleen. (Hyttinen 2012, 25.) Voidaan siis tiivistää, että kenttä on liikkuva prosessi, joka toimii tiettyjen sääntöjen mukaan, mutta jonka sääntöjä on mahdollista muuttaa. Lisäksi voidaan todeta, että jotta yhteiskunnassa olisi erilaisia pääomia, ne tarvitsevat kenttiä, joissa niille annetaan arvoa ja niistä käydään kilpailua. Ilman kentän luomaa kontekstia eivät pääomat olisi arvokkaita ja tällöin myös niiden merkitys katoaisi. (Hyttinen 2012, 26.)

Kentät kulkevat analyysini taustalla, ja käsittelen niiden merkitystä nousukkuudelle sekä pääomille. Käsittelen kenttiä erilaisina paikkoina, joissa pääomat muodostuvat ja saavat arvon teoksen kohtauksissa. Erilaiset kentät siis muodostuvat ja nousevat esiin sekä kulkevat taustalla tehdessäni analyysiä eri pääomista.

Bourdieu kuvaa, kuinka pääomat muuntautuvat habitukseksi, joka on yksilölle kerrostunutta pääomaa, joka taas mahdollistaa kenttien avautumisen tai sulkeutumisen yksilölle (Hyttinen 2012, 26). Bourdieu on määritellyt habituksen tarkoittavan ihmisen sisäistämää luokkarakennetta sekä sosiaalista tilaa rakentavien erojen sisäistämää

näkökulmaa maailmaan ja toiminnan erilaisiin kenttiin. Habitus siis tarkoittaa toimijan sisäistämää ja toimintaa ohjaavaa sosiaalista rakennetta. Habitus rakentuu toimintaa ohjaavista näkökulmista, arvotuksista sekä kategorioista. Habitus sisältää sekä tiedostetun että tiedostamattoman tiedon sekä sosiaalisen aseman, joka on piirtynyt henkilön ruumiiseen. Bourdieu kuvaa, kuinka ihmisten läheiset asemat sosiaalisessa tilassa aiheuttavat sen, että ihmisten habituksen mahdollistavat käytännöt sekä maailmankatsomus alkavat muistuttaa toisiaan. Tämä voi aiheuttaa eri luokissa oleville epämukavuuden ja vierauden tunnetta, koska he eivät ole saaneet oikeanlaista kokemusta, joka auttaisi heitä käsittelemään asiaa. (Kauranen & Lahikainen 2016, 64–65.) Bourdieu kiinnittääkin paljon huomiota siihen, kuinka yksilöt ilmenevät toisilleen samalla huomioiden poliittisen ulottuvuuden, joka ilmenemiseen liittyy (Hyttinen 2012, 26).

Tutkimissani teoksissa kuvataan työväenluokkaisen naisen habitusta, joka kulkee läpi teosten vahvana päähenkilön identiteetissä. Habitukset kulkevat ja kehittyvät päällekkäin pitkin teoksia, mutta viimeisessä teoksessa ne tuovat päähenkilöön erilaista epämukavuuden tunnetta. Työläisen habitus on muuttumassa, mutta se ei pääse täysin irtaantumaan päähenkilöstä, vaan muuttaa muotoaan ja näin aiheuttaa vieraantumisen tunnetta. Habituksia kehittyä ja muodostuu henkilöihahmon kasvun myötä.

Bourdieuun argumentti sosiaalisen ja mentaalisen rakenteen kiinteästä yhteydestä herättää ajatuksen, että ihminen tiedostaa oman luokka-asemansa. Bourdieuun mukaan näin ei kuitenkaan ole. Bourdieuun mukaan sosiaalinen olemassaolo muodostuu ilman ihmisen tietoista toimintaa. Yhteiskuntarakenteen muodostamissa luokissa eletään tiedostamatta rakenteen toimintatapojen vaikutuksia omaan toimintaan. Ihminen siis uusii ja toistaa luokkaa tiedostamattaan. Karl Marx taas määrittää yhteiskuntarakenteen olevan seurausta ihmisten toiminnasta sekä ihmisen aktiivista jatkuvaa toimintaa, joka synnyttää tiedostamatta sekä yhteiskuntaa että kapitalistista tuotantojärjestelmää. (Kauranen & Lahikainen 2016, 52–66.)

Tällaisen luokan tiedostamattoman toistamisen voidaan katsoa näkyvän eritoten nousukashahmossa. Lea Rojola (2009, 12) määrittelee *nousukashahmon* tavalliseksi ”kansan” ihmiseksi, joka koettaa irtautua henkilöllisyydestään ja nousta ylempään luokka-asemaan yhteiskunnassa. Nousukas-nimen vakiinnutti Rojolan mukaan L. Onerva

käyttäessään sitä novellikokoelmassaan *Nousukkaita* (1911), vaikka nousukas-hahmolla sinällään olikin pitkä historia suomalaisessa kirjallisuuden perinteessä. Nousukkaiksi voitiin kutsua erilaisia sosiaalisella kentällä ylöspäin yrittäviä ihmisiä. Rojola kirjoittaa nousukas-käsitteellä olevan erilaisia merkityksiä riippuen siitä, millaiseen historialliseen kontekstiin se on sijoitettu. Yhteiskunnanrakenne on vaikuttanut esimerkiksi siihen, millaisin eri tavoin ihminen voi olla nousukas. Esimerkkinä tästä 1900-luvun alun talonpoikaisylioppilaat, jotka nousivat työläisoloista akateemiseen maailmaan koulutuksen kautta. (Rojola 2009, 10–12.)

Ralf Kauranen ja Lauri Lahikainen ovat kirjoittaneet Bourdieun määritelleen yhteiskuntaluokan syntyneen ennemmin sosiaalisen toiminnan ja erilaisten luokittelu- ja luokan muodostamisprosessien tuloksena kuin, että luokat olisivat syntyneet yhteiskuntarakenteessa. Bourdieun mukaan yhteiskuntaluokissa olevat säännönmukaisuudet ovat toimijoiden tiedon ulkopuolella, ellei niitä erikseen tuoda esiin luokittelu- ja ryhmänmuodostamisprosesseissa. (Kauranen & Lahikainen 2016, 48–49.)

Anu-Hanna Anttila taas kirjoittaa Skeggsin kuvaavan luokkaa talouteen liittyvänä rakenteellisena, rahaperusteisena arvon mittana sekä sosioekonomisena positiona, johon ihminen asemoituu joko itse tai muiden asettamana. Anttila kuvaa myös luokan olevan taloudellinen suhde, johon kuuluvat marxilaisittain tuotantosuhdeet ja näin ollen myös pääomat. Hän kirjoittaa luokan olevan lisäksi prosessi, jossa ilmenee bourdieulaisittain pääomien kasaamista, arvostamista ja resurssien käyttöä. Luokan voi siis skeggsiläisittäin nähdä moninaisena, jossa merkittävintä on keskiluokan ja työväenluokan välinen kamppailu. (Anttila 2014, s.387.)

Tiivistettynä voidaan todeta, että luokka voidaan nähdä ja määritellä monella tapaa, mutta sen perusajatuksena kulkee siihen vaikuttava talous ja sosioekonomia. Luokkaa ei nähdä pysyvänä tilana, vaan alati liikkeessä olevana prosessina, jossa rajat luokkien välillä liikkuvat ja muuttuvat tilanteen mukaan. Hyttinen argumentoi väitöskirjassaan, että olipa painotuksen kohde sitten tuotantosuhdeessa tai identiteetissä, on selvää, että työväenluokka on hierarkian alapäässä (Hyttinen 2012, 24).

2. LUOKKA-ASEMA PAIMENTYTÖSSÄ

2.1 Lähtöasetelma ja pääomat

–Nu ska vi gå till Björntorp, Fiina ilmoitti napitettuaan villaröijynsä. Ilman naapureiden apua emme selviäisi tästä.

Ei auttanut muu kuin seurata Fiinan kintereillä Björntorpin pihamaalle. Navetan ovi oli auki, mutta Fiina ei mennyt Riikka-emännän puheille vaan marssi suoraan tupaan ja kysyi lieden äärellä kyyhöttäviltä lapsilta, missä näiden Fammu oli. (P 22)

Kohtauksessa Ida on juuri jäänyt orvoksi, kun tämän äiti on yöllä kuollut sairastettuaan pitkään, ja Ida on tullut Fiinan kanssa Björntorpalle, joka sijaitsee Fiinan oman työpaikan naapurissa. Fiina toimii piikana Nytorpissa ja on läheinen ystävä Idalle ja tämän äidille. Fiina tulee lukijalle tutuksi jo heti teoksen alussa ja kulkee osana Idan sosiaalista lähipiiriä läpi sarjan. Fiina auttaa Idaa, jottei tämä jäisi kodittomaksi ja luotsaa tätä elämän haasteissa isosiskon tavoin. Ajankuvaan sopien yhteisössä toisten auttaminen ja avunantaminen sitä tarvitsevalle toteutuu. Fiina on merkittävä sosiaalinen pääoma Idalle ja tämän äidille. Vaikka Fiina toimii itsekkin piikana, on hänellä enemmän valtaa kuin Idalla ja tämän äidillä. Valta-asetelma johtuu osin siitä, että Fiina on asunut paikkakunnalla pitkään ja ehtinyt saavuttaa mainetta seudulla.

Fiina on saanut kasvatettua symbolista pääomaansa luomalla itselleen myönteisen maineen, ja tämän kautta hänelle on syntynyt myös vallankäyttäjän asema. Yhdessä symbolinen pääoma, eli tässä yhteydessä hyvä maine sekä saatu valta, mahdollistavat sen, että Fiina pystyy auttamaan Idaa ja tämän äitiä. Fiinan symbolinen pääoma toimii hänen kauttaan myös Idalle ja tämän äidille pääomana. Symbolinen pääoma on luonut Fiinalle vahvan työläisen habituksen, joka ohjaa tämän toimintaa suhteessa muihin alueen asukkaisiin. Fiina tietää, miten sosiaaliset hierarkiat alueella toimivat ja osaa pyytää apua oikeilta tahoilta. Fiinan habitus on alkanut kehittyä jo tämän synnyttyä ja vahvistunut tämän symbolisen pääoman kasvaessa. Idan äidille taas ei ole kehittynyt selkeää työläisen habitusta, koska hän ei ole kotoisin paikkakunnalta, eikä näin ole pystynyt oppimaan alueen tapoja tai kasvattamaan mainettaan paikallisten keskuudessa yhtä vahvaksi kuin Fiina.

Maria Fallström eli Maria-muori on Björntorpan vanha emäntä, joka asuu poikansa ja miniänsä kanssa omassa torpassa⁴. Fiina ja Ida tulevat Björntorppaan, sillä Fiinan mukaan he eivät selviä tilanteesta ilman naapurien apua.

Miniä yritti vieläkin väittää vastaan, mutta silloin vanhaemäntä sähähti, ettei totisesti tarvinnut arkkua tähän hätään. Tuntui merkillisen rauhoittavalta, kun vanhaemäntä puhui kuolemasta niin kuin jostakin tavallisesta asiasta. Maria-muori tiesi tarkkaan, mitä piti tehdä. (P 23)

Maria-muurilla on vaikutusvaltaa, sillä hän asuu omassa torpassa poikansa ja tämän perheen kanssa. Vaikka torppa ja sen maa ovatkin vuokrattuja tilalliselta, tuovat ne silti tietynlaista vapautta ja hallintaoikeuden mukanaan tuomaa yhteiskunnallista asemaa, jota torpattomilla ei ole. Tämä seikan voi nähdä tekevän eroa samassa yhteiskuntaluokassa olevien välille ja jakavan luokkaa kahtia. Maria muori asettuu parempaan asemaan ja luokka-asetelmassa yläpäähän, kun verrataan häntä Idaan ja tämän äitiin, jotka torpattomina sijoittuvat luokan hierarkiassa alemmassa. Maria-muurilla on paljon symbolista pääomaa ja hänellä on vahva torpparin habitus, jotka edesauttavat sitä, että Fiina tuo Idan juuri hänen luokseen. Maria-muurilla näyttää myös olevan Fiinaa enemmän sosiaalista pääomaa ja hän pystyy paremmin hoitamaan hautaamiseen liittyvät asiat kuin Fiina.

Vaikka Ida saakin apua seudun asukkailta äitinsä kuoleman jälkeen, nousee hänen ulkopuolisuutensa kuitenkin esiin alueen muiden asukkaiden puheessa. Tämä aiheuttaa Idassa vahvoja tunteita, jotka kuvastavat tämän sisäistä ymmärrystä ihmisten luokittelua kohtaan sekä sitä, mikä merkitys ulkopuolisuudella voi ihmisen symboliselle pääomalle olla. Seuraava lainaus on tästä esimerkkinä.

Viha kuohahti sisälläni, kun vanhaemäntä sanoi kovalla äänellä nähneensä jo aikapäiviä sitten, että sillä pohjalaisnaisella oli kuolemantauti. Niinpä tietysti! Vaikka olimme asuneet saarella jo yli kolme vuotta, olimme yhä muukalaisia. Österbottningareita. Finjanttoja. (P 23)

⁴ Torpparilaitokseksi kutsuttiin järjestelmää, joka toimi 1600-luvulta alkaen. Tuolloin torppaan muutti vuokraviljelijä, joka maksoi vuokraa torpasta sekä maapalasta maanomistajalle. Maksuna toimivat yleisesti taksvärkkipäivät, jolloin vuokralainen tuli esimerkiksi peltotöihin avuksi maanomistajalle. Torppa siirtyi yleensä perheessä seuraavalle polvelle, ja maat saatettiin lohkoa melko pieniksikin paloiksi. Tämä johti siihen, että vuokrattavat maat alkoivat loppua ja ihmisiä jäi tilattomiksi. Tilattomuus kasvoi ongelmaksi 1800-luvun lopulla. Tällaiset tilattomat henkilöt kulkivat pitkin maata pätkätöiden perässä ilman vakituista asuinsijaa. (Olavinen)

Idan reaktio kertoo siitä, että ulkopuolisuutta on ylläpidetty koko heidän Björnsössä oloaikansa ja näin vaikeutettu heidän symbolisen pääomansa kertymistä, koska muualta seudulle muuttaminen on antanut Idalle ja tämän äidille heikomman aseman suhteessa paikallisiin. He ovat ulkopuolisia ja vieraita. Heihin kohdistuu erilainen asenne, ja heille annetaan yhteisössä erilainen asema kuin muille esimerkiksi samaa työtä tekeville. He eivät ole saavuttaneet symbolista pääomaa, joka takaisi heille tasavertaisen kohtelun, ja ovat heikommassa asemassa paikallisiin nähden. Kohtauksesta näkee kuinka, 1800-luvulla oli yleistä elää koko elämänsä synnyinseudulla ja niitä, jotka tulivat muualta, karsastettiin. Muualta tulleita pidettiin huonommassa asemassa olevina, koska he olivat pätkätyöläisiä, tilattomia ja heillä ei ollut ”laillista suojelijaa”. Usein he tekivät tarjolla olevia töitä, jotka enimmäkseen sijoittuivat kesäaikaan. (vrt. Lod 2007, 50.) Muualta tulleet joutuivat tekemään työtä asemansa eteen ja luodakseen itselleen suotuisan maineen eli symbolista pääomaa. Hyvä maine arvotettiin korkealle, ja sen avulla ihmisen oli helpompi löytää työtä ja saada apu arjessa esim. vaihtotaloudessa.

Nyt äidin kuoltua tulee Idalle löytää toinen sijoituspaikka, jossa asua, sillä lehmäpaimenen työ ei jatku syksyllä, kun lehmät siirtyvät navettaan.

Fiina sanoi, että pitäisi minut mielellään pikkupiikanaan, mutta torppari oli niin saita, ettei suostuisi missään nimessä ottamaan ketään elätettäväkseen.

Maria-muori nyökkäsi ja sanoi, ettei heilläkään leipä ollut niin leveää, että olisi ollut varaa ruokkia turhia suita. [...]

Kartanosta löytyisi varmaan työtä, mutta ei se helppoa tule olemaan, Fiina mutisi ja jätti minut yksin sulkemaan arkkuani. (P 35)

Fiina tai Maria-muori eivät voi työtä tarjota, mutta yhdessä he keksivät, että läheisestä kartanosta kyllä löytyisi työtä Idalle. Kartano, joka toimii itsenäisenä ja on todennäköisesti torppareille vuokrannut maataan viljelykäyttöön, on torppaan verrattuna vauraampi. Kartanon omistajalla on enemmän taloudellista pääomaa, jonka turvin hän pystyy työllistämään useita ihmisiä. Kartanosta Ida saisi työn lisäksi asuinpaikan ja elatuksen työtä vastaan. Idan kerryttämä sosiaalinen pääoma, eli kontakti Maria-muoriin sekä Fiinaan, toimii positiivisena etuna uuden työn ja asuinpaikan saannille. Ilman sosiaalista pääomaa Ida olisi vaikeampaa työllistyä ja tämä joutuisi lähtemään pois asuinpaikastaan ja etsimään itse itselleen uuden sijoituspaikan. Voidaan siis nähdä jo teoksen alusta, kuinka sosiaalisella sekä symbolisella pääomalla on suuri

merkitys elämässä pärjäämiselle, ja miten yhteisössä toisten auttaminen tapahtuu kuin luonnostaan.

2.2 Paimentyöstä navettapiiksi, aseman kehitys sekä kertyvät pääomat

Seuraavassa kohtauksessa Ida ja Fiina ovat tulleet karjakon puheille kysyäkseen Idalle uutta työtä.

Kun karjako kuuli, että äitini oli kuollut, hän huokaisi ja katsoi minuun.

–Stackars barn. Hur gammal är hon?

Fiinan neuvoa noudattaen katsoin silmiin ja vastasin kuuluvasti olevani melkein kolmetoista. Saman tien astuin lähemmän pöytää ja ojensin naiselle papinkirjan ja koulutodistukseni, joita olin hypistellyt hikisin sormin hameen taskussa. Sanoin käyneeni Alavudella kaksi luokkaa kansakoulua ja kulkeneeni paimenessa jo kaksi kesää.

[...] Sillä aikaa, kun Matilda-mamselli silmäili todistustani, Fiinakin selitti, miten reipas ja vastuuntuntoinen olin. Äitiinsä tullut, niin hän sanoi.

[...] Niin yksinkertaista pestin saanti oli. Hetken perästä kuljin jo nyytteineni karjapihan poikki kohti punamullalla maalattua pitkää rakennusta, jonka molemmissa päissä oli portaat ja porstua. (P 50–51)

Matilda ei näytä antavan suurta arvoa Idan koulutukselle tai aiemmalle työkokemukselle, mutta Idan perhetausta auttaa tätä työn saannissa, sillä äidin hyvä maine työtä tekevänä lypsäjänä on eduksi Idalle työnsaannissa. Kohtauksesta näkee, kuinka Idan äiti on onnistunut saavuttamaan hieman symbolista pääomaa, jota Ida pystyy nyt käyttämään hyödykseen. Matilda-mamselli näyttää arvostavan Idan reipasta asennetta, kun tämä tuo paperinsa tälle nähtäväksi ja vastaa tämän kysymykseen reippaalla äänellä, vaikkei kysymystä ollut suoraan hänelle osoitettu. Matilda-mamselli työllistää Idan navettapiiksi ja hänestä tulee arvokas lisä Idan sosiaaliseen pääomaan. Idan suppea sosiaalinen pääoma on verrattain arvokas, koska hänen työnsaantinsa mahdollistuu. Toisessa kontekstissa pääoma ei saisi yhtä suurta arvoa, mutta nyt oikeat kontaktit luovat painavan pääoman, joka auttaa Idaa eteenpäin.

Matilda-mamselli on isokokoinen nainen, joka vahtii karjapiikojen siveyttä. Matildasta luodaan työtä tekevä ja ankara kuva. Ida saa opetuksen mamsellin kurista, kun hän auttaa tietämättömyyttään toista karjapiikaa Malinia tapaamaan salaa sulhastaan. He jäävät tästä kiinni, ja Mamselli siirtää Idan asumaan omalle puolelleen rakennusta.

–Ida on ihan liian nuori ja ymmärtämätön tuommoiseen piikamurjuun, hän sanoi huokaisten. En tiennyt, oliko se moite vai kiitos, mutta niiasin varmuuden vuoksi. (P 69)

Vaikka Matilda onkin ankara, hänellä on parempi asema naimattomana, työtätekevänä ja koulutettuna naisena kuin karjapiioilla. Matildalla on vahva työläisen habitus, ja hänen symbolinen pääomansa on runsas piikoihin verrattaessa. Hänen koulutustaustansa tuo hänelle myös kulttuurista pääomaa, jota karjapiioilla ei ole. Näiden kaikkien pääomien yhteinen vaikutus on vahvistanut Matildan habitusta. Kun Ida pääsee tämän siipien suojaan, hän tietämättään saa merkittävän edun itselleen. Matilda antaa Idalle mallin symbolisen pääoman merkityksestä ja Ida oppii tärkeitä taitoja ja käyttäytymismalleja, jotka auttavat tätä jatkossa. Ida pääsee Matildan kautta parantamaan omaa symbolista sekä sosiaalista pääomaansa. Osittain myös tuuri toimii Idalle myönteisenä etuna, joka helpottaa tämän eteenpäin pääsemistä ja päätymistä ajoissa oikealle uralle elämässä.

Matildan avulla Ida pääsee parantamaan työnkuvaansa ja kohoo lypsäjästä maitojenkirjaajaksi sekä separaattorin käyttäjäksi. Tämä on huomattavasti siistimpää työtä kuin lypsäminen ja lehmien karsinoiden siivoaminen, mutta työn kuvaan kuuluu myös Matildan sisäpiikana toimiminen, joka sisältää mm. ruuanlaittoa. Uusi työnkuva aiheuttaa toisissa piioissa kateellisuutta, vaikka se tuokin Idalle tietynlaista kurinalaisempaa elämää sekä lisää työtä. Koska muut eivät näe tai tiedä mitä kaikkea Ida tekee, syntyy kateuden tunne.

Totta kai muut huomasivat, ettei minun tarvinnut enää tehdä aamulla navetassa yhtä paljon kuin toisten. Aamuisin tulin Matilda-mamsellin kanssa vasta kuudeksi lypsylle ja lähdin sieltä ennen muita puolista keittämään.

[...] En minä silti sen helpommalla päässyt kuin muutkaan, päinvastoin. Suuruksen jälkeen piti lähteä mamsellin kanssa meijerihuoneeseen voita kirnuamaan.

[...] Mieluummin olisin mennyt edes joskus päivälypsylle muiden kanssa, mutta kun olin oppinut käyttämään koneita, Matilda-mamselli ei enää päästänyt minua navetan puolella.

[...] Vähitellen toiset lakkasivat puhumasta minulle kokonaan. (P 73–74)

Luotuaan kontaktin Matildaan Idalle syntyy mahdollisuus parantaa työnkuvaansa ja asemaansa navetassa sekä siirtyä samalle kentälle mamsellin kanssa. Idan siirtyessä uudelle kentälle syntyy samaan aikaan ero muihin navettapiikoihin, jotka ovat mamsellin kanssa eri kentällä. Uusi kenttä tuo mukanaan uudenlaisia sosiaalisia arvoja, joita muut

navettapiiat eivät osaa nähdä, koska heidän kenttensä rakentuu omille arvoille ja säännöilleen. Tämän kenttäeron vuoksi piiat arvottavat Idan työn omaa työtään paremmaksi ja tämä johtaa siihen, että Idan symboliselle pääomalle syntyy painava arvo. Toisessa vaakakupissa piioille painaa näennäinen vapaus, joka heillä on, koska he saavat asua keskenään ilman mamsellin jatkuvaa läsnäoloa. Vaikka he kadehtivat Idan uutta työtä, eivät he samaan aikaan olisi valmiita luopumaan vapaudestaan. Tämä aiheuttaa sen, että piikojen ja Idan kenttien välinen ero vahvistuu ja erottaa heitä ennestään toisistaan.

Ida onnistuu saamaan uusia tuttavuuksia muista navettapiioista ja alkaa oppimaan uutta ammattia. Aiemmin mainittu Malin ottaa Idan suojaansa tämän saapuessa uuteen työhön. Malin osoittautuu alussa hyväksi lisäksi Idan sosiaaliseen verkostoon, sillä tämä opettaa Idalle tärkeitä taitoja. Toisaalta hän myös vie Idaa huonoille teille mm. opettamalla luistamaan työstä ja seurustelemalla renkien kanssa.

Malin nousee muutamia kertoja myöhemminkin teoksessa esiin ja hänen kauttaan kuvastuu, miten Idalle olisi voinut käydä, jos tämä olisi jatkanut Malinin näyttämällä polulla.

Mitä vielä! Malin ei sanoja säästellyt. He asuivat pojan kanssa Håkansbölen mailla samassa mökinrähjässä itaran anoppimuorin kanssa. Ragnar oli lähtenyt merille melkein heti pojan syntymän jälkeen eikä ollut kirjoittanut kertaakaan, saati lähettänyt rahaa.

Vuodatuksen lopuksi hän varoitti, ettei kannattanut uskoa sanaakaan miesten puheista, kun nämä yrittivät päästä tytön hameen alle. Rakkaudesta ne kyllä lirkuttelevat, mutta kun mies saa sen mitä tahtoo, hän kääntää naiselle selkensä. Siinä ei auta edes papin aamen, oli se nyt nähty. (P 208)

Malin antaa ohimennen Idalle arvokkaita opetuksia, kuten edeltävästä ja seuraavasta lainauksesta käy ilmi. Nämä opetukset toimivat ikään kuin vaihtokauppana sille, että Ida on auttanut Malinia. Malin opettaa Idalle miehistä ja toisaalta myös, miten pestit toimivat, ja mihin Idalla on mahdollisuuksia. Annettu pesti karjapiikana ei sanele Idan tulevaisuutta, vaan tällä on mahdollisuus itsenäisesti irtisanoutua työstään ja lähteä etsimään parempaa työtä kaupungista. Malin osoittautuu olevan arvokas lisä kulttuuriselle pääomalle ikään kuin opettajan tai mentorin roolissa, ja toisaalta myös symbolisen pääoman arvon näyttäjänä.

Idan asema navetalla horjahtaa, kun Matilda-mamselli äkisti sairastuu ja sittemmin kuolee.

Minkäänlaista niskoittelua ei tästä lähtien suvaittaisi. Vaikka Matilda-mamselli oli syksyllä hyvää hyvyttään ottanut minut luokseen, minulla ei olisi enää minkäänlaisia etuoikeuksia. Minun tuli kuuliaisesti suorittaa kaikki ne tehtävät, jotka fröken Malmqvist määräsi, ja noudattaa tarkoin hänen käskyjään.

[...] Kuulen kyllä, mutten usko moisia roskapuheita, ajattelin hammasta purren. Eivät ne minua saisi täällä lopun ikää pidetyksi, sen oli jo Malin tehnyt selväksi. Kunhan rippikoulu olisi käyty, voisin pestautua johonkin toiseen palveluspaikkaan. Kaksi vuotta, oli pastori sanonut. Kyllä minä sen kestäisin. (P 135–136)

Ida joutuu uuden karjakon tultua takaisin karjapiian töihin sekä siirtymään takaisin muiden piikojen kanssa asumaan ja ruokailemaan yleisiin tiloihin. Matilda-mamsellin kuolema vähentää hetkellisesti Idan sosiaalista pääomaa, mutta toisaalta sen kautta saavutettu maine eli symbolinen pääoma tulee auttamaan tätä myöhemmin. Elämä mamsellin piikana on myös kasvattanut Idaa, ja hän kestää paremmin kuria ja itseensä kohdistuvaa arvostelua, mikä osoittautuu myöhemmin erityisen tärkeäksi taidoksi. Idalle siirtymä takaisin vanhaan työhön osoittaa sen, että Idan pääomat ovat vahvistuneet niin, ettei työnkuvan muutos ja ikään kuin lasku takaisin vähäisempään asemaan navetassa kuitenkaan siirrä häntä pois siltä kentältä, jolle tämä on onnistunut siirtymään. Edelleen Ida elää eri kentällä kuin muut karjapiiat, ja tämä edesauttaa Idaa seuraavaan työhön päätymisessä.

2.3 Karjapiiasta Topeliukselle ja aseman vahvistuminen

Ida joutuu onnettomuuteen, kun hän liukastuu matkallaan navetan ylisille ja tippuu alas maahan. Irene-mamselli, joka on kartanon taloudenhoitaja, ottaa hänet hoidettavakseen.

Alta-neiti minut pelasti ja mamselli Irene tietysti. Hän oli käsenyt kantaa minut omaan kamariinsa pakarituvan toiseen pätyyn, kun tohtori oli tehnyt sen minkä pystyi ja laittanut kipsisiteen käsivarteen ja jalkaan. Irene-mamselli mielestä oli Jumalan johdatusta, etten ollut tullut kahteen päivään tajuihin. (P 140–141)

Ida on kohdannut Irenen aiemmin, kun tämä on ollut tekemisissä Matilda-mamsellin kanssa. Siirtymä tapahtuu ikään kuin huomaamatta, ja teoksessa jätetään

pestautuminen kertomatta. Siihen kuitenkin viitataan; ”– Ida tar kaffe nu, Sofi-muori sanoi ja työnsi höyryävän kahvikupin nenäni eteen. Vadille oli voideltu kaksi suurta voileipää. Ensimmäisen kerran tuntui siltä, että vanha keittäjätär kelpuutti minutkin talonväkeen.” (P 170) Sofi-muori, joka toimii keittäjänä kartanossa, on jo vanha ja heikkonäköinen. Tarve nuorelle avustajalle Irina-mamsellin avuksi on syntynyt. Tällöin Idan saavuttama symbolinen pääoma toimii tälle eduksi työsaannissa.

Irene-mamselli osoittautuu erityisen arvokkaaksi tuttavuudeksi Idalle, ja ponnahduslaudaksi parempaan asemaan työelämässä. Irenellä on laaja sosiaalinen verkosto ja työskenneltyään pitkään Topeliuksella hän on saavuttavat vahvan myönteisen maineen eli hänen symbolinen pääomansa on erittäin runsas. Hän on tätä kautta pystynyt saamaan myös valtaa ja pystyy vaikuttamaan kartanon asioihin. Hänellä on vahva työläisen ja emännän habitus, mikä luo hänelle tiettyjä etuuksia muihin työntekijöihin verraten. Hänen kauttaan myös Idalle avautuu uusi kenttä eli työympäristö kartanossa ja mahdollisuus kartuttaa sekä symbolista että sosiaalista pääomaa. Idalle tulee myös mahdolliseksi vahvistaa omaa habitustaan työn ohessa.

Kartanossa sisäpiian työ on kiireistä, mutta siistimpää kuin navettapiian työ, ja työhön kuuluu niin asunto kuin ruokakin kartanon puolesta. Ida pääsee jälleen, nuoresta iästään huolimatta, kohoamaan hieman parempaan asemaan. Hänen yhteiskunnallinen asemansa paranee, sillä työ kartanossa tarkoittaa samalla sitä, että hän pääsee kirkossa istumaan parempaan paikkaan, joka on tarkoitettu vain kartanon työntekijöille.

Kaikella oli tosiaankin tarkoituksensa, silläkin, että olin ollut vähällä kuolla. Ilman sitä kipua ja tuskaa en nyt istuisi tässä kirkonparvella mamselli Irenen vieressä, ajattelin huojentuneena ja puristin virsikirjaa molemmin käsin. (P 187)

Idalle syntyy mahdollisuus parantaa ja lisätä mainettaan eli kasvattaa symbolista pääomaansa uuden kirkkoaseman myötä. Erkki Lod on kuvannut, kuinka kirkossa penkkien istumajärjestys määräytyi yhteiskunnallisen aseman mukaan, ja yhteiskunnan hierarkia oli siellä vahvasti läsnä (vrt. Lod 2008, 23). Idan uusi työ kasvattaa hänen sosiaalista verkostoaan, kun Ida pääsee tutustumaan Topeliuksen perheeseen ja luo suhteita heihin. Suhteet ovat apuna pitkin Idan elämää ja niiden vaikutus näkyy jo ennen kuin Ida on edes aloittanut työsuhteensa.

Idan onnettomuuden voisi siis tulkita sekä kulttuurisen että sosiaalisen pääoman kasvun mahdollistavana tapahtumana. Sen jälkeen hän saa vahvistettua sosiaalista pääomaansa tutustumalla paremmassa asemassa olevien Topeliuksen perheenjäsenten kanssa ja pystyy näin vahvistamaan omaa asemaansa suhteessa muihin talon työläisiin. Myös Idan uusi, parempi työ ja asema nostavat Idan arvostusta, ja hänen symbolisen pääomansa määrä alkaa kertyä.

Ida pääsee kartanossa työskennellessään näkemään läheltä sivistyneistön elämäntapaa ja kuulee sekä oppii asioista, jotka olisivat karjapiikana saattaneet jäädä täysin hänen elämänsä ulkopuolelle. Toisaalta uuden ”maailman” näkeminen myös saa Idan luokkatietoisuuden heräämään, ja hän tulee ensimmäistä kertaa erityisen tietoiseksi luokka-asemastaan.

Ensimmäisen kerran Björkuddenissa ollessani tulin kiukkuiseksi. Mitä varten minun piti seistä täällä kädet kyynärpäitä myöten kuumassa vedessä, kun toiset saivat leikkiä ja ilakoida? (P 172)

Herääminen tuo tullessaan vihan tunteita, mutta ne eivät kanna kohtausta pidemmälle. Ida kuitenkin ymmärtää mikä hänen asemansa on, ja mitä se tarkoittaa suhteessa muihin saman ikäisiin. Ida on aiemmin saanut huomata, kuinka työnkuva vaikuttaa siihen, miten muut häntä kohtelevat, ja millaista eroa tai yhtenäisyyttä se voi määrittää ihmisten välillä. Ida ei ole ymmärtänyt asenteiden muutosta muissa piioissa, koska on itse ollut samalla luokka-asteella, ja muut ovat olleet häntä vanhempia. Kun hän joutuikin todistamaan tilannetta, jossa Topeliuksen lapset saavat leikkiä samaan aikaan, kun hän tekee työtä keittiössä, heräävät tuntemukset maailman luokittumisesta. Epäreiluuden tunne korostuu, koska kyseessä ovat samanikäiset tai häntä nuoremmat/vanhemmat lapset, joiden ei tarvitse tehdä työtä, mutta hänen tarvitsee. Aiemmin Ida on tyytyväisenä tehnyt työtään, koska muutkin hänen ympärillään tekevät. Mutta kun tilanne muuttuu, myös Idan ymmärrys kasvaa. Kyse ei niinkään ole siitä, että Idaa haittaisi työnteko vaan ennemmin se, ettei se koske kaikkia hänen kanssaan samanikäisiä. Ida saa ensimmäisen kokemuksen siitä, millaisia etuja paremmassa luokka-asemassa oleminen tuo.

Ida palaa myöhemmin pohtimaan kartanosta pois lähtemistä parempien töiden perässä, mutta ymmärtää pian, ettei hänellä ole mitään paikkaa, josta voisi uutta työtä lähteä etsimään.

Entä jos olisin tehnyt niin kuin Selma ja lähtenyt omille teilleni?

Ei siitä olisi tullut mitään, tajusin sen itsekin. Kaikki mitä omistin, oli painavassa matka-arkussa, jota en olisi jaksanut työntää edes vesikelkalla. Sitä paitsi Selma oli varmasti lähtenyt kotiinsa. Minulla ei ollut mitään paikkaa, mihin mennä. (P 218)

Ajatus pois lähtemisestä syntyy, kun kartanoon toiseksi piiiaksi palkattu Selma on lähtenyt takaisin kotiin sanomatta kenellekään mitään. Idalle tuntuu ensimmäisen kerran heräävän ajatus siitä, millaisia mahdollisuuksia hänellä on elämässä verraten muihin. Vaikka Ida on onnistunut saavuttamaan paremman työpaikan muutamassa vuodessa ja laajentamaan työnkuvaansa, ei hän edelleenkään ole saavuttanut riippumatonta asemaa, joka mahdollistaisi paremman työn etsimisen, jos nykyisessä on jotain epämieluisaa. Idalle syntyy ajatus siitä, mitä orpona oleminen tarkoittaa, ja kuinka riippuvainen hän onkaan työpaikasta, joka tarjoaa asunnon. Jos hän lähtisi kartanosta hänen asemansa heikkenisi, ja olisi todennäköistä, ettei hänen sosiaalinen pääomansa olisi vielä riittävä auttamaan häntä työllistymään.

Oheisesta kohtauksesta on nähtävissä, kuinka luokkatietoinen Idasta on tullut, ja miten hänelle on selkeästi realisoitunut, millainen työ ja tulevaisuus on hänelle mahdollinen.

Välistä tietysti ajatukset rupesivat iltaisin harhailemaan, [...]. Silloin tuli mieleen sekin, mitä rupeaisin aikaihmisenä tekemään. Jos jäisin tänne tai johonkin toiseen palveluspaikkaan, minusta tulisi varmaan samanlainen kuin mamselli Irenestä. Enemmän hän oli emäntänä talossa kuin Toineineiti, vaikkei siitä tehnytkään numeroa. Ei Professori koskaan käskenyt mamsellia, vaan pyysi. Siinä oli iso ero.

Se oli varmaa, etten tahtoisi ruveta sellaiseksi kuin Malin-raukka, jota kaikki halveksivat. (P 246)

Idan lapsenomainen ajatus siitä, että yhteen paikkaan työllistytään ja siellä ollaan loppu elämä, on muuttunut. Ida selkeästi tiedostaa mahdollisuutensa, mutta ensimmäistä kertaa ajatus siitä, että pesti olisi jossain muualla kuin Topeliuksella, nousee esiin. Ida kuitenkin rinnastaa mahdollisen työn muualla vastaamaan nykyistä asemaansa ja haluaa selvästi korottaa itsensä Irenen tasolle. Irenen saavuttama symbolinen pääoma, ja sen myötä parantunut asema Topeliuksella, muodostuu Idallekin selkeäksi tavoiteltavaksi pääomaksi. Ireneä kunnioitetaan ja hänen mielipiteensä katsotaan arvokkaaksi.

Idan työläisen identiteetti näkyy siinä ajatuksessa, että tulevaisuudessa Ida haluaisi olla mamselli talossa, mutta ei niinkään kaipaa omaa taloa, jossa olla emäntänä. Hänelle

riittäisi varakas työnantaja, jonka kautta mahdollistuisi talon emännöisyys. Tämä ajatus puoltaa sitä, että Ida ei haaveile tulevaisuudessakaan aseman noususta ylempään yhteiskuntaluokkaan, vaan ennemmin hyvistä työolosuhteista. Idan työläisen habitus näkyy erityisen vahvana, ja siihen liittyvät työläisnäistä rakentavat konventiot vahvistavat tätä näkymää. Ida on syntynyt ja luotu työläiseksi. Työ tuo tälle sisältöä elämään, ja pienet asiat tekevät tämän elämästä täyttä.

Selkeän eron Ida tekee työläisten välillä siihen, että hän ajattelee, ettei halua Malinin kohtaloa itselleen. Malin kuvastuu Idalle epäonnistuneena, moraalittomana naisena. Malin on menettänyt ainoan sosiaalisen pääomansa saavutettuaan kyseenalaisen maineen, joka aiheuttaa muiden halveksunnan. Malin on Idalle siinä mielessä arvokas esikuva, että Malinin kohtalon kautta Ida oppii elämään varovaista elämää miesten suhteen ja pitämään maineestaan kiinni. Malinin kohtalo vahvistaa Idan ajatuksia siitä, mitä tämä haluaa elämässään saavuttaa, ja mitkä asiat voisivat toimia esteenä tälle.

Idan työnkuva kehittyy, kun hänelle annetaan lisää vastuuta. Ida on näin ollen pystynyt työtä tekemällä osoittamaan arvonsa ja pääsee laajentamaan työnkuvaansa. Seuraavassa lainauksessa kuvataan uuteen työnkuvaan johtavia syitä.

Lauantaina istuimme kahden saunan lauteilla, kun mamselli Irene rupesi selittämään, ettei Kyökki-Sofi enää jaksaisi ensi talvena hääriä keittiössä ilman apua. Koska mamsellin piti hoitaa Professoria ja pitää huoneet ja vaatteet järjestyksessä, minä saisin ruveta auttelemaan Sofia kyökissä. (P 182–182)

Uusi työnkuva on erityisen tärkeää Idan tulevaisuuden kannalta, koska hänelle kertyy lisää taitoja, jotka toimivat hänelle eduksi hänen hakiessa uutta työpaikkaa romaanisarjan seuraavissa teoksissa. Nämä taidot auttavat häntä myöhemmin ja edistävät hänen asemansa paranemisessa sekä luovat mahdollisuuden edetä elämässä parempiin töihin. Idan symbolisen pääoman vahvuus on johtanut siihen, että hän saa lisää itsenäistä työtä osakseen ja pystyy näin vahvistamaan paikkaansa samalla kentällä kartanossa pitkään työskennelleen Sofian kanssa. Ida pääsee vahvistamaan asemaansa palveluskunnassa, sekä hänelle tarjoutuu lisää mahdollisuuksia parantaa ja vahvistaa omaa symbolista asemaansa.

Ida pääsee myös mukaan Visbyhyn Topeliuksen ja Irene-mamsellin kanssa. ” [...] Kysyin ihan suoraan, miksi minut oli valittu, mamselli Irene vastasi kiertelemättä, että olin

reippain ja tottelevaisin kaikista.” (P 273) Idan matkalle mukaan pääsyyn vaikuttaa tämän taito tehdä työtä. Vaikka Idalla ei taloudellista pääomaa juuri olekaan, eikä hänen kulttuurinen pääomansaakaan ole kovin suuri vielä, niin hänen taitonsa tehdä ahkerasti työtä ja olla luotettava on kasvattanut hänen symbolista pääomaansa. Hyvät välit Irenen kanssa ovat myös osaltaan vahvistamassa Idan asemaa. Tilanteesta voi analysoida näkyviin symbolisen pääoman arvon, ja miten se muodostuu tilanteessa. Matkalle pääsemiseen ei vaikuta koulutus, ikä tai työkokemus, vaan ennen kaikkea se, millaisen maineen on onnistunut luomaan. Matkalla Ida myös pääsee kokemaan ensimmäisen vapaapäivänsä ja saa elää kuin muut nuoret. Hän saa ensimmäisen kosketuksen palkallisten etuihin, joita muilla työntekijöillä on.

Kun Topelius kuolee, ja alkaa perinnönjako, Idalle realisoituu, että hänen tulee etsiä uusi työ itselleen.

Entä mihin mamselli Irene menisi? Vielä eli mielessä heikko toivo, että pääsisin samaan palveluspaikkaan hänen kanssaan.

[...] Aina-rouva oli luvannut etsiä minulle jonkun hyvän palveluspaikan. Kyllä minusta huolta pidettäisiin, hän vakuutti. (P 357)

Idan vahva sosiaalinen verkosto pitää hänestä huolen, ja arvokkaat yhteydet Topeliuksen perheeseen pitävät huolta siitä, että hän ei joudu luopumaan asemastaan, vaan pääsee jatkossakin hyvätasoiseen työpaikkaan. Sosiaalisen pääoman määrä ja arvo konkretisoituu lainauksessa. Idan ei itse tarvitse huolehtia työstään, vaan joku muu tekee sen hänen puolestaan.

Topeliuksella ollessaan Idan sosiaalinen pääoma saa vielä yhden merkittävän lisäyksen Topeliuksen lapsenlapsesta Anna Nybergistä, joka on Idaa hieman vanhempi. Anna näyttäytyy Idalle omanikäisenä peilinä siihen, millaista ylemmän luokan habituksen omaavalla on elää, ja millaisia etuja ja oikeuksia habitus tuottaa. Vaikka Anna omaa eri habituksen ja luokka-aseman kuin Ida, hän kuvautuu teoksessa Idalle tasavertaiseksi toveriksi. Heidän luokkaeronsa kuvautuu muutamissa eri joulukohtauksissa, mutta Idalle tuntuu oma luokka-asema olevan niin hyväksytty, ettei hänen kuvata ajattelevan syntyvää eroa heidän välilleen. Idalle on ihan normaalia, että hän edelleen tekee työtä tarpeen mukaan kesken ruokailun, kun Anna taas ei joudu tekemään.

Vaikka sainkin istua joulupöydässä jälleen Annan vieressä, jouduin tuon tuostakin nousemaan paikaltani ja hakemaan kyökistä milloin kylmää

joulukaljaa, milloin lisää punaiseksi värjättyä kermavaahtoa rosollin höystöksi. (P 224)

Idan pääsy herrasväen kanssa samaan joulupöytään, kuvaa Idan saavuttamaa symbolista asemaa perheessä. Idan työnteko ja persoona on huomioitu, ja lämpimät välit Annan kanssa toimivat tälle eduksi, jota Ida ei olisi kohdannut karjapiikana. Idan pääsy ruokapöytään on osoitus isäntäväeltä, että hän on merkittävä osa palveluskuntaa, ja ansainnut paikkansa herrasväen kanssa samasta pöydästä. Jos Ida ei olisi luonut kontaktia Annaan, saattaisi asetelma olla toisenlainen. Toinen kohta, jossa eroa Idan ja Annan välille rakennetaan, tapahtuu lahjojen saannin aikaan. Idan kuvataan saavan mustan kankaan lahjaksi, josta on tarkoitus ommella mekko ripille pääsyä varten. Idan kuvataan vertaavan saamaansa kangasta Annan värikkäisiin vaatteisiin⁵; ” Se tuntui sormenpäissä pehmeältä, mutta olin vähän pettynyt, sillä kangas oli väriltään sysimusta. Annalla oli niin kauniin värisiä vaatteita aina.” (P 228) Ida toivoo saavansa värikkäitä vaatteita niin kuin Anna, mutta hänelle tarjotaan vain ”järkevä” värisiä ja monikäyttöisiä kankaita. Musta kangas kun toimii erilaisissa tilanteissa, ja koska työväellä ei ollut varaa moniin vaatekertoihin, tuli uudet vaatteet tehdä sellaisesta kankaasta, joka kävi moneen eri tarkoitukseen. Ylemmässä luokassa olevilla taas oli varaa useaan vaatekertaan, ja vaatteiden väri saattoi vaihdella heidän oman makunsa mukaan. Vaatteet ja niiden luoma kuva kantajastaan nousee esiin vielä myöhemmissä teoksissa useasti, ja palaan sen käsittelyyn silloin tarkemmin.

Idan symbolinen pääoma nousee arvoonsa Annan kanssa luodun ystävyuden kautta, kun Topeliukset suunnittelevat lähtevänsä Pohjanmaalle ja Ida otetaan matkaan mukaan.

Hetken pyykeistä puhuttuaan hän kysyä paukautti äkkiarvaamatta, haluaisinko matkustaa heidän kanssaan Pohjanmaalle. Ei kai siinä minun tahtomisiani paljon kysely. Jos mamselli halusi ottaa minut mukaansa ja Professori oli siihen suostunut, asia oli kai sillä selvä.

Mamselli nyökkäsi tyytyväisenä mutta huomautti, ettei matka olisi mikään huviretki. [...]. Onneksi olin reipas enkä välittänyt pikkuasioista, mamselli Irene totesi lähtiessään. Sekin oli kuulemma hyvä, että Anna-neiti saisi matkalle mukaan jonkun samanikäisen.

⁵ Erkki Lod kirjoittaa, kuinka säätyläistö piti tärkeänä korostaa eroa itsensä ja rahvaan välillä. Eritoten Lod kirjoittaa pukeutumisen olleen keino tehdä eroa. Vaatetuksen avulla pystyttiin pönkittämään käyttäjän yhteiskunnallista asemaa ja viestittämään mikä on perheen asema. Eritoten kartanoseuduilla tehtiin huomiota herättävästi eroa luokkien välille. (vrt. Lod 2007, 56.)

Lea Rojola taas kuvaa, kuinka romaaneissa sivistyneistö käytti soveliaista vaatetusta ja oli tarkka siitä, millainen kuva annettiin ulkopuolelle. Rojola kirjoittaa, kuinka vaatetukseen liittyi oma koodisto, jonka avulla voitiin viestittää omaa asemaa muille. (vrt. Rojola 2009, 26.)

Enemmän Anna-neidin tahto taisi asiassa painaa kuin minun reippauteni. (P 320–321)

Annan asema Idan puolesta puhujana, ja asema perheessä auttavat Idaa pääsemään matkalle mukaan. Vaikka mamselli Irene toteaaakin matkan olevan raskas, kokee Ida sen silti saavutetuksi eduksi. Idalle matka kuvautuu mahdollisuutena nähdä muita maisemia kuin vain asuinympäristö, ja hänelle matka arvottuu korkealle. Vaikka Ida ei asiaa ajattelekaan, voi matkan nähdä taas yhtenä tilaisuutena Idalle kasvattaa sekä sosiaalista että symbolista pääomaansa. Idalle luodaan mahdollisuus nähdä, millaisia oloja muilla työläisillä on, ja millaista muuta työtä hän voisi joutua tekemään.

Vaikka Idan työnkuvaan matkan aikana kuuluu palvella Topeliusta ja Annaa, saa hän tiettyjä helpotuksia työstään toimiessaan Annalle seurana. Idalle syntyy mahdollisuus kokea, miltä tuntuisi elää ylemmässä yhteiskuntaluokassa ja matkustaa. Vaikka Ida tekee matkalla toki myös palvelijan työhön kuuluvia askareita, pystyy hän myös nauttimaan matkasta hieman vapaampana kuin palvelijat yleensä. Aseman muutos on huomattava, ja Idan symbolista pääomaa pönkittävä. Idan työläisen habitus ei kuitenkaan muutu matkan aikana, vaikka Idan, vielä heikko, nousukkaan habitus saakin vahvistusta matkalla. Kokemukset ja edut, joita matkalle pääsy tuovat mukanaan ovat eritoten symbolista pääomaa kasvattavia ja nousukkaan habitusta vahvistavia.

Idan luoma vahva yhteys Annaan ja oma symbolisen pääoman luoma kuva hänestä nousevat esiin, kun Anna matkan jälkeen pohtii syksyä ja koulun alkua. Idan habitusten hybridiys alkaa näkyä tässä kohtaa.

—Kohta pitää lähteä taas kaupunkiin, Anna huokaisi ja ripustautui käsivarteeni. – Tiedätkös, Ida, koulussa ei ole yhtään niin mukavaa tyttöä kuin sinä! Mitä siihen olisi osannut sanoa, ei mitään. Hyvältä se tuntui sydänelässä, kun toinen puhui kuin ystävälleen. Paremmin me Annan kanssa ymmärsimme toisiamme kuin minä ja Hilma tai kukaan piikamurjun tytöistä. (P 333)

Anna vertaa Idaa muihin koulukavereihin ja näkee hänet vertaisena itselleen. Tyttöjen välinen luokkaero tuntuu olevan merkityksetön, ja ainoastaan yhteensopivat luonteet saavat merkityksen. Tässä symbolisen pääoman ja luodun sosiaalisen pääoman voi siis katsoa olevan luokkaa ja koulutusta merkityksellisempää. Idakin kokee, että on Annan kanssa paremmin samalla tasolla kuin muiden piikojen. Ida kuuluu työläisiin, ja työläisen habitus on vahva, mutta henkisesti hän ikään kuin on jo noussut tai on matkalla

ylempään luokkaan, ja pystyy pitämään itseään tasavertaisena Annan kanssa. Idan nousukkaan habitus saa vahvistusta tästä yhteen vertautuvuudesta ja ajatuksesta, että ylemmässä luokassa oleva henkilö on hänelle parempi tuttavuus kuin samassa luokassa olevat. Toki ajatuksiin varmasti vaikuttaa se, että tytöt ovat saaneet pitää pitkän aikaa toisilleen seuraa ja ovat lähes saman ikäiset. Luokan erot eivät ole vielä yhtä vahvasti tulleet heille tietoisuuteen kuin ne vanhemmalla väellä ovat, ja he arvottavat ihmiset muun kuin luokka-aseman perusteella. Ystävyyden Annan kanssa voidaan katsoa olevan yksi vahva sykäys Idan sosiaaliselle nousulle ja sen suotuisuudelle.

2.4 Koulutuksen ja kielitaidon merkitys sekä rahan arvon ymmärtämisen kehittyminen

Koulutus ja sen merkitys nousevat esiin pitkin *Paimentyttö* -teosta. Seuraava lainaus on ensimmäinen kohta, jossa Idan koulutus nostetaan esiin.

Kun palasimme tupaan, vanhaemäntä alkoi kysellä kaikenlaista. Mitenkä vanha olinkaan nyt? Ymmärsinkö ruotsia? Osasinko lukea ja kirjoittaa? Olinko tehnyt muuta työtä kuin ollut paimenessa?

Sanoin täyttäväni tuomaanpäivänä kolmetoista. Kuullessaan, että olin Alavudella käynyt pari vuotta kansakoulua, muori näytti hämmästyneeltä. Miksei minua sitten pantu kouluun, kun muutimme tänne?

Kun, vastasin, etten vielä muuton aikaan osannut tarpeeksi ruotsia, hän rypisti kulmiaan ja käski Stiinaa hakea virsikirjan kamarin sängystä tyynyn alta. (P 25)

Idalla on alussa vähäinen koulutus taustalla. Idalla on hyvin vähän kulttuurista pääomaa johtuen tästä koulutuksen puutteesta, mutta kirjoitus- ja lukutaito ovat Idalle eduksi ja mahdollistavat tämän kielitaidon kehittymisen. Idalle onkin muuton jälkeen alkanut kehittyä ruotsin kielen taito, joka nähdään tärkeäksi, kun asutaan ruotsinkielisellä seudulla, ja ruotsi on pääkieli sekä sivistyneistön kieli Suomessa. Koulutus nähdään asiana, joka kuuluu myös työläisten lapsille, ja edesauttaa näitä kasvamaan sivistyneiksi ihmisiksi. Idan vähäiseen koulutukseen ei kuitenkaan teoksen alussa puututa tämän toteutumisen lisäksi, mutta se nousee esiin myöhemmin teoksen edetessä.

Matilda-mamselli on seuraava henkilö, joka puuttuu Idan puutteelliseen koulutaustaan.

–Ida-parka, sinä olet näppärä tyttö ja nopeaoppinen, mutta täällä pitää osata ruotsia, hän huokaisi lopulta, kun muste oli tahrinut sormeni ja paperi oli raapustettu täyteen sanoja.

–Ei riitä, että osaat puhua ruotsia jotenkuten, pitää osata myös lukea ja kirjoittaa ruotsiksi!

Siitä alkoi ankara koulu, mutta hauska myös, sillä joka ilta navettatöiden, teenjuonnin ja astianpesun jälkeen sain polttaa puoli tuntia lamppua kyökin pöydällä ja lukea ja kirjoittaa. (P 78)

Koska Ida ei ole saanut koulutusta, on hänelle kehittynyt vain taito puhua ruotsia. Suomea Ida taas osaa lisäksi lukea ja kirjoittaa, mutta jälleen ongelma syntyykin siinä, että ollaan ruotsinkielisellä alueella, jossa tulisi osata kirjoittaa myös ruotsia. Mielenkiintoinen seikka syntyy siitä, että Idalta odotetaan kahden kielen kirjoitustaitoa, vaikka historiasta voi nähdä, että kirjoitustaito oli melko harvinainen tuona aikana⁶. Mamselli itse on kouluttautunut ja omaa kirjoitustaidon. Tämän voisi katsoa syyksi, että hän myös Idalta vaatii samaa. Vaatimalla ja luomalla tälle mahdollisuuden oppia kirjoittamaan myös ruotsiksi, antaa Mamselli Idalle positiivisen lisäyksen kulttuuriseen pääomaan. Taito lukea ja kirjoittaa kahdella kielellä tuo lisää työmahdollisuuksia Idalle tulevaisuudessa ja mahdollistaa jo karjapiikana paremman työnkuvan.

Lukusilla⁷ käymättömyys on suuri häpeän aihe, sillä se kuului jokaisen sivistykseen. Jos työläinen ei selviäisi lukusista, toisi se silloin häpeää työnantajalle ja tämän maineelle. Koettiin erittäin tärkeänä, että myös työläiset osasivat sen verran lukea, että selvisivät kuulusteluista, osasivat ulkoa katekismuksen ja olisivat näin kunnollisia kristittyjä. Jälleen Idan puutteellinen koulutus ja kielitaito nousevat esiin, sillä Ida toteaa hetken päästä, että osaa tiedot kyllä suomeksi, mutta nyt tulisi osata ruotsiksi. Kielitaito näyttäytyy jälleen Idan asemaa heikentävänä seikkana ja on vaikeuttamassa Idan etenemistä.

–Et tainnut ollakaan lukusilla viime talvena, kun ne pidettiin Malmasissa? Pudistin päätäni. Oliko lukuset sama kuin läsförhön?

[...] Kun Matilda-mamselli tajusi, etten ollut käynyt lukusilla kuulusteltavana kertaakaan täällä Östersundomissa, hän oli kauhuissaan.

⁶ Kirjoitustaito ei vielä 1800-luvulla ollut yleinen ja se liitettiin yleisesti oppineisiin ja sivistyneisiin. 1880-luvulla täysi-ikäisistä vain noin yksi kymmenestä osasi kirjoittaa. (Vrt. Lång 2010, 80.)

⁷ Lukusilla eli kinkereillä tarkoitettiin kirkon järjestämiä tilaisuuksia, joissa kuulusteltiin katkismuksen tuntemusta sekä lukutaitoa. Tilaisuudet olivat osa kristinopillista kasvatusta, ja niihin tuli osallistua kaikkien lukuikäisten niin lasten, isäntien, vanhempien kuin työläistenkin. Niillä mitattiin kansansivistystä, ja ne oli kirjoitettu kirkkolakiin. (Kinkerit ennen ja nyt.)

Mitä rovastikin sanoo? Niin ja Patruuna ja Patrunessa? Olisi hirveä häpeä, jos en selviäisi lukusista kunnialla. (P 120)

Jälleen kontakti Matildaan on hyödyksi, sillä tämä mahdollistaa Idalle tarvittavien tietojen ulkoa opettelun, antamalla tälle vapaata työstä tätä varten. Ilman Idan keräämää sosiaalista pääomaa tälle ei syntyisi mahdollisuutta kasvattaa kulttuurista pääomaansa. Ilman pääomia ei myöskään eteneminen elämässä olisi mahdollista tai yhtä helppoa Idalle. Lukusista ”selviytyminen” oli myös ehtona, jotta nuori voisi käydä rippikoulun. Rippikoulun käynti tekee Idasta myös työntekijänä ”aikuisen”, ja hänelle aletaan maksamaan palkkaa työstään, sekä hän saa oikeuden vapaapäiviin.

Kun Elias kysyi, mitä tekisin friiviikolla, en tiennyt, mitä vastata. Lopulta sanoin, ettei minulla mitään vapaaviikkoa ollut, kun en ollut täällä millään oikealla piianpestillä. Hyvä kun sain talosta ruuan ja vaatteet ja asunnon. Rahasta ei kukaan puhuisi mitään ennen kuin olisin käynyt rippikoulun. (P 203)

Lainauksesta näkee, kuinka nuorelle Idalle on vielä vierasta rahan ja vapaa-ajan käsite. Hän ei osaa antaa niille arvoa, ja hänen taloudellinen pääomansa on mitätön, koska hän ei omista yhtään rahaa. Ida ei osaa vielä vaatia oikeuksiaan, vaan käytännössä tekee työtä tauotta asuntoa ja ravintoa vastaan. Muille taloudellisella pääomalla on suuri merkitys, mutta Ida ei ole vielä päässyt kentälle, jossa taloudellisella pääomalla olisi merkitystä.

Ida oivaltaa kunnolla rahan arvon, kun hän käy palkasta keskustelua uuden piian kanssa, joka on palkattu kartanoon töihin. ”Hävettihän se, kun piti sanoa, ettei saanut rahapalkkaa ollenkaan.” (P 231). Ida alkaa ymmärtää, että rahalla on merkitystä elämässä ja ne, joilla sitä on, pystyvät tekemään erilaisia asioita ja ostamaan itselleen asioita, joita rahattomana ei pysty. Idalle rahan arvo ei aiemmin ole ollut merkityksellinen, koska hän on saanut tarvittavat vaatteensa ja tarvikkeensa mamselleilta, jotka ovat ottaneet tämän siipiensä suojaan. Idan ei tavallaan ole koskaan tarvinnut huolehtia rahan riittämisestä tai sen puutteesta. Raha alkaa kuitenkin nousta toistuvasti esiin, ja sen merkitys pääomana alkaa kasvaa. Tähän vaikuttaa varmasti myös ajankuvan muutos, jolloin raha alkoi saada enemmän merkitystä työläisen itsenäisyyden kannalta. Idalle työsopimuksen ja ensimmäisen pestirahan saaminen ei tuo muutosta verraten aiempaan työnkuvaan. Ida tekee edelleen samoja töitä kuin aiemminkin ja saa

elää ja syödä kartanossa kuten aiemmin. Mutta sopimuksen myötä Idasta pääsee taloudelliselle kentälle, ja pääoman kerryttäminen tulee hänelle mahdolliseksi.

Ripillepääsyn jälkeen pääsin aikuisten kirjoihin muutamassa viikossa. Kun Hilma palasi kotoaan friiviikkaa viettämästä, Toini-neiti teki kanssani piiankontrahdin ja maksoi kymmenen markkaa pestirahaa. (P 252)

Idan riippuvuus työstä ei ole enää niin ehdoton, koska hän pystyy pääoman myötä halutessaan myös itse vaikuttamaan omaan elämäänsä. Ida ei tosin osaa arvottaa edelleenkään rahaa, koska ei ole sen arvoa oppinut, ja päätyy säästämään saamansa palkan. Osin rahan arvon ymmärtämättömyys johtuneee siitä, että varsinkin maaseudulla elettiin vahvasti luontaistalouden aikaa, ja asioita hankittiin vaihtamalla tai tarjoamalla jotain muuta hyödykettä kuin rahaa vastikkeeksi. Idan vaatimattomasta taustasta, ja rahan arvon puutteesta syntyy Idalle merkittävä pääoma, koska tämä ei ole oppinut koskaan käyttämään rahoja mihinkään materiaan. Näin hänelle alkaa kertyä taloudellista pääomaa, jota hän pystyy myöhemmin käyttämään, kun sille syntyy oikea tarve.

Idan naiiviuden rahan suhteen näkee kahdessa eri joulukohtauksessa, joista ensimmäisessä tämä saa joulurahan normaalin palkkansa päälle, mutta kun seuraavana vuonna hän jää ilman, vaikka toinen piika joulurahan saakin, ei Ida osaa asiaa nähdä epäkohtana. Ida ajattelee naivisti, että joululahjaksi saatu lehti on riittävä lahja hänelle. Joulurahaa vaille jääminen ja Idan suhtautuminen siihen, kuvastavat hyvin sitä, kuinka Ida arvottaa kulttuurisen pääoman, tässä tapauksessa lehden, taloudellista pääomaa arvokkaammaksi.

Idalle on suotu taito lukea, joka nousee esiin useasti teoksen aikana.

– Luetko sinä tätä? Toini-neiti kysyi yllättyneenä, kun näki tuolilla vuoteeni vieressä sen tyttöjen kirjan avattuna.

[...] Kun Toini-neiti kysyi, luenko kirjoja mieluummin suomeksi vai ruotsiksi, en tiennyt mitä sanoa. (P 149)

Idan halu lukea kirjoja vapaa-ajalla herättää huomiota monta kertaa ja toimii Idalle etuna muihin työläisiin verraten. Muut piikat tuntuvat naureskelevan nähdessään Idan lukemassa, mutta kun tämä lukee hauskaa kertomusta ääneen, muuttuukin muiden suhtautuminen Idan lukemiseen. Tämän reaktion voisi tulkita johtuvan siitä, että

lukeminen ei ollut niin yleistä vielä 1800-luvulla⁸, varsinkaan harrastusmielessä. Lukeminen liitettiin porvareihin ja akateemikkoihin, eli ylempään luokkaan, joilla on vapaa-aikaa, jota käyttää lukemiseen. Työläisten vapaa-aika oli vähäistä ja sijoittui työnteon ympärille, minkä vuoksi ihmiset olivat niin väsyneitä, ettei lukeminen tullut ensimmäiseksi mieleen. Lukeminen on Idalle tapa päästä hetkeksi eri todellisuuteen. Idan lukeminen myös lisää hänen kulttuurista pääomaansa, ja erityisesti Topeliuksella ollessaan lisää tämän symbolisen pääoman määrää.

Idan lukuinto edistää tämän kielen oppimista, ja lukutaito auttaa Idaa saamaan lohtua lukemistaan kertomuksista. Idan lukeminen ei jää huomaamatta myöskään Topeliuksen neideiltä, jotka osaltaan edesauttavat Idan lukemista antamalla tälle sekä lainaan kirjoja että joululahjaksi omia kirjoja. Lukemisen herättämä huomio toimii Idalle positiivisena etuna tämän maineen kannalta ja nostaa hänet Topeliuksen neitien erityiseen tietoisuuteen. Idan akateemiset taidot eivät myöskään jää huomaamatta hänen kanssaan samassa luokassa olevilta. Tätä vahvistaa kohtaaminen, jossa Ida on rippikoulussa ja opettaa toiselle tytölle sakramentteja.

– Ida skulle ju bli lärarinna, Maria tokaisi, kun yhtenä päivänä selitin Sofialle pyhiä sakramentteja.

Hankalaa niitä vastauksia oli oppia ulkoa, jos ei yhtään ymmärtänyt, mistä oli kyse. Ei minulla kumminkaan olisi ollut varoja ruveta opettajattareksi. Toini-neiti oli näet selittänyt, että sitä varten olisi pitänyt käydä monta vuotta joko Tammissaarella tai Jyväskylässä sellaista koulua, jonka nimi oli seminaari. (P 248)

Toiset samanikäiset työläislapset huomaavat Idan akateemiset taidot ja näkevät tässä mahdollisuuden työskennellä opettajana. Opettajan ammatti kuului ylempään luokassa oleville, sillä kouluttautuminen vaati varoja opiskeluun opettajanseminaarissa⁹. Ida tiedostaa, ettei hänellä olisi mahdollisuuksia opiskeluun, koska hänellä ei ole taloudellista pääomaa. Mahdollisuus opiskella opettajaksi vaatisi

⁸ Topelius on kirjoittanut 1850-luvulla lehtiartikkelissa, että ”Suomessa ei olla vielä niin pitkällä, että romaani tai jatkokertomukset olisivat tunkeutuneet työpajoihin ja piian kammareihin.” Tämän voi siis tulkita tarkoittavan sitä, että vaikka työläisissä oli lukutaitoisia runsaasti, ei vapaa-ajan lukeminen ollut saanut vielä jalansijaa Suomessa. (Niemi 1999, 271)

⁹ Vuonna 1863 perustettiin Jyväskylään opettajaseminaari, jossa koulutettiin sekä nais- että miesopettajia. Koulutukseen haki taustaltaan hyvin erilaisia ihmisiä ja kaikilla ei ollut edes kansakoulua suoritettuna, sillä maassa ei ollut tarpeeksi yksityisiä kansakouluja. Seminaari järjestettiin suomenkielisenä ja sen tarkoituksena oli lisätä opettajien määrää, jotta pystyttiin perustamaan maahan lisää kouluja ja varmistamaan näin myös työläislasten pääsy koulutuksen piiriin. (vrt. Kuikka 2020, 7.)

sekä parempaa taloudellista pääomaa että suotuista perhetaustaa. Idalla ei orpona ole kumpaakaan mainituista. Kohtaus kuitenkin herättää Idassa tietoisuuden omista akateemisista taidoistaan. Seuraavassa lainauksessa Ida pohtii, kuinka itse pärjäisi tyttökoulussa. Idassa on herännyt ajatus omista taidoista, ja näihin hän pystyy heijastamaan toisten kokemukset opiskelusta sekä omasta potentiaalista pärjätä koulumaailmassa.

Jos olisin päässyt tyttökouluun, olisin kohta varmaan jo ylimmällä luokalla niin kuin nuokin. Ehkä minäkin olisin yhtä huoleton ja lapsellinen kuin hekin, jos ei tarvitsisi huolehtia mistään muusta kuin läksyistä ja kaiken maailman syntymäpäiväkirjoista, ajattelin haikeana ja vedin peiton korvilleni. (P 263)

Lainaus kuvastaa jälleen hyvin Idan luokkatietoisuuden kasvua, ja toisaalta myös oman asemansa ymmärryksen syvenemistä. Ida tiedostaa eronsa hienostoneiteihin, ja tilanne herättää hänessä kaipuun tunteita. Toisaalta, vaikka Ida tiedostaa oman vähäisen koulutuksensa verraten neiteihin, hän pystyy silti näkemään itsellään hypoteettisen mahdollisuuden pärjätä koulumaailmassa yhtä hyvin kuin neidit. Mielenkiintoinen seikka onkin siinä, miten Ida yhdistää korkean koulutuksen huolettomuuteen ja lapsellisuuteen. Elämä vaikuttaa Idalle helpolta, ja tämä johtuu siitä, että hän näkee vain osan totuudesta, samoin kuin karjapiiat aiemmin ollessaan kateellisia Idan työkuvasta navetassa mamsellin apulaisena. Idan on vaikea nähdä nykyistä itseään huolettomana ja pinnallisista huolista vapaana, sillä tämän työläisen habitus on niin voimakas. Heräävä nousukkaan habitus taas pystyy näkemään mahdollisuuden elää kuin herrasneidit, mutta koska työläisen habitus on vielä niin vahvana, ei nousukkuuden mahdollisuus nouse Idalle mieleen. Toki tämä voi johtua vielä tämän nuoresta iästä ja tietämättömyydestä suhteessa maailmaan. Ida tietää vain sen todellisuuden, jossa on aina elänyt ja jossa ei yhteiskunnallisesti nousukkaita hahmoja ole esiintynyt. Mahdollisuus Idalle parempaan koulutukseen ei sen vuoksi nouse esiin edes hypoteettisena mahdollisuutena.

3. LUOKKA-ASEMA LAPSENPIIASSA

3.1 Lapsenpiian työ ja asema perheessä

Sarjan toisessa teoksessa *Lapsenpiika* lähdetään liikkeelle asetelmasta, jossa Ida on lähdössä Topeliukselta uuteen pestiin Sibeliukselle, ja törmää Fiina piikaan kirkossa ennen lähtöään.

Paljonko ne olivat luvanneet palkkaa siellä uudessa paikassa? Niinkö vähän? Minkä ihmeen takia olin suostunut lapsenpiiaksi? Enkö tiennyt, ettei siinä hommassa ole yön eikä päivän rauhaa? Olisihan minulle löytynyt parempiakin paikkoja, kun olin niin pitkään ollut herrasväellä! (L 9.)

Fiinan tuoma sosiaalinen pääoma nostaa taas arvoaan, kun tämän kuvataan olevan huolissaan Idan tulevaisuudesta ja uudesta pestistä. Vaikka hän kritisoikin Idan valintaa lähteä lapsenpiiaksi sen sijaan, että olisi etsinyt helpomman ja paremman pestin, koittaa hän pohjimmiltaan vain ohjata Idaa parempaa elämää kohti. Lapsenpiian pestin voi siis tulkita huonommaksi kuin pestin piikana kartanossa, ja näin ollen enemmän aseman huononemisenä kuin nousuna. Idalle valinta lähteä lapsenpiiaksi on kuitenkin pidemmän päälle hyvä valinta, sillä tätä kautta hän saa luotua uusia verkostoja, joista on tälle elämän varrella hyötyä. Vaikkei Ida pääsekään pestin kautta vielä nousemaan parempaan asemaan yhteiskunnassa, pääsee tämä lisäämään sosiaalista pääomaansa sekä myös pestirahan ja palkan kautta taloudellista pääomaansa, joka myöhemmin tulee olemaan tälle tärkeä etu nousukkuuden kannalta.

Lainauksesta on nähtävissä, kuinka Fiina arvostelee sekä palkan että pestin huonoksi valinnaksi ja näin laskee niiden pääoma-arvoja. Idan kokemattomuus pestautumisen ja työpaikkojen suhteen nousee esiin, ja toimii tämän pääomia alentavana seikkana. Toisaalta se seikka, miten Ida pestin sai, jää lainauksen ulkopuolelle, vaikka se osoittaakin Idan sosiaalisen pääoman arvokkuutta. Pesti on nimittäin hankittu Topeliuksen neitien kautta, ja pestin saanti kuvattiin edellisen kirjan lopussa. ”Lopulta Aina-rouva pääsi siihen kohtaan kirjettä, jossa Eva-rouva kertoi Erikin sisaren etsivän pienelle tyttärelleen luotettavaa lapsenpiikaa.” (PT 358) Idan luoma positiivinen kuva itsestään työntekijänä ja kokemus lastenhoidosta Topeliuksella oloaikana mahdollistavat tämän pestautumisen lapsenpiiaksi. Ilman saavutettua symbolista pääomaa Idalle ei mahdollistuisi lapsenpiian pesti Sibeliuksella. Topeliusten

myötävaikutus uuden työnantajan asemassa näkyy siinä, että heidän kauttaan Idalle on avautunut mahdollisuus työskennellä aikansa kulttuurillisten merkkihenkilöiden luona. Pestin lisäksi Idalle tulee eteen muutto Helsinkiin, joka nähtiin kuvatussa historiallisessa ajassa mahdollisuutena nousukkuuteen, kun työläinen pääsi muuttamaan maalta kaupunkiin. (Haapala 1995, 229–237.)

Huomenna tähän aikaan olisin jo uudessa paikassa, ajattelin haukotellen. Omaa huonetta tuskin saisin, hyvä jos oman sängyn. Fiina oli päivällä motkottaessaan väittänyt, että lapsenpiian piti yleensä nukkua lastenkamarissa. Ei se minua haittaisi, jos vain lapset olisivat kilttejä ja terveitä... (L 14)

Lainauksessa Ida pohtii tulevaa pestiään ja tuntuu kääntävän positiiviseksi Fiinan nostamat pestin huonot puolet. Työpaikan tarjoama asumistila sekä ravinto on jo hyvä etu palkan lisäksi. Idan ymmärtämättömyys, tai toisaalta tyytyväisyys vähään sekä positiivisuus tulevaa kohtaan, kääntyvät tälle eduksi teoksen edetessä. Koska Idalla ei ole tietoa paremmista oloista, ja hän on tottunut erilaisiin asuinpaikkoihin, hänen on helpompi olla tyytyväinen vallitseviin olosuhteisiin. Tämän voi nähdä Idan vahvuutena ja symbolista pääomaa vahvistavana piirteenä.

Ida saapuu uuteen työpaikkaansa Sibeliuksen Helsingin asuntoon, jossa häntä vastassa on Johanssonska, vanha pyykkäri, joka on palkattu tekemään siivousta ja muuttoa asuntoon ennen herrasväen saapumista. Johanssonskasta muotoutuu Idalle uusi, erittäin merkittävä kontakti ja arvokas lisä sosiaaliseen pääomaan. Johanssonska toimii Idalle uuteen pestiin perehdyttäjänä ja myöhemmin myös ystävänä. Seuraava lainaus näyttää lukijalle ennakkokuvan, joka Idasta on luotu Johanssonskalle, ja sen murtumista, kun naiset vihdoinkin kohtaavat toisensa.

Vai tuli meidän uus lapsenpiika! Minä olen Johanssonska, nainen esittäytyi.
– No, litahan on oikein aikaihminen eikä mikään tytönrääpäle. (L 21)

Tytönrääpäle sanana luo negatiivisen konnotaation ja laskee Idan symbolista habitusta, joka kuitenkin pääsee nousemaan parempaan arvoon Johanssonskan silmissä, koska Ida onkin täysi-ikäinen. Idan ikä ja ulkoinen habitus toimivat tälle eduksi. Ida onnistuu luomaan Johanssonskaan hyvän vaikutuksen, ja vahvistettua symbolista pääomaansa, jonka arvo tulee näkyväksi, kun Ida kohtaa Aino Sibeliuksen ensimmäisen kerran hetkeä myöhemmin.

—Voi miten hyvä, että Ida on jo täällä! Aino-rouva sanoi heti ja tarttui käteeni molemmin käsin. — Johanssonska on kovasti kehunut Idaa.

Ihan turhaan olin jännittänyt Aino-rouvaa, tajusin sen heti. (L 51)

Lainauksesta on nähtävissä, miten Idan symbolinen pääoma on kulkenut hänen edellään ja yhdessä Johanssonskan kehujen kanssa luonut myönteisen kuvan tämän työnantajalle hänestä. Vahva symbolinen pääoma toimii Idalle eduksi ja edesauttaa tätä kasvattamaan sosiaalista verkostoaan. Idalle pääomien vahvistuminen ja kasvaminen toimivat etuna nousukkuuden mahdollistumiselle myöhemmin.

Ida lunastaa odotukset työntekijänä, kun Aino-rouva synnyttää lapsen, joka itkee paljon yöaikaan vatsaansa. Ida osoittautuu eteväksi vauvan käsittelijäksi, ja onnistuttuaan tyynnyttämään itkevän pienokaisen, tämä onnistuu samalla parantamaan omaa asemaansa.

Sen yön perästä pikkuinen tuotiin aina minulle, jos itkua ei saatu muuten asettumaan. (L 124)

Idasta muodostuu tärkeä osa perhettä, ja tämän symbolinen pääoma kasvaa ja vahvistaa tämän asemaa perheen työntekijänä. Ida onnistuu osoittamaan arvonsa ja lunastamaan näin edellään kiirineen maineen hyvänä lasten hoitajana. Tämä lisää Idan monipuolisuutta työntekijänä ja parantaa tämän mainetta sekä takaa tälle varmemmin paremmat suositukset eteenpäin pyrkiessään. Idan vaatimattomuus tosin nostaa päätään, kun hetkeä myöhemmin hän toteaa syyn sille, miksi saa vauvan tyynnyteltyä, kun toiset eivät siinä onnistu. Idan voi katsoa omalla vähättelyllään alentavan omaa symbolista pääomaansa, jota toiset taas arvostuksellaan vahvistavat ja lisäävät. Tämä ristiriita kulkee pitkin teosta ja kietoutuu osaksi Idan persoonaa.

Ida joutuu työssään tilanteeseen, jossa Sibeliukselle on palkattu uusi emännöitsijä, joka ei kuitenkaan ole niin rehellinen ja työteliäs kuin antaa ymmärtää. Ida joutuu pohtimaan omaa paikkaansa perheessä, ja miten voisi tilanteen ratkaista parhaiten ilman, että se vaikuttaa hänen asemaansa ja maineeseensa lapsenpiikana perheessä. Seuraava lainaus kuvaa Idan sisäistä kamppailua sen kanssa, että kertooko hän toisesta työntekijästä ja tämän toiminnasta työnantajalleen vai yrittääkö itse saada tilanteen ratkotuksi.

Eihän herrasväki huomannut, että kyökissä oli päiväkausia täysi sota, sillä Vikbergin rouva piti varansa eikä enää huutanut Aino-rouvan kuullen. Muuta kiusaa köksä kyllä teki, piilotti voin ja laittoi vastaleikatut leivänpalat laskiämpäriin, kun hetkeksi käänsin selkäni.

[...]. Minä purin hammasta, vaikka mieli teki mennä Aino-rouvalle kantelemaan. – Vaan kun samana iltana yllätin Vikbergin rouvan varkaista iso peltiaskin äärestä, johon oli pantu joulupiparkakut, sanoin ihan suoraan, että menen kertomaan rouvalle, jos ei tahti rupea muuttumaan.

[...] – Vikbergin rouva ymmärtää aivan hyvin ja Johanssonska voi todistaa, jatkoin armottomasti. – Ja keitä hän luulee herraväen uskovan, Johanssonskaa ja minua vain Vikbergin rouvaa, joka ei ole ollut talossa vielä kuukauttakaan? (L 147–148)

Idalla on selkeä ymmärrys omasta paikastaan ja asemastaan talossa. Hänelle on syntynyt ymmärrys myös siitä, mikä merkitys hänen asemallaan on, ja mitä sen avulla, yhdistettynä Johanssonskan auktoriteettiin, saadaan aikaa. Toisin sanoen vahvempi symbolinen pääoma kuin mitä rouva Vikberg pystyy yksin saamaan aikaiseksi. Ida ei selkeästi ole enää naiivi lapsi, vaan hän on oppinut kuinka puolustaa itseään, ja hänen oikeudenmukaisuutensa toimii tilanteessa vahvempana kuin solidaarisuus toista työläistä kohtaan. Ida oppii käyttämään symbolista pääomaansa hyödyksi pärjätäkseen elämässä ja tehdäkseen myös omasta olemisestaan helpompaa. Ida toimii samaan aikaan omaa eloaan parantaakseen, mutta myös puolustaakseen työnantajaansa. Ida ei toimi kylmäkiskoisesti oma etu edellä, eikä hän toisaalta myöskään toimi vain pönkittääkseen omaa asemaansa työntekijänä, vaan hän toimii vilpittömän luonteensa kautta kaikkien hyvän puolesta. Näin toimiessaan hän onnistuu parantamaan mainettaan ja täten symbolista pääomaansa vahvemerkiksi.

Ida päätyy pelastamaan perheen pulasta, johon nämä jäisivät ilman emännöitsijää joulunpyhinä, ja ehdottaa Johanssonskan palkkaamista tilapäisesti rouva Vikbergin tilalle. Tämä osoittaa Idan oppineen käyttämään myös omaa sosiaalista pääomaansa hyödykseen ja auttavan omasta sosiaalisesta verkostostaan toista henkilöä työllistymään. Ida tuo esille oman sosiaalisen pääomansa määrän osoittamalla, että hänen verkostossaan on ahkeria ihmisiä, joita kutsua työn tekoon. Vaikka kyseessä onkin perheelle ennestään tuttu ihminen, tulee hänen palkkaamisensa kuitenkin Idalta ehdotuksena eikä perheeltä itseltään.

Ida pääsee kokemaan ensimmäisen vapaapäivänsä lapsenpiikana, ja tämä tieto vapaasta aiheuttaa hänessä hämmentyneen reaktion.

– Ida hyvä, Aino-rouva selitti. – Meidät on kutsuttu visiittiin ja kun syödään siellä päivällistäkin, niin Ida voi pitää nyt vapaan iltapäivän, kunhan kahdeksalta on iltatee valmiina.

Niiasin kun en muutakaan voinut. [...].

Vapaa iltapäivä?

Oli pakko istua kyökin penkille, kun tajusin, mitä se tarkoitti. Totta kai olin saanut Björkuddenissakin välistä muutaman tunnin vapaata, kun olin käynyt kirkossa tai Björnsössä Fiinan luona. Aina oli kuitenkin pitänyt kiirehtiä takaisin Irene-mamsellia auttamaan. (L 65)

Idan kuvaus lyhyistä vapaatunneista, jotka tälle on aiemmin annettu edeltävässä työpaikassa, ja nyt koko iltapäivän mittainen vapaa-aika muotoutuvat luokkanousua tukevaksi seikaksi. Ida on uudessa työssään saavuttanut uudenlaisen työedun eli vapaa-ajan, josta tämä ei ollut osannut edes haaveilla aiemmin. Toki jo ensimmäisessä teoksessa oli puhetta vapaaviikoista, jolloin yleensä lähdettiin perheen luona käymään, ja vapaaviikot määriteltiin sopimuksessa kullekin työntekijälle. Idalle tällaista etua ei ollut aiemmin annettu, muuten kuin muutaman tunnin jaksoissa, ja silloinkin hänellä oli jokin tietty syy vapaalle ajalle, kuten käynti kirkossa. Nyt vapaa iltapäivä annettiin, koska hänelle ei ollut määrättyä työtä tarjolla, ja hän sai käyttää vapaansa oman päänsä mukaan ilman ennalta sovittua käyttötarkoitusta. Uudenlainen vapaa-aika on huomattava etu vanhaan verrattaessa ja lisää Idan symbolista pääomaa. Sillä vapaa-aika ei sinällään lisää mitään mainittua pääomaa, mutta se voidaan katsoa lisäävän symbolista pääomaa, koska se muodostuu saajalleen arvokkaaksi asiaksi ja tuo mukanaan uudenlaista vapautta. Vapaa-aika mahdollistaa myös muiden pääomien kasvattamisen, esimerkiksi käyttämällä vapaa-aikansa opiskeluun tai kulttuurista nauttimiseen. Tätä kautta Ida pystyisi kasvattamaan kulttuurista pääomaansa huomattavasti.

Raha ja sen arvo nousee esiin teoksessa useasti sekä se, miten tietyn rahasumman saaminen eri yhteiskuntaluokassa oleville tarkoittaa hyvin erilaisia asioita. Toki raha on toivottava perustarve, jolla voi kattaa elämistään ja olemistaan, mutta eri luokissa sen suuruus nähdään eri tavalla. Seuraavaksi tarkastelen kohtausta, jossa Christian Sibelius, eli Jean Sibeliuksen veli, kertoo kuulleen saavansa yliopistolta suuren summan palkinnoksi ennen joulua.

Totta kai kaikki hämmästyivät ja polvet olivat pettää minultakin. Tuhat markkaa! Vaikka olisin työssä kymmenen vuotta, en kykenisi ansaitsemaan niin paljoa rahaa. (L 131)

Kohtaus tuo selkeästi esiin, miten Idalle on alkanut avautumaan rahan arvo, ja myös ymmärrys oman luokka-asemansa rajoittavasta varjosta siihen, miten hän voisi tienata

yhtä paljon rahaa, tai kuinka kauan sen tienäminen kestäisi. Tämä korostaa luokkien välisen rahan arvon ymmärtämisen eroa. Ylemmän luokan edustaja, joka on tottunut siihen, että hänellä on rahaa ja saa eri suuruisi summia, ei koe tuhatta markkaa mitenkään mahdottomana summana. Työläinen taas, joka on joutunut todennäköisesti koko ikänsä laskemaan rahojaan, ja konkreettisesti neuvottelemaan palkkansa suuruudesta, ei taas pysty edes käsittelemään mielessään noin suurta summaa, vaan alkaa ensimmäisenä pohtia, kuinka kauan sen tienämiseen menisi. Ylemmässä luokalla oleva näkee summan vain kerralla saatavana rahasummana, kun taas työläinen näkee summan vuosien työn tuloksena. Idalle tuollainen summa toisi merkittävän taloudellisen pääoman ja voisi toimia itsenäistymisen mahdollistajana. Kuitenkaan täysin työstä vapaaksi se ei Idaa tekisi. Christian taas, joka toimii lääkärinä ja tutkijana sekä on sivistyneistöperheen perillinen, ei summaa näe noin symbolisena, vaan raha näyttyy pelkästään rahana, joka mahdollistaa asioita. Idalle rahan voidaan katsoa sisältävän myös symbolista merkitystä, koska se mahdollistaisi tavallaan niin paljon enemmän asioita kuin Christianille.

3.2 Pukeutumisen merkitys ja luokkaheränneisyys

Teoksessa luokka-aseman merkitys nousee esiin korostetusti kohtauksessa, jossa Ida matkustaa Helsinkiin uuteen työsuhteeseensa. Kohtauksessa Ida odottaa junaa asemalla, kun vieras nuori mies ryhtyy häntä puhuttelemaan, ja tämän jälkeen kuvataan Idan mietteitä tilanteesta.

Harmitti, etten ollut toissapäivänä huolinut vanhaa harmaata huopahattua, jota Alta oli matkalaukkuja pakatessaan tarjonnut minulle. Huivi teki minusta piian, jota kenen tahansa sopi puhutella, tajusin sen vasta nyt. Hattu päässä olisin näyttänyt herrasneidiltä, kun ylläni oli pitkä tummansininen takki, joka oli aikoinaan teetetty Nybergin Anna-neidille.
(L 18)

Idan ajatusketjusta nousee esiin huomio siitä, että Ida ei enää ole niin tiedoton luokasta ja luokka-asemasta kuin nuorempana. Idalle on selkeästi syntynyt ajatus siitä, mikä erottaa työläisen ja ylemmän luokan henkilön toisistaan. Topeliuksella ollessaan Ida on oppinut pukeutumisen kulttuurisen merkityksen, ja miten sen avulla pystytään viestittämään muille oma asema yhteiskunnassa. Historialliseen kontekstiin peilattaessa voidaankin siis todentaa vaatetuksella olevan iso merkitys sille, mihin luokkaan muut

ihmiset sinut sijoittavat, ja millaista kohtelua silloin saa osakseen. Idan ajatus siitä, että näyttämällä herrasneidiltä välttyisi nuorten miesten lähentymisyrityksiltä ja saisi täten matkustaa turvallisemmin, tukee tätä ajatusta. Kohtauksesta välittyy kuva siitä, että piijat käyttivät tuona aikana ulkona huivia ja herrasneidit hattua. Pähineen voisi katsoa kuvaavan kantajansa statusta ja sanoittavan äänettömästi muille, kuka sinua saa tai ei saa lähestyä, ja millä tavalla lähestyminen on hyväksyttävää. Mielenkiintoiseksi kohtauksessa nousee se seikka, että Idan vaatetus ei muuten erota tätä muista matkustajista, vaikka hänellä on Anna-neidin vanha takki, jonka voi ajatella olevan laadukkaampi kuin työläisten takit keskimäärin. Takki ei kuitenkaan yksin riitä symboloimaan ylempään luokkaan kuulumista, vaan hattu on se merkittävä eroa tuottava tekijä.

Tulkintaa pähineestä ja sen merkityksestä ihmisen luokka-aseman osoittamisena nousee uudelleen esiin, kun Ida lähetetään Keravalle Sibeliuksen uuteen kotiin viemään ensimmäistä muuttokuormaa.

—God dag! tyttö huuteli. — Onko se Aino-rouva?
Enhän minä miltään rouvalta näyttänyt, huivipäinen piika. (L 198)

Kohtauksessa Ida ja hevoskuskina toimiva Elias saapuvat uuden asunnon pihapiiriin, ja heitä tulee tervehtimään viereisen tilan tytär. Tytär erehtyy luulemaan Idaa Aino Sibeliukseksi, koska tämän oli tarkoitus alun perin tulla itse käymään uudessa kodissaan, mutta koska tämä sairastui, oli Ida laitettu tilalle. Vaikka kyseessä on ymmärrettävä erehdys, on Idan reaktio yllättävän voimakas. Lainauksesta nousee esiin Idan välitön ajatus siitä, että koska hänellä on huivi päässä, hän ei voi näyttää rouvalta. Ida itse erottaa itsensä ylempään luokkaan kuuluvasta rouvasta sillä, ettei tällä ole pähinettä päässään vaan huivi. Kuvaamalla itseään ”huivipäiseksi piiksi” Ida vahvistaa tätä luokka-asemaa määrittävää ulkoista piirrettä ja tekee siitä näkyvän. Ida päätyy määrittämään itsensä ja oman yhteiskuntaluokkansa toteamalla ajatuksissaan, ettei voisi olla huivipäisenä rouva, ja estää täten oman hetkellisen symbolisen pääoman kasvun. Idalle ajatus siitä onko päässä hattu vai huivi, toimii selkeänä luokka-aseman määrittämisen piirteenä. Ida näkee ne symbolina asemasta, ja ylläpitää tätä symboliikkaa toistuvasti omissa ajatuksissaan.

Ida on rakentanut ajatusmaailmaansa pukeutumisen suhteesta luokkaan Helsingissä ollessaan, kohdatessaan ylemmässä luokassa olevia nuoria. Ida käy Eliaksen kanssa kahvilassa ja kuvailee näkemiään ihmisiä sekä vertaa heitä itseensä.

Tunsin itseni maalaistollukaksi ja sellainen tietysti olinkin. Kaikki muut naiset, jotka istuivat pöytien ääressä, olivat niin kovin hienoja ja hattupäisiä. Yhdelläkin oikein kauniilla neidillä oli käherretty nuttura, jonka päällä keikkui samettiruusuista tehty hattu.

[...]. Ehkä se vähän helpotti, kun ymmärsin, etteivät kaikki täällä olleet välttämättä niin hienoa väkeä kuin miltä näyttivät. (L 76)

Ida vertaa itseään muihin ja tekee oletuksia näiden luokka-asemasta ulkoisen habituksen kautta. Jälleen nousee esiin ajatus siitä, että hattu ja tietyn tyyppiset vaatteet saavat ihmisen näyttämään ylempään luokkaan kuulavalta. Ensimmäinen mielikuva, joka ihmisestä syntyy, luo tälle symbolisen pääoman, jota voi käyttää hyväkseen tarpeen mukaan. Jos ensivaikutelma luo heikon kuvan, voi ihminen joutua tekemään enemmän töitä parantaakseen symbolista pääomaansa.

Päähineen merkityksellisyys asemalle nousee uudelleen esiin, kun Ida tapaa Anna-neidin kadulla ja kommentoi mielessään tämän päähinettä.

Juuri kun olin menossa puiston portista sisään, kuulin jonkun huutavan Idaa. Vaikka olin varma, ettei huutaja minua tarkoittanut, käännyin kuitenkin katsomaan ja näin Nybergin Anna-neidin kiirehtivän minua kohti. Kovasti korea kevähattu oli Annalla päässään, semmoinen missä oli leveä lieri ja kangaskukkia lierin päällä. (L 183)

Ida kuvailee yksityiskohtaisesti Anna-neidin päähinettä, mutta muuten tämän olemusta tai vaateetusta ei kommentoida. Päähineen voi nähdä jälleen luokkaeroa tekevänä piirteenä. Idan vaateetusta ei tosin kohtauksessa kuvata ja se, onko tällä jotain päässä, jää kertomatta. Hattu muotoutuu kuitenkin kohtauksessa eroa tekeväksi seikaksi, joka asettaa tyttöjen välille eron ja määrittää näiden symbolisten pääomien määrän sekä yhteiskuntaluokan. Anna-neidistä muodostuu kuva tutusta, jolla on varaa hankkia leveälierinen kevähattu, jossa on kukkia. Esiintyessään tällaisen henkilön seurassa myös Idan symbolisen pääoman voi katsoa välillisesti kasvavan. Sillä Annan seura saa muut kohtelevaan Idaa samoin kuin Annaa, vaikkei tällä kevähattua päässä olisikaan sillä hetkellä. Tämän asemoitumisen muutoksen voi nähdä kohtauksen edetessä, kun tytöt menevät kaakaolle Kaisaniemen ravintolaan ja ravintolan tarjoilija hymyilee molemmille tytöille. Tyttöjen luokkaero ei siis nouse habituksesta esiin tarjoilijalle, vaan tämä olettaa

heidän olevan samasta luokasta tullessaan hienoon ravintolaan asiakkaiksi. Ida saa ainakin hetkellisesti mahdollisuuden tulla kohdelluksi kuin herrasneiti ikään.

Idan tietoisuus omasta luokka- asemasta nousee kuitenkin pintaan tapaamisen päätyttyä ja aiheuttaa tälle kateuden tunteita sekä luo tyttöjen välille luokkien välisen kuilun ja sysää tytöt takaisin omille kentilleen. Tämä ilmenee, kun tytöt eroavat toisistaan, ja Ida kuvaa seuraavasti.

” [...], kuinka Anna marssi kukkahattu keikkuen [...]. Häpeä tunnustaa, mutta sinä hetkenä kadehdin häntä koko sydämeistäni. Miten helppoa elämä olikaan, kun oli syntynyt oikeaan perheeseen. Annalla oli kaikki valmiina: kapiot, sulhanen, häät ja tuleva koti. Minulla ei ollut mitään muuta kuin Eliaksen puheet ja unelma Ameriikasta.” (L 187).

Kukahattu näyttäytyy asemaa korostavana ja Idan kateutta symboloivana seikkana. Kateutta ei niinkään herätä hattu itsessään, vaan ennemmin se toimii Annan aseman symbolina ja herättää näin Idalle ajatuksen luokka eroista. Se saa Idan pohtimaan luokka- aseman tuomia etuja ja syntymän merkitystä siihen, millaiset lähtökohdat elämään kukin saa. Symbolisesti Idalle keväthatusta syntyneet pohdinnat luokkaeroista ja perimän merkityksestä nostaa esiin ajatuksen sosiaalisen pääoman merkityksestä. Anna, joka on syntynyt hyvään perheeseen, on saanut jo verenperintönä vahvan sosiaalisen sekä taloudellisen pääoman. Näiden avulla tälle syntyy automaattisesti suotuisat olosuhteet elämään sekä, kuten lainauksessa näkyy, naimisiin menolle. Annan ei erikseen tarvitse kerryttää sosiaalista, taloudellista tai edes symbolista pääomaa, jotta tämän naimisiin meno tai tulevaisuus muodostuisi tälle edulliseksi. Idalla taas ei tällaisia synnynnäisiä etuja ole, ja kaikki hänen pääomansa ovat joko hänen itsensä tai välillisesti jonkun muun avulla kerrytettyjä ja ovat suhteessa Annan pääomiin heikolla pohjalla. Lisäksi hänen pääomansa voivat lähes koska vain muuttua arvottomiksi. Voidaan katsoa, että Idan luokka- asema vaikuttaa pääomien stabiiliuteen, ja ilman perintönä saatua pohjaa työväenluokassa oleva ihminen joutuu tekemään jatkuvasti työtä pääomiensa eteen. Anna taasen ei luokka- asemansa tuoman edun sekä vahvan perinnön vuoksi ole samanlaisessa paineessa.

Anna, jonka Ida on kokenut lähes vertaisekseen ja ystäväkseen Topeliuksella, muuttuu nyt kaupunkiympäristössä ylemmässä luokassa eläväksi neidiksi. Voidaan katsoa, että Ida on Topeliuksella päässyt Annan kanssa samalle kentälle, mutta kaupunkiympäristössä he eivät enää elä samalla kentällä, ja pääomien arvot eivät tämän

vuoksi voi kohdata. Anna kulkee kentällä, jossa symbolinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma määrittävät aseman ja ne tulevat henkilölle perintönä. Ida taas on kentällä, jossa symbolinen pääoma vaikuttaa siihen, millaiseen työhön pääset, ja sitä kautta pääsee taloudellista pääomaansa kasvattamaan. Idan ja Annan kentillä taloudellisen pääoman arvo on erilainen, sillä sen määrä vaikuttaa Idalla elämänlaatuun ja Annalla taas enemmän siihen, miten sinua kohdellaan yhteiskunnassa. Annalla taloudellinen pääoma mahdollistaa statuksensa näyttämisen ulkoisen habituksen kautta, kuten korea keväthattu kuvastaa edellisessä lainauksessa. Idalla taloudellinen pääoma taas arvottuu korkeammalle elämän perustarpeiden hankkimisen kautta, ja ilman taloudellista pääomaa tai työtä, joka mahdollistaa pääoman hankkimisen, olisi elämä paljon huonompaa. Vaikka Ida pääsisikin nousemaan ylempään luokkaan esimerkiksi avioitumisen kautta, ei kenttä silti mahdollistuisi hänelle, vaan syntyisi uudenlainen kenttä, jossa Anna ja Ida olisivat molemmat. Kenttien voi siis katsoa liikkuvan, muotoutuvan ja limittyvän annettujen puitteiden sisällä.

Aiemmassa kohtauksessa Anna on kertonut sulhasestaan, joka on ylioppilas ja opiskelee itselleen ammattia eli voidaan olettaa kuuluvan Annan kanssa samaan yhteiskuntaluokkaan. Heidän tulevaisuutensa takaavat opiskellut ammatit sekä vanhemmilta periytyvä taloudellinen ja symbolinen pääoma. Idan sulhanen Elias on taas renkinä ja kuljettaa hevosella muita ihmisiä työkseen sekä asuu työnantajansa pihapiirissä. Idan ja Eliaksen tausta on puhtaasti työläinen ja heidän nykyiset työnsä myös edesauttavat heitä pysymään työläisinä. Tämä ajatusketju tukee tulkintaa siitä, miten Anna on muuttunut Idan silmissä tai paremminkin, miten Idan luokkatietoisuus on vahvistunut. Ida ei enää ihmettele, miten Annalle kaikki naimisiinmenoa helpottavat asiat ovat olemassa ja hänellä ei, vaan hän tiedostaa sen johtuvan perhetaustasta. Ida enemmän toivoo, että olisi itse syntynyt yhtä hyvään asemaan kuin Anna. Luokkatietoisuuden herääminen auttaa Idaa tunnistamaan luokkansa hierarkiat ja säännöt. Oppimalla elämään niiden mukaan hänen nousukkuutensa alkaa mahdollistumaan. Tätä ajatusta taas tukee Rojolan (2009, 19) kirjoittamassa artikkelissa kuvattu tekstikatkelmien piirre, joissa rakennetaan vastakohtaa sivistyneen ylempään luokkaan kuuluvan henkilön ja nousukkaan työläisen välille. Rojola kuvaa tämän vastakohta-asetelman toistuvan kaikissa nousukastarinoissa julkaisukontekstista riippumatta, ja tämä piirre nähdään muodostuvan myös Idan ja Annan välille. Vaikka he

molemmat ovat löytäneet sulhasen ja ovat kulkemassa kohti avioliittoa, ei sen jälkeinen elämä tule olemaan samanlainen. Ida tulee edelleen olemaan työläinen ja kuulumaan alempaan yhteiskuntaluokkaan, kun taas Anna pysyy ylemmässä yhteiskuntaluokassa. Vaikka Ida onnistuisikin nousemaan ylempään luokkaan, ei hän silti pääsisi Annan kanssa tasoihin, koska hänen taustansa tulee aina olemaan työläinen, ja se tulee toimimaan aina heitä erottavana seikkana.

3.3 Muutto Helsingistä Keravalle ja työnkuvan muutos

Teoksen puolivälissä Sibeliukset muuttavat asumaan Keravalle, jota he kutsuvat maaseuduksi. Muutto uuteen asuntoon on merkityksellinen myös Idalle, sillä se vaikuttaa tämän työnkuvaan sekä tarjoaa tälle mahdollisuuden nähdä erilaista elämää. Keravalla ollessa kuitenkin käy ilmi, että Sibeliuksilla on pulaa rahasta ja Ida päätyy lainaamaan Aino-rouvalle 100 markkaa säästöistään, jotta rouva pystyy kuittaamaan heidän laskunsa puotiin. Idan taloudellinen pääoma on päässyt kertymään työnteen lomassa, koska tämä on säästänyt palkkojaan ja elänyt muutenkin säästeliäästi. Taloudellisten pääomien määrät ovat vaarassa keinahtaa päittäin, ja Idan asema työläisenä ja nyt rahan lainaajana, mahdollistavat taloudellisen valta-aseman heilahduksen. Ida ei kuitenkaan tätä tilaisuutta näe tai käytä hyväkseen, vaan hyväsydämyyttään auttaa perhettä ja jää odottamaan saavansa rahat takaisin jossain vaiheessa. Tällainen pyyteettömyys vahvistaa Idan symbolista pääomaa ja parantaa tämän asemaa perheessä sekä työntekijänä.

Idalle yhteiskunnan rakenne on vahvasti sisäänrakennettua, ja vaikka hänen työnantajansa kärsivät rahapulasta osin miehen juhlimisen vuoksi, ei Ida osaa silti nähdä, että hänen säästönsä eli taloudellinen pääomansa voisi toimia tämän luokka-aseman parantajana ja Sibeliusten aseman laskijana. Sibeliusten asema sivistyneistön jäsenenä, sekä perimän että saavutetun symbolisen pääoman kautta on niin vahva, ettei se mahdollista Idalle nousua tai aseman vahvistumista suhteessa perheeseen. Ida näkee itsensä ensisijaisesti työläisenä, jolla vain on säästöjä, kun taas Sibeliukset ovat aina ensisijaisesti sivistyneen yläluokan edustajia, joilla vain sattuu olemaan hieman tiukkaa rahasta.

Idan pyyteettömyys tai naiivius näkyy myös siinä, ettei tämä ole muuton jälkeen vaatinut uutta työsopimusta eli kontrahattia. Myöskään uudesta työnkuvasta tai palkasta ei ole neuvoteltu, vaan Ida on vain sopeutunut uusiin oloihin ja töihin, jotka tämän odotetaan hoitavan ilman erillistä keskustelua asiasta. Tilanteen jatkuttua useamman kuukauden tulee asia esiin, kun Ida on siivoamassa taloa Johanssonskan kanssa, ja tämä nostaa sopimusasian esiin Jean Sibeliuksen kanssa.

Siinä vaiheessa, kun jo leviteltiin lumessa piiskattuja mattoja permannelle, Johanssonska kysyi, oliko herrasväki antanut uudessa kontraktissa palkankorotusta.

– Kyllä ny jo pitäis maksaa litallekin sata markkaa koko vuoresta, kun on kantovesi eikä muita piikoja, hän selitti ja pöyristyi kovin, kun kuuli, että uusi kontrakti oli vieläkin tekemättä.

[...]. – Anteeksi, Ida, että tämä on jäänyt, Janne-herra sanoi tyttöjen mentyä ja työnsi pöydän yli minua kohti uuden kontraktipaperin ja mustepullotelineen, jossa oli kynä ja imupaperi valmiina.

[...]. Palkkaa ei tosin luvattu enempää kuin ennenkään, mutta olin silti tyytyväinen, että asia saatiin lopulta hoidetuksi.

– Ja sitten vielä se velkaraha, Janne-herra jatkoi ja kaivoi taskustaan setelinipun. – Sata markkaako se oli ja siihen vielä pestiraha?

Nyökkäsin punastuen. En tiedä, miksi minua hävetti puhua rahoista, vaikka omianihan ne olivat. (L 288–289)

Johanssonskan myötävaikutuksesta Idalle tehdään uusi työsopimus. Vaikka palkka pysyykin samana, ja Ida ei tämän osalta pääse parantamaan asemaansa, on työ kuitenkin sellainen, että se auttaa häntä jatkossa. Lisäksi hän saa samalla lainaamansa summan takaisin ja pääsee näin parantamaan taloudellista pääomaansa. Idan luonne ja tietämättömyys tai ehkä enemmän oman arvon tuntemattomuus työntekijänä, vaikuttaa siihen, ettei Ida vaadi itselleen palkankorotusta, vaikka hänen työkuvasa onkin muuttunut ja työn määrä kasvanut. Toisaalta sopimus takaa Idalle turvallisemmat olot, koska sopimus osaltaan pitää huolen Idan oikeuksista ja siihen pystyy tarpeen mukaan vetoamaan. Idan luonteen vaatimattomuus ja vähään tyytyväisyys nousee jälleen esiin lainauksessa, kun Ida toteaa olevansa vain tyytyväinen, että asia on nyt hoidossa, eikä hänen tarvitse asiasta enää keskustella. Ida menettää mahdollisuuden pääomien kasvattamiseen ja tätä kautta parantaa omia mahdollisuuksia nousta luokassa sekä asemassaan yhteiskunnassa. Kontrahdin teon voi katsoa vakauttavan Idan taloudellisen pääoman, koska tulot on näin turvattu ja säännölliset. Symbolisen

pääoman voisi katsoa kasvavan, koska tyytyminen entiseen palkkaan ja uusiin työoloihin parantaa Idan mainetta ahkerana ja vaatimattomana työntekijänä.

Mitä Ida ei kontrahtia tehdessään tiennyt oli, että hän pääsee kokeilemaan itsenäisen työntekijän asemaa, kun teoksessa myöhemmin perhe matkustaa Kuopioon sukulaisiin kuukaudeksi, ja Ida jätetään hoitamaan taloa yksin. Tämä uudenvuoden vapaus on harvinaista niille, jotka tuona aikana toimivat palveluskunnassa ja asuivat palveluspaikassaan. Ida saa kokea tämän, ja se kokemus antaa hänelle mahdollisuuden nähdä millaista elämä voisi olla itsellisenä ihmisenä, ja kasvattaa tämän ymmärrystä maailmasta sekä näin ollen tämän kulttuurista pääomaa.

Niihin tietysti ja palasin tupaan mitään sanomatta, vaikka ilo kupli vatsanpohjassa. Kokonainen kuukausi yksin Mattilassa! Saisin järjestää työni niin kuin halusin, syödä kun on nälkä, lähteä uimaan jos on kuuma, nukkua kun nukuttaa.

[...]. Ei vapaus kuitenkaan niin täydellistä ollut kuin olin kuvitellut. (L 345)

Ida saa perheen lähtiessä vielä kuulla, että Aino-rouva on luvannut Idan osallistuvan heinätalkoisiin heidän poissa ollessaan. Idalle avautuu jälleen näkyminen siihen, miten työnantaja voi määrätä palkollisensa työhön tältä kysymättä ja on loppupeleissä se, joka määrittää tämän päivien kulun. Idan asema määrittyy takaisin kohdilleen, ja hetkellinen nousukkaan elämän kokeminen poissuljetaan häneltä.

3.4 Eliaksesta Teutoriin, miehet asemaa määrittämässä

Idalla on teoksessa kaksi erilaista puolisoehdokasta, joiden avulla hänelle avautuisi erilaiset tulevaisuuden näkymät ja mahdollisuus nousukkuuteen. Käsittelen tässä alaluvussa noita kahta suhdetta tai suhteen mahdollisuutta, ja niiden merkitystä Idan kasvulle. Puolisoehdokkaat ovat Elias, jonka Ida on tuntenut nuoresta asti sekä Teutori, joka on Keravalla asuva maatalon perillinen. Ida ja Elias tutustuivat, kun Elias työskenteli myös Topeliuksella ja lähti sieltä Helsinkiin töihin. Elias on vielä Topeliukselle työskennellessään ehdottanut, että Ida muuttaisi tämän mukana Helsinkiin; ”Olisihan se mukavampaa, jos meillä kummallakin olisi joku tuttu siellä, Elias arveli ja hymyili niin että polvia heikotti.” (P 301.)

Ida kohtaa Eliaksen ensimmäisen kerran Helsinkiin muuttonsa jälkeen, kun hän on hakemassa puita kellarista ja kaatuu. Elias tulee kysymäänkö, onko Idalla avun tarvetta, ja silloin he tunnistavat toisensa.

Kun Elias palasi, keräsimme klapit koppaan. Siihen en sentään suostunut, että hän olisi kantanut puut ylös kyökkiin. Johanssonskahan saattoi tulla torilta minä hetkenä tahansa ja oli ehkä jo tullutkin. Kun olin talossa vasta toista päivää, en tahtonut antaa aihetta minkäänlaisille puheille. (L 35)

Ida ei suostu ottamaan Eliakselta apua puiden kannossa, koska pelkää sen herättävän puheita. Puheilla Ida viittaa spekulatioon heidän, kahden nuoren, välisestä suhteesta ja mahdollisesti asioista, joita heidän välillään saattaa olla meneillään. Idasta näkyy, että hän on oppinut seuraamalla vanhempien piikojen puheita ja tekoja ollessaan karjapiikana, mikä vaikutus sekä merkitys maineella on, ja miten helpolla sen voi menettää. Työläiselle Idalle, jonka taloudellinen pääoma ja elämässä pärjääminen riippuu muista ihmisistä, maine on erittäin merkittävässä osassa. Jos menettää maineensa, voi se vaikuttaa työpaikan menettämiseen, uuden työn saantiin ja nousukkuuteen. Vaikka kohtauksessa on kyse vain puiden kannosta asuntoon sisälle, ei Ida silti halua ottaa riskiä, että hänen uusi työkaverinsa ja tätä iäkkäämpi henkilö, näkisi Eliaksen poistuvan asunnosta ja tekevän siitä johtopäätöksiä.

Maine ja puheet nousevat uudelleen esiin kohtauksessa, jossa Ida on jäänyt hyvästelemään Eliaksen talon porttikongiin vietettyään iltapäivän Eliaksen kanssa.

Kyllähän kumpikin ymmärsi, mikä meteli siitä olisi noussut, jos Linda-neiti olisi nähnyt minut kadulla vieraan nuoren miehen kanssa.

Hetki kun pääsin meidän portista pihamaalle, pistin juoksuksi. Ehdinkin kyökin ovesta sisään juuri kun ovikello soi tampoaurissa. Varmuuden vuoksi kätkin huivin ja palttoon ruokakahveriin ja menin vasta sitten avaamaan paraatioven. (L 79)

Ida nostaa jälleen esiin puheet ja niiden aiheuttaman haitan maineelle sekä pelkonsa sitä kohtaan, mitä Jean Sibeliuksen sisko ajattelisi nähdessään tämän juttelemassa nuoren miehen kanssa vapaa-ajallaan. Idalle näyttäytyy erittäin tärkeänä säilyttää hyvä maine ja hän ei halua riskeerata sen menettämistä edes mahdollisen sulhasensa vuoksi. Ida menee oman maineensa varjelussa niin pitkälle, että kotiin juostuaan piilottaa ulkovaatteensa ennen kuin menee päästämään Linda-neidin sisään. Idalle syntynyt ajatus siitä, että jo pelkkien ulkovaatteiden näkeminen voisi aiheuttaa keskustelua siitä, missä tämä on vapaa-aikaansa viettänyt, tuntuu olevan liikaa. Tämä ajatus on

mielenkiintoinen, sillä se kuvastaa historiallista kontekstia ja maineen merkitystä ihmisen elämään. Maine kohotetaan niin korkealle, ettei pystytä edes erottamaan vapaa-ajan tekemisiä ja vapaa-ajan habitusta työhabituksesta, vaan ne nähdään tiukasti yhtenevänä. Kuitenkaan tällainen habitusten yhteenliittyminen ei tunnu olevan sidoksissa kaikkiin yhteiskuntaluokkiin, vaan mitä paremmassa luokka-asemassa olet, sen enemmän vapauksia sinuun kohdistuu. Tämän seikan ymmärtäminen ja sisäistäminen sekä hyödyntäminen omassa elämässä, parantaa henkilön symbolista pääomaa ja tekee siitä vahvan.

Ida kuitenkin uhmaa työnantajaansa valehtelemalla, ja ottaa riskin lähtemällä Keravalta Helsinkiin Eliaksen luokse, vaikka se tarkoittaakin riskiä, että hän jää kiinni valheestaan ja menettää maineensa.

Turhaan yritti Elias minua houkutella vielä viereensä sängyn lämpimään. Siellä huussin kopissa kärvistellessäni olin tajunnut, millaiseen vaaraan olin ajattelemattomuuttani joutunut. Kaikkihan minut tässä talossa tunsivat, minut ja Eliaksen. Kuka tahansa voisi kieliä Johanssonskalle minun olleen Eliaksen luona yötä. Jos Aino-rouva saisi tietää, että olen valehdellut Björnsön matkan ja kaiken muunkin, minut ajettaisiin maantielle ilman muuta. (L 222)

Ida päätyy Eliaksen kanssa esiaviollisiin puuhiin, ja ollessaan tämän luona ymmärtää millaiseen riskiin on itsensä ja oman maineensa asettanut. Idalle on kuitenkin tässä kohtaa noussut kunniallista mainetta tärkeämmäksi suhde Eliakseen ja hän on antanut tunteidensa viedä. Tämä suhde ajaa Idan melkein työttömäksi, ja hän tulee Eliakselle raskaaksi. Jos raskaus ei päättyisi keskenmenoon, ja Elias ottaisi ja lähtisi ilman Idaa Amerikkaan, olisi Idan mahdollisuus sosiaaliseen nousuun sinetöity. Kohtalo kuitenkin puuttuu peliin, ja Ida jää työskentelemään Sibeliukselle puhtaalla maineella ja pystyy säilyttämään mahdollisuutensa nousta parempaan sosiaaliseen asemaan auki.

Kun suhde Eliakseen on loppu, nousevat esiin Teutorin tunteet Idaa kohtaan. Teutori pystyisi tarjoamaan Idalle maatalon emännän paikan ja mahdollisuuden nousta itsenäisempään työläisen asemaan, koska tämä tekisi työtä omassa talossaan itselleen.

Helppoa ei tulisi olemaan, kun pitäisi koko ajan todistella vahvalle sukupolvelle ja muille sukulaisille, ettei piika ole sen huonompi kuin talontytär.

[...]. Voi olla, että olisin lopulta nöyrytnyt ja taipunut Teutorin kosintaan, jos ei muutakaan vaihtoehtoa olisi ollut. (L 351)

Ida kuitenkin päättää kieltäytyä Teutorin kosinnasta, pohdittuaan sen hyviä ja huonoja puolia. Ei pelkästään sen vuoksi, että paikka toisi mukanaan jatkuvan tarpeen perustella oma olemisensa uudessa asemassa muille ihmisille, vaan myös siksi, että Ida ajankuvalleen harvinaisena, haluaa oikeasti rakastaa puolisoon, eikä vain mennä naimisiin aseman ja rahan vuoksi. Ida päätyy sulkemaan itseltään mahdollisuuden nousukkuuteen, mutta pystyy näin pitämään kiinni tietynlaisesta vapaudestaan ja oman tiensä löytämisestä. Tämän päätöksen tekemisen mahdollistaa toki se, että Idalla on muita suunnitelmia mielessä, eikä esimerkiksi esiaviollinenraskaus ajamassa päätöksentekoon. Idan kieltäytymistä perustelee myös se, että hän ei itse koe olevansa puhdas, koska on kokenut keskenmenon esiaviollisessa suhteessa. Ida kokee tämän vaikuttavan symboliseen pääomaansa, ja näkee itsensä ja Teutorin eri tasoisina. Tämä ajatus siirtää heidät jo ennestään eri tasoista kauemmaksi toisiaan ja vahvistaa luokkien välistä eroa.

4. LUOKKA-ASEMA *EMÄNNÖITSIJÄSSÄ*

4.1 Uusi työnantaja ja aseman muutos

Sarjan kolmannen teoksen, *Emännöitsijän*, alussa Ida on vaihtamassa työpaikkaa Sibeliuksilta Albert Edelfeltille emännöitsijäksi. Sibeliukset ovat muuttamassa Ranskaan, ja Jean Sibelius on hankkinut Idalle uuden pestin. Aino Sibelius ei kuitenkaan tunnu olevan tyytyväinen Idan uuteen työhön, ja he käyvät siitä keskustelua heti teoksen alussa.

- Eihän Idan ole pakko sitä Edelfeltin paikkaa ottaa, Aino-rouva sanoi, kun istuin ovensuunpenkille napittamaan kenkiäni. – Voisin vielä kysyä eerikkiläisiltä tai Vennyttä Aholasta, jos he tietäisivät jonkun...
- Rouvan ei tarvitse murehtia, keskeytin hänet ehkä turhankin ynseästi, -- Enköhän minä uuden paikan itsekin löydä. (E 9.)

Aino-rouva yrittää vielä tarjota Idalle mahdollisuutta erilaiseen ratkaisuun töiden järjestymiseksi. Aino-rouva ei pidä Idan tulevaa pestiä kunniallisena, koska teoksessa annetaan ymmärtää, että Edelfeltillä on kyseenalainen maine. ”Aino-rakas, Janne-herra keskeytti vaimonsa puheet ja viskasi lehden tuolin viereen. – Jos totta puhutaan, Albert on maailmanmies, jolla on suuret vaatimukset myös naistensa suhteen. Se mitä pelkät ei tule tapahtumaan.” (L 365.) Uusi työ emännöitsijänä on Idalle mahdollisuus saada jälleen erilaista työkokemusta ja kerryttää samalla taloudellista pääomaansa. Voidaankin tulkita aiemmin johdannossa mainittujen historiallisten seikkojen valossa, että uusi pesti Helsingissä voidaan katsoa eduksi Idalle. Sen lisäksi, että tämä pääsee muuttamaan jälleen kaupunkiin, myös työnkuva tulee muuttamaan ja antamaan tälle kevyemmän työn nykyisen tilalle. Tämä voidaan katsoa etuna Idalle, ja jälleen yhtenä askeleena nousukkuuden portailla, sillä teoksessa avataan, että muut työpaikat, joita Aino-rouva ehdottaa sisältäisivät mm. karjakkona toimimista. Karjakontyö olisi Idalle paluu vanhaan työnkuvaan ja näin ollen laskisi tämän yhteiskunnallista asemaa.

Ajatus työnantajan mahdollisesta löyhästä moraalista ja työn kyseenalaisuudesta nousee uudelleen esiin, kun Ida on lähdessä Edelfeltin luota sovittuaan työn kuvasta ja törmää rappukäytävässä samassa talossa asuvaan talonmiehen vaimoon.

Ja mitä talonmiehen Anni oli tokaissut kuullessaan minun pestistäni?
 ”Eihän se työ naista pahenna, jos ei nainen työtä.” Ei kai kyse ollut juuri
 siitä, mitä Aino-rouvakin tuntui pelkäävän? (E 23.)

Annin lainaus vahvistaa muiden ajatuksen Idan tulevasta pestistä ja sen sopivuudesta. Idalle ei kukaan suoraan sano, että työn ottaminen olisi huono idea, mutta siihen viitataan vahvasti. Mielenkiintoisen tästä työn sopivuuden ajatuksesta tekee se, että samaa mieltä siitä ovat naissukupuoliset, eri yhteiskuntaluokassa elävät ihmiset, kun taas miehet eivät näe työssä ongelmaa. Sekä Aino-rouva että talonmiehen Anni molemmat tuntuvat pitävän työtä kyseenalaisena, ja viittaus siihen, ettei ”työ naista pahenna, jos ei nainen työtä”, vahvistaa tämän ajatuksen. Ida on kuitenkin valmis ottamaan riskin symbolisen pääoman menetykselle ja tahtoo tehdä itse valintansa työstään toisin kuin aiemmin, jolloin työt on aina pedattu hänelle valmiiksi. Idan päätös ja oman pään pitäminen kääntyvätkin häntä voimistavaksi piirteeksi. Päätös muuttuu näin pääomaa enemmän vahvistavaksi kuin heikentäväksi seikaksi.

Tosin kuten tuleva lainaus näyttää, Ida ei vielä tiedä, mitä uusi pesti tulee tarkalleen sisältämään ennen kuin hän tapaa uuden työnantajansa ja sopii tämän kanssa työnkuvasta. Kuitenkin jo Idan päätös lähteä tapaamaan Edelfeltiä, tekee Idan hahmosta vahvan ja vahvistaa tämän luonnetta. Seuraavassa lainauksessa kuvataan Idan ja Albert Edelfeltin kohtaamista tämän ateljeessa Helsingissä.

Niiasin tietysti ja sanoin nimeni. En ehtinyt vielä mainita pestistä mitään, kun Albert-herra hymyili, tarjosi kättä ja sanoi toki muistavansa minut Börkuddenin ajoilta.

[...]. Kaikki kävi ihmeen helposti. Puoli tuntia myöhemmin minut oli pestattu huolehtimaan ateljeeriasunnon siivouksesta, pyykinpesusta ja lämmityksestä. Päivällistä ei tarvitse laittaa, mutta jos ateljeerissa on vieraita, minun piti tietysti passata niitä. (E 16.)

Ida osoittaa heti tapaamisen alussa sivistyneisyytensä niaamalla Albertille. Ida on oppinut sosiaalisten kohtaamisten käyttäytymissäännöt ja tätäkin kautta osoittaa taitavuutensa toimia eri sosiaalisissa luokissa olevien ihmisten kanssa. Tämä vahvistaa Idan sosiaalista pääomaa, ja Albertin viittaus siihen, että muistaa Idan jo Topeliuksen ajoilta, vahvistaa myös tätä päätelmää sekä tekee pääomasta merkityksellisen. Voidaan katsoa, että Idan työnsaantia edesauttaa sekä aiemmin luotu myönteinen kuva hänestä työntekijänä että entisten työnantajien sosiaaliset asemat yhteiskunnassa. Ida osoittaa näin oman symbolisen pääomansa vahvuuden ja edellisten teosten aikana tapahtuneen

kasvun. Idalle uusi työ näyttäytyy tähänastisista pesteistä parhaimmaksi työnkuvan kannalta. Uusi työ tarjoaa Idalle erilaisen kentän, jolle siirtyä, ja voidaan sen myötä katsoa, että vapaampi työsuhde on myös askel parempaan sosiaaliseen asemaan muihin samassa luokassa oleviin verraten.

Tuleva työ takaa Idalle myös vakautta taloudelliseen pääomaan ja tarjoaa rahallisen edun, jota tämä ei ole aiemmissa työpaikoissa saanut. Idan suhtautuminen, hänen kuullessaan tulevan palkkansa, nostaa mielenkiintoisen näkökulman rahaan.

Mitä minä olisin osannut sanoa? Henki oli salpautua, kun Albert-herra kysyi, riittäisikö vuosipalkaksi kaksisataa markkaa, jos saan vielä erikseen pestirahan ja kaksi vaatekertaa ja kengät talon puolesta. (E 17–18.)

Idalle tarjottu palkka ja Idan reaktio siihen antavat viitteen summan suuruudesta. Lisäksi saatava pestiraha sekä raha kahta vaatekertaa ja kenkiä varten kuvautuu selvänä aseman paranemisena. Hän pääsee parantamaan asemaansa, ja raha tuo mahdollisuuden parantaa myös muita pääomia. Palkaksi saatu raha antaa Idalle mahdollisuuden säästämiseen, jonkin aiemmin mahdottoman asian tekemiseen tai halutessaan erilaisen materian hankintaan. Palkka tekee joka tapauksessa taloudellisen pääoman vahvistamisen mahdolliseksi. Raha myös mahdollistaa symbolisen pääoman vahvistumisen, sillä raha tuo mukanaan mahdollisuuden parantaa mainettaan ja omaa kuvaansa muiden silmissä.

Pestistä saatavat edut sekä palkkauksen arvo saavat vahvistuksen, kun Ida kohtaa Johanssonskan ja he keskustelevat Idan uudesta työstä.

Kun kerroin, että olin saanut pestin herra Edelfeltin huushollerskaksi, Johanssonska vilkaisi minuun alta kulmiensa.

– Paljonkos sinulle on palkkaa luvattu? hän kysyi epäluuloisena, mutta kuultuaan, miten avokätinen Albert-herra oli ollut, Johanssonska ei muuta kuin nutristi suutaan.

– Totta lita osaa jo pitää puolensa, hän tokaisi ja nousi sitten keittämään kahvia. (E 36.)

Jälleen esiin nousee työnkuvan mukanaan tuoma arveluttavuus, mutta keskustelussa Johanssonska ei nosta sitä niin suoraan esiin kuin Aino-rouva ja talomiehen Anni, vaan naamioi sen rahakysymyksen taakse. Johanssonskan tapa kysyä asiaa Idalta kuvaa näiden välistä suhdetta. Johanssonska on tutustunut Idaan, kun tämä on ollut vielä melko kokematon työelämässä ja omien puoliensa pitämisessä, ja heidän pitkä

suhteensa johtaa siihen, että tämä kokee tarpeelliseksi varmistua siitä, että Idan oikeuksia ei poljeta. Tämä kohtaaminen näyttää, kuinka vahvan pääoman Ida on onnistunut saavuttamaan luomalla suhteita oikeanlaisten ihmisten kanssa. Idan symbolinen pääoma saa myös vahvistuksen, kun Johanssonska myöntää, että Ida osaa jo pitää omia puoliaan. Tämä myönnytys kertoo Idan kasvusta ja luonteen kehityksestä. Ida on päässyt sellaiseen asemaan myös Johanssonskan silmissä, että osaa pitää puoliaan ja neuvotella itselleen hyvän pestin. Ida näyttäytyy Johanssonskalle onnistujana ja itsenäistyneenä työläisenä, joka ei tarvitse enää neuvoja tai jonka perään tarvitsisi katsoa.

Idan vahvaa symbolista pääomaa ja itsenäisyyttä vahvistaa Sibeliuksilta saatava työtodistus, jonka Jean tälle antaa.

Hän oli jo menossa takaisin salin puolelle, kun muisti, että Aino-rouva oli kirjoittanut minulle päästökirjan. Se ei ollutkaan mikä tahansa lappunen vaan oikein virallinen painettu vihkonen, jonka kanteen oli kirjoitettu minun nimeni Aino-rouvan käsialalla, vaikka todistuksen alla olikin Janneherran nimi.

[...]. Kansakoulustakaan en ollut saanut niin hyvää todistusta. Täysi kymppi oli piirretty joka sarakkeeseen [...]. (E 29.)

Päästökirja eli työtodistus kuvaa Idaa työntekijänä ja antaa vahvistusta tämän työläisen habitukselle. Idan myönteinen työtodistus toimii myös muille Idan pääomien vahvistajana, ja Idan on helppo sitä kautta osoittaa osaamistaan sekä taitojaan. Lisäksi se, että päästökirjaan on nähty vaivaa ja saatu myös ulkoisesti näyttämään tyylikkäältä, tuo se Idalle symbolista pääomaa. Ida on ansainnut asemansa ja ylistävät sanat, jotka päästökirjaan on kirjoitettu. Hän on pystynyt työnsä ja olemuksensa kautta osoittamaan arvonsa ja näin ollen vakauttamaan oman asemansa.

4.2 Emännöitsijän toimi ja maineen merkitys symboliselle pääomalle

Emännöitsijän rooli tulee olemaan Idalle uuden alku ja tarjoamaan uudenlaista vapautta, jota aiemmat työt eivät ole voineet tarjota. Erilainen työnkuva ja työympäristö sekä paluu Helsinkiin voidaan katsoa Idalle eduksi. Seuraava lainaus antaa tähän viitteitä.

Ajatella! Ensimmäisen kerran elämässäni minun ei tarvinnut tehdä kenellekään tiliä menemisistäni ja tulemisistäni, kunhan sain työni tehdyksi. (E 35.)

Ida on noussut uudelle tasolle luokassaan. Työhön, joka tuottaa mukavasti ja tarjoaa hänelle vapauksia ja itsenäisyyttä. Tällainen työ voidaan katsoa aseman nousuna ja etuna Idan kasvun kannalta. Hän saa uudenlaisen kosketuksen vapaana elämiseen ja oman elämän hallintaan, jonka keskiössä ei pelkästään ole työ, vaikka toki se suuri osa elämää vielä onkin. Uusi elämäntyyli mahdollistuu Idalle kokemuksen kautta ja vahvistaa tämän yhteiskunnallista asemaa. Hän on vihdoinkin päässyt lähes sellaiseen asemaan, jossa Irina oli Topeliuksella. Voidaan siis katsoa Idan onnistuneen sosiaalisessa nousussa työn näkökulmasta. Ida ei enää pelkästään ole työläinen, vaan hän on työläinen, jolla on vapautta lisäksi elää elämäänsä ilman, että on siitä koko ajan jollekin tilivelvollinen.

Varjopuolena vapaudelle voidaan katsoa helposti syntyvä vääränlainen maine. Ida nostaa useamman kerran esiin, miten ei ole hyväksi saada itselleen huonoa mainetta, vaikka kyse olisikin oman puolen pitämisestä. Seuraavassa lainauksessa ollaan kohtauksessa, jossa Ida on oikaissut samassa rapussa asuvaa Nyymanskaa tämän tullessa kommentoimaan Idan työn jälkeä, kun Ida on siivoamassa rappukäytävää talonmiehen Annin puolesta.

Siitäs sait, naurahdin mielessäni, kun Nyymanska paukautti ovensa kiinni. Voitonriemu vaihtui kuitenkin nopeasti huoleksi. [...]. Missään tapauksessa ei kannattaisi joutua huonoon huutoon koko talon silmissä. (E 51.)

Idan voitonriemuinen ajatus siitä, että sai pidettyä toisen puolta ja näpäytettyä itseään parempana pitävää Nyymanskaa kääntyy nopeasti huoleksi oman maineen puolesta. Tämän voi nähdä kuvauksena siitä, että Idan tietoisuus omasta asemastaan nuorena naimattomana naisena rakentuu pitkälle maineen varaan. Ihmiset, jotka eivät häntä ennalta tunne, muodostavat kuulopuheiden pohjalta mielipiteen hänestä eli voidaan katsoa symbolisen pääoman olevan tärkeässä roolissa. Jos maine muuttuu negatiiviseksi, sen kääntäminen takaisin positiiviseksi on vaikeaa ja saattaa vaikuttaa jopa työoloihin. Huonoon huutoon joutuminen symboloi tässä huonoa, vaikean tai nokkavan ihmisen mainetta eli negatiivista pääomaa. Pitääkseen symbolisen pääomansa vahvana tulee maineen säilyä positiivisena muiden samalla kentällä olevien kanssa eli tässä tapauksessa samassa pihapiirissä asuvien työläisten kesken.

Ida nostaa maineen ja sen merkityksen uudelleen esiin myöhemmin, kun tämä oli käynyt vapaailtana tanssimassa samassa talossa asuvan Kallen kanssa, ja seuraavana päivänä

toinen piika ohimennen kommentoi, että Kalle on nähty palaavan kotiin vasta aamuyöllä.

–Ja, niinkö se olikin, Amalia mutisi. Siitä tiesi, että piikojen kokous oli jo asiaa käsitellyt ja päätellyt Kallen olleen minun luonani yötä. Voi tätä juorujen pesää, ajattelin tuskastuneena. Teki niin tai näin, aina joutui toisten hampaisiin. (E 99.)

Lainauksesta nähdään, kuinka Ida tiedostaa tämän väärän luulon merkityksen hänen maineelleen. Muut talon piikat ovat jo päätelleet Kallen myöhäisen kotiintulon johtuvan siitä, että tämä olisi ollut yötä Idan luona. Asialle ei kaivata oikaisua, vaan oletetaan suoralta kädeltä epäsopivaa käytöstä. Tällainen maine aviottomalle naiselle ei ole hyväksi ja saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa työstä erottamiseen. Idalle on tärkeää ylläpitää puhdasta mainetta, jotta hän ei joutuisi työpaikallaan hankaluuksiin, vaikka hän huomaakin, että vaikka miten toimisi aina löytyy juorun aihetta. Piikojen välillä tuntuu olevan kilpailua ja tarvetta laskea toisten mainetta juoruilemalla. Tässä voisi nähdä olevan kyseessä tilanne, jossa samaan luokkaan kuuluvat henkilöt eivät toivo toisille sen parempia oloja kuin ovat itsekkään saaneet. Nousemista tai paremmin pärjäämistä ei katsota hyvällä, vaan juoruilemisen kautta pyritään palauttamaan nouseva henkilö samalle tasolle muiden kanssa. Juoruilun kautta pystytään säilyttämään tasapaino samalla kentällä olevien välillä ja ikään kuin tasaamaan puntit. Kentän valta-asetelma ja pääomien määrät pysyvät yhtäläisinä, eikä samalla kentällä oleva henkilö pääse järkyttämään kentän tasapainoa.

Ida joutuu teoksessa myös hakemaan paikkaansa erilaisissa ympäristöissä ja erilaisten ihmisten joukossa. Jos haastavaa on löytää tasapainoa muiden työläisten keskuudessa, ei helppoa ole myöskään työnantajan ja tämän perheen parissa. Ida tulee huomaamaan, että Edelfeltin sisaret suhtautuvat häneen varsin eri tavalla kuin mihin hän aiemmissa työpaikoissaan on tottunut. Osansa tähän asennoitumisen muutokseen voisi katsoa olevan jo ensimmäisessä alaluvussa (4.1.) esiin noussut Albertin maailmanmiehen maine. Sisarten voi arvella karsastavan uusia emännöitsijöitä mahdollisten aiempien tapahtumien vuoksi ja luovan näin myös Idaan ennakkoluuloja. Idalta vaaditaan siis enemmän yritystä ja näyttöä omasta paikastaan ja työnteostaan, jotta tämä voisi rikkoa ennakkoluulot. Onnistuessaan Ida pääsee vahvistamaan omaa symbolista pääomaansa erityisen vahvaksi. Seuraavissa lainauksissa tulen käsittelemään tarkemmin tätä ajatusketjua.

Jostakin syystä Berta-neiti oli ruvennut puhumaan minulle suomea, vaikka se kävi vähän kankeasti. (E 100)

Lainaus kuvaa Idan huomion Berta-neidistä, ja tämän heränneen ymmärryksen siitä, millaisena tämä nähdään ylemmän luokan edustajien silmin. Vaikka Ida puhuikin sujuvaa ruotsia, alkaa Berta-neiti puhua tälle suomea. Tämän voisi nähdä Berta-neidin suunnalta osoituksena Idan paikasta heidän sosiaalisessa hierarkiassaan. Ruotsia kun pidettiin sivistyneistön kielenä ja suomea ennemmin rahvaan kielenä. Suomen puhuminen työläiselle symboloikin näin tämän rajan vetämistä. Idalle tämä kielen vaihto näyttää kuitenkin hieman negatiivisena ja ennemmin paikan näyttämisenä kuin huomaavaisena eleenä. Toki jos Ida olisi vain suomenkielinen, voitaisiin tilannetta katsoa toisin, mutta tässä tapauksessa, kun Ida on sujuvasti kaksikielinen, ei yhtäkkistä kielen vaihtoa voida katsoa positiivisena tapahtumana.

Toinen lievä yhteentörmäys Idan ja Berta-neidin välillä tapahtuu, kun Ida saapuu auttamaan Berta-neidin piikkaa kotitöissä.

Totta kai minun olisi pitänyt käyttää kyökin portaita, ymmärsin sen heti, kun Berta-neiti oli vienyt minut keittiöön ja selittänyt, että kyökkiin tultiin suoraan sisäpihan puolelta. (E 101.)

Ida on huolimattomuuttaan käyttänyt paraatirapun ovea eli ovea, jota herrasväki ja vieraat käyttävät. Tuohon aikaan oli hyvin yleistä, että työläiset ja piikat kulkivat sisäpihan kautta keittiön ovesta sisälle taloon. Tämä oven käytön merkitys oli myös yksi tapa tehdä eroa sivistyneistön ja rahvaan välille sekä osoittaa selkeästi työläisen asema taloudessa. Työläisen tuli käyttää takaovea eli ovea, josta pääsi suoraan työtilaan, tässä tapauksessa keittiöön. Sivistyneistö ja herrasväki puolestaan käytti pääovea, joka johti talon eteiseen. Ida tekee siis selkeän etikettivirheen käyttäessään pääovea sen sijaan, että kulkisi sisäpihan kautta keittiön ovesta. Tämä virhe johtaa siihen, että Berta-neiti joutuu ojentamaan Idaa asiasta, ja näin Idasta syntyy sivistymätön kuva ja tämän symbolinen pääoma saa hetkellisen kolauksen. Ida osoittaa kohtauksessa, ettei ehkä joka tilanteessa hallitse sosiaalisia normeja ja näin ei ansaitse paikkaansa isäntäperheen kanssa samalla kentällä. Ida työnnetään takaisin työläisen kentälle, ja vielä vahvistetaan tämän yhteiskunnallinen paikka osoittamalla mitä ovea käyttää. Sisäpihan oven käyttäminen on myös osoitus siitä, että työläiset halutaan pitää osin näkymättömänä. He saavat työskennellä, kunhan ikään kuin pysyvät kulisissa, eivätkä tule liian näkyväksi osaksi perhettä. Vain sellaiset ihmiset, joilla on jotain asemaa ja joihin luodulla yhteydellä on

joku asemaa parantava vaikutus, saavat käyttää pääovea ja tulla näin näkyväksi. Jopa mitä näkyvämmäksi he tulevat ovea käyttäessään, sen parempi perheen maineelle.

Idalle syntyy kohtauksen jälkeen tarve parantaa symbolista pääomaansa Berta-neidin silmissä. Sillä luotu maine vaikuttaa myös siihen, miten hänestä ja hänen toiminnastaan kerrotaan varsinaiselle työnantajalle. Idan tietoisuus maineensa saamasta kolauksesta nousee hyvin esiin seuraavassa kohtauksessa, jossa tämä viettää vapaapäiväänsä.

Koko sunnuntaipäivän makasin sängyssä yöpaita päällä. Vähän kyllä hirvitti, että tuleeeko Berta-neiti tai joku muu käymään ateljeessa. (E 105.)

Vaikka Ida on vapaalla, eikä tällöin vastuussa olemisestaan työnantajalleen, kummittelee silti mielessä ajatus siitä, mitä laiskottelu voisi tehdä tämän maineelle. Ida tuntuu tiedostavan, että väärän oven käyttäminen oli virhe, jota tämän tulee hyvittää saadakseen palautettua paikkansa perheessä. Koska Ida on aiemmilla työnantajilla tottunut siihen, ettei täysin vapaata aikaa ole, on nyt sellaisen viettäminen täysin uutta Idalle. Tämä ei selvästikään tiedä, mitkä ovat yhteiskunnan säännöt sen suhteen, mitä vapaa-ajallaan saa tehdä tai mihin se tulee käyttää. Idan valinta makoilla yöpaidassa koko päivän tuntuu kielletyltä, joltain sellaiselta, mikä ei yhteiskunnan silmissä ole hyväksyttävää käyttäytymistä piialle. Idan oman paikan ja käytössääntöjen omaksuminen vaikuttaa keskeneräiseltä ja kuvaa, kuinka Ida on välitilassa eri habitusten välillä.

Työläisen habitus ohjaa häntä kokemaan huonoa omaatuntoa laiskottelusta, ja nousukkaan habitus taas ohjaa ennemmin rohkeuteen ottaa tilanteesta kaikki irti ja toimia niin kuin itse haluaa. Ida ei siis täysin ole vielä saanut erotettua habituksia toisistaan, vaan kamppailee niiden välimaastossa. Työläisen habituksessa hänet toki pitää vahvasti kiinni työpaikka sekä palkollisena työskentely, mutta vapaus ja vapaa-aika taas ohjaavat nousukkaan habitukseen. Nousukkaan habituksen, kun voidaan katsoa pitävän sisällään vapautta käyttää omaa aikaansa itse tahtomallaan tavalla ilman, että on siitä kenellekään tilivelvollinen. Idalle tällainen vapaus on täysin uutta, ja voisi nähdä sen olevan myös ajankuvaa representoivana. Työläisillä alkaa olla enemmän vapautta, eikä työ ole pelkästään koko elämän sisältö. Alkaa löytyä aikaa myös esimerkiksi harrastuksille tai laiskottelulle, jos on päässyt sellaiseen asemaan, jossa työn määrä sen mahdollistaa, eikä ole perhettä jolle vapaa-aikaa pyhittää. Toisin sanoen naimattomat ja kaukana kotiseudultaan asuvat työläiset voidaan katsoa tällaiseksi ryhmäksi.

Teoksesta on nähtävissä muutamassakin kohtaa, ettei vapaus kuitenkaan ole täysin saavutettua. Työnantaja tai tämän muu perhe voi määrätä palkollisen tekemään muuta työtä siksi aikaa, kun virallinen työnantaja ei tämän palveluita tarvitse. Ida on jälleen jäänyt ylläpitämään ateljeeta Albertin lähdettyä matkalle, kun hänet ohjataan työskentelemään maaseudulle siivoamaan Albertin ja tämän vaimon kartanoa asuttavaan kuntoon. Tuohon aikaan oli hyvin yleistä, että palveluskunta kulki mukana perheen vaihtaessa asuinpaikkaa esimerkiksi kesän ajaksi. Tämä voidaan nähdä jo sarjan toisessa teoksessa Sibeliusten kohdalla. Ida on kuitenkin saavuttanut jo tietynlaista vapautta, joka näkyy hänen ajatuksissaan, kun hän saa kuulla uudesta työkomennuksesta Kilon kartanoon.

Pestuukirjan kun ottaa, niin tahto on toisten taskussa. [...]. Sain kuulla, että joutuisin lähtemään koko ensi viikoksi Kilon siivoamaan Ellan-rouvan uutta huvilaa. [...].

Ensimmäisen kerran koko aikana teki mieleni sanoa lujasti vastaan. Vaikka mitäpä se olisi hyödyttänyt? (E 160–161.)

Idan asenne lähtemistä kohtaan kuvautuu turhautumisena ja sisuuntumisena. Idalle syntyy tarve sanoa vastaan ja puolustaa omaa paikkaansa. Voidaan katsoa, että Idan uudenlainen nousukkaan habitus korostuu, ja tarve pitää saavutetuista eduista kiinni aiheuttaa nyt näitä tuntemuksia. Voidaan myös nähdä, että Ida on selkeästi tullut tietoisemmaksi omista pääomistaan sekä asemastaan ja siitä, kuka hänen asioistaan lopulta päättää. Ida selkeästi tiedostaa paikkansa työläisenä ja sen, että niin kauan kuin tämä toimii toisten alaisena, hänet voidaan työllistää ja lähettää uuteen paikkaan lyhyelläkin varoitusajalla. Idalla ei ole sananvaltaa sen suhteen, missä hänen tulee työskennellä, niin kauan kuin tämä haluaa pysyä emännöitsijänä. Ida häilyy tavallaan kahden kentän välissä. Hän on päässyt ajoittain kokemaan vapaamman, itsenäisemmän kentän, jossa on itse vastuussa itsestään ja vapaampi tekemään mitä haluaa. Mutta toisaalta varsinkin Albertin sisko tuntuu työntävän Idan takaisin palkollisen kentälle, jossa päätäntävalta on sillä, joka maksaa palkan. Tämä kentän vaihtelu voi tuntua sekavalta ja alistavaltakin, koska Ida ei ole enää ihan lapsi, jota vanhemmat voisivat ohjailta. Hänelle on kehittynyt oma tahto ja näkemys siitä, mitä haluaa elämältä. Idalle toisten määräysten alla oleminen ei tunnu enää pelkältä työn tuomalta sivuseikalta, vaan se määrittää, jopa liikaa, tämän muuta elämää. Idan työnkuva ei siis täysin vastaa sitä, mistä he olivat alun perin sopineet, vaan se muuttuu myös muiden kuin Albertin

tarpeiden mukaan. Tämä seikka aiheuttaa nousevassa nousukkaan habituksessa ristiriitaa ja ärtymistä sekä samaan aikaan palauttaa selvän eron palkallisten ja työnantajien välille.

Tällaista luokkatietoisuuteen heräämistä ja uudenlaisen habituksen kehittymistä vahvistaa seuraava lainaus, jossa Ida on saanut palautetta Albertin vaimolta Ellanilta ja kokee uudenlaisia tunteita saamastaan kohtelusta.

Kun lopulta käperryin vuoteelleni pimeässä saunassa, mietin, mikä ihme minua niin suututti. Olihan kaikenlaista nöyryytystä ollut Östersundomissakin ja Sibeliuksilla nyt varsinkin, kun rahasta oli alituinen pula. Ellan-rouva oli kuitenkin ensimmäinen, joka sai minut tuntemaan itseni näkymättömäksi. Ei kai rouva sitä pahuuttaan tehnyt. Hänen maailmassaan vain oli itsestään selvyys, että piiat tottelivat, ateriat ilmestyivät kauniisti katettuihin pöytiin ja kuskipojat odottivat trilloineen oven edessä. (E 175.)

Idan suuttumus ja toisaalta tilanteen ymmärtäminen kuvaavat herännyttä luokkatietoisuutta. Ida tiedostaa, että ylemmässä luokassa olevat eivät kohtele työläisiä vertaisenaan ja saattavat jopa kohdella kuin näitä ei olisikaan. Ida itsekin toteaa, että ei ymmärrä, miksi siitä niin suuttuu, vaikka on ennenkin nähnyt tällaista käytöstä ylemmässä luokassa. Suuttumus voi syntyä osin siitä, että aiemmin Idan työnantajat ovat kohdelleet tätä lähes perheen jäsenen verrattavana henkilönä ja huomioineet tämän tekemän työn. Nyt kun samanlaista kohtelua ei tule, vaan työnantaja, eli tässä tapauksessa Ellan-rouva, odottaa Idan tekevän työnsä niin, että pysyy samalla ikään kuin näkymättömissä, ei Ida osakaan toimia niin kuin oletetaan, ja tästä syntyy vihan tunteita. Idalle herännyt omanarvon tunne ja itsenäisyyden tarve synnyttää tätä vihaa ja laittaa Idan nousukkuus ajattelua eteenpäin.

4.3 Vaatetus ja sen merkitys asemaan

Teoksessa nousee jälleen yhdeksi asemaa kuvaavaksi seikaksi vaatetus ja sen merkitys esimerkiksi työsaannille. Idalle vaatetus saa uudenlaisia merkityksiä uudessa työssään, ja näihin seikkoihin kiinnitän seuraavaksi huomiota.

Vaatteiden kanssa oli muutenkin ollut tuska ja vaiva, kun kaikki Björkuddenista saadut vanhat leningit olivat jääneet pieniksi tai kuluneet melkein puhki. Loppujen lopuksi olin pukeutunut aamulla päälleni ainoan säällisen mustan hameeni. Puseron virkaa toimitti vanhan sinisen leninkini

yläosa. Hame oli ollut pakko leikata saksilla pois, kun helmat olivat rispaantuneet ja ulottuivat enää puolisääreen. No, ei kai Albert-herra minua vaatteiden takia pestaamatta jättäisi. (E 10.)

Idan kuvataan kamppailevan vaatteidensa kanssa ja pohtivan sitä, mikä olisi sovelias asu työhaastatteluun Albertin luokse. Ida selkeästi tiedostaa, että vaatetuksella on merkitystä, mutta ei usko sen silti olevan esteenä työnsaannille. Tälle ajattelulle voi katsoa olevan kaksi eri merkitystä. Toinen on se, että Ida luottaa oman symbolisen pääomansa riittävän työnsaantiin, jolloin ulkoinen habitus siirtyy toissijaiseksi työnsaannin kannalta. Toinen merkitys vaatteille työnsaannin kannalta olisi se, että Ida olettaa, ettei tuleva työnantaja, joka on mies, välitä miltä työnhakija näyttää, kunhan tämä on pätevä. Tavallaan voisi katsoa näiden kahden seikan olevan toisiaan tukevat, ja varmasti näin onkin, mutta mielenkiintoista tässä huomiossa on se, että voidaan nähdä Idan tiedostavan täysin mikä merkitys pääomilla on hänelle. Ida on ymmärtänyt niiden vahvuuden ja merkityksen omille mahdollisuuksilleen, ja ulkoiset seikat eivät enää niin vahvasti nouse esiin. Tämä kuvaa Idan kasvua ja ikääntymisen tuomaa varmuutta.

Toisaalta lainauksesta voidaan lukea esiin myös se seikka, että vaatteita ylipäättään oli ihmisillä vähemmän, ja ne käytettiin loppuun asti ennen niistä luopumista. Idakaan ei ole käyttänyt säästämiään palkkarahoja vaatteisiin, vaan on elänyt niillä vaatteilla, joita hänelle on siunaantunut, joko muilta saatuna tai lahjakankaasta tehtynä. Tämä kuvaa toisaalta myös eroa työläisen ja ylemmässä luokassa olevan välillä, sillä ylemmässä luokassa olevilla vaatteita oli enemmän, ja niitä selkeästi käytettiin kuvaamaan asemaa. Analysoin vaatteisiin liittyvää eroa enemmän alaluvussa 3.2. Vaatteet olivat yksi keino osoittaa muille oma asema yhteiskunnassa, ja nousukkaiden on kuvattu vaatteiden kautta pyrkineen osoittamaan omaa nousukkuuttaan ja uuteen asemaan sopeutumista. Rojola on kuvannut analysoidessaan Järnefeltin *Isänmaata*, kuinka siinä oleva nousukashahmo pukeutumisen kautta rakentaa omaa identiteettiään sellaiseksi, millaisena haluaa muiden hänet näkevän. Nousukashahmo saa sivistyneistöltä tarvitsemaansa hyväksyntää ja kentälle pääsy mahdollistuu, kun ulkoinen olemus viestii samanlaisuudesta. (Rojola 2009, 26–28.) Idan kohdalla ei näin selkeää identiteetin rakentamisen tarvetta ole syntynyt, sillä tämä ei ole noussut vielä ylempään luokkaan. Hän on toki liikkunut omassa yhteiskuntaluokassaan parempaan asemaan, mutta ei vielä noussut seuraavaan luokkaan. Täten Idalle ulkoinen habitus ennemmin toimii omassa

luokassa menestyksen tai pärjäämisen mittarina kuin niinkään sivistyneistölle merkinä samankaltaisuudesta.

Tällainen vaatteilla aseman kuvastaminen näkyy myös siinä, miten muut samassa luokassa olevat henkilöön suhtautuvat. Erilaiset pestit tarjoavat erilaisia etuja, ja Idalle on suotu emännöitsijän pestin myötä myös vaate-etu. Tämä etu herättää muissa kateuden tunteita, joihin Ida ei ole tottunut, mutta jotka toisaalta kasvattavat tätä kohti itsenäistymistä.

Kun kerroin, että Albert-herra oli käsenyt minun teettää itselleni työvaatteet, pieni kateuden häivä kuului Amalian puheessa:

[...]. Ensimmäisen kerran elämässäni joku kadehti minua. Päätin heti, että tästä lähtien varoisin puhumasta talon muille palvelijattarille palkastani tai muista rahoista, joita Albert-herra antoi. (E 65.)

Ida saa vastaan kateudentunnetta piika Amalialta, kun erehtyy kertomaan tälle vaate-edustaan. Tässä kohtauksessa on nähtävissä selvää kenttien välistä heiluntaa: työläisen kentän, jossa vaatteet ovat vain välttämättömyys, ja niihin ei sen kummemmin käytetä rahaa, ja toisaalta kentän, jossa vaatteita teetetään varta vasten ihmistä varten. Amalia kuuluu työläisen kentälle, jossa tällaista vaate-etu ei ole itselleen saanut. Ida taas on siirtynyt kentälle, jossa vaate-etu on todellisuutta ja mahdollistaa näin hienompien vaatteiden hankinnan. Ida tulee kuitenkin tietoiseksi, että siirryttyään toiselle kentälle tulee hänen tarkemmin huolehtia siitä, ettei herätä kateutta muissa työläisissä. Niin kuin aiemmin esiin nousikin, puheet muodostavat negatiivisen varjon maineen ylle ja saattavat huonontaa ihmisen symbolista pääomaa. Jotta pysyy hyvissä väleissä muihin pihapiirin työläisiin, ja näin mahdollistaa tarvittaessa avunsaannin on tärkeää välttää negatiivisen maineen syntymistä. Jälleen esiin nousee se, ettei pelkästään vaate-etu ole sellainen seikka, josta pitää välttää puhumasta, vaan myös palkan suuruus on hyvä jättää omaan tietoon.

Ida joutuu siis kamppailemaan sen kanssa, mitä voi eduistaan kertoa muille pihapiirin työläisille, mutta hänen ei niinkään tarvitse peitellä uusia vaatteitaan. Tilanne muuttuu erilaiseksi, ja Idalle uusien vaatteiden merkitys nousee uudella tavalla esiin, kun hän lähtee käymään Fiinan luona kotiseudullaan, ja tämä kehuu Idan vaatteita sekä muuttunutta ulkonäköä.

– Ida ser ju så fin ut! hän huudahti, vaikken minä sen hienommalta näyttänyt, kun päälläni oli puolipellavainen musta hame ja uusi valkoinen

kesäpusero. Olkihatunkin olin jättänyt huvilalle, jotta vaikuttaisi liian herraskaiselta. (E 324–325.)

Idalle vaatteet ovat tavallisia perusvaatteita, mutta Fiinalle, joka asuu maalla, Idan ulkomuoto on erityisen hieno. Kohtauksesta voidaan lukea esiin kenttien välinen er, sekä Idan nousukkuuden ilmentyminen peilattaessa toiseen työläiseen eri ympäristössä. Idalle uudet vaatteet eivät synnytä mielikuvaa aseman noususta tai, että hän poikkeaisi ulkonäöltään muista. Hän toteaa jopa jättäneensä olkihatun kotiin, jotta vaikuttaisi nousukkaalta Fiinan silmissä. Ida ei kuitenkaan tiedosta sitä, että kaupunkiin muutto ja uudet vaatteet ovat jo siirtäneet tämän eri kentälle Fiinan kanssa. Fiina on jäänyt maalaistyöläisen kentälle, ja Ida on siirtynyt kaupunkilaistyöläisen kentälle. Kenttiä erottaa asema, asuinpaikka kuin myös mahdollisuus erilaisiin etuihin. Idan nousu on tapahtunut pikkuhiljaa huomaamatta niin, ettei tämä osaa sitä itsessään nähdä, mutta palatessaan vanhalle asuinseudulle se nousee selkeästi esiin. Ida on saavuttanut sellaisen edun, että tämä pystyy hankkimaan uusia vaatteita ja niiden ei ole välttämätöntä olla kaikkein vaatimattomimmista kankaista. Hän on näin siirtynyt askeleen lähemmäs ylempää luokkaa kuin mihin Fiinalla on työläisenä maalla mahdollista nousta. Fiinalle Idan uudet vaatteet symboloivat menestystä ja elämässä etenemistä. Tämä huomio nostaa esiin sen seikan, että vaikka Ida onkin tullut erittäin luokkatietoiseksi ja edennyt lapsen viattomasta mielestä ymmärtävän aikuisen mielen maisemaan, on tällä edelleen ajoittaista luokkatiedottomuutta nähtävissä. Tämä puoli Idassa toimii tälle etuna, sillä se edesauttaa siinä, ettei Ida lähde liikaa pönkittämään omaa asemaansa ja näin heikennä omaa symbolista pääomaansa, vaan ennemmin saa pääomalleen vahvistusta naiiviudestaan. Tämä tulee toimimaan Idalle eduksi ja vahvuudeksi myöhemmin.

4.4. Miehet; Albert, Kalle ja Edvard

Mies saattoi toimia yhteiskunnallisen nousun mahdollistavana seikkana työläisnaisen elämässä. Mutta, kuten aiemmista teoksista analysoin, ei Idalla ole tällaista kiinnostusta tai päämäärää ollut havaittavissa. Ida on itsenäinen, ja vaikka hänelle olisi Teutorin kautta tarjoutunut paikka maatilanimäntänä, ei Ida siihen tarttunut. *Emännöitsijässä* on nähtävissä kolme eri miestä, jotka tarjoaisivat Idalle erilaiset tulevaisuudet. Ensimmäinen tällainen henkilö on Kalle Hyvönen, joka asuu samassa pihapiirissä Idan

kanssa ja työskentelee muurarina. Heidän tiensä kohtaavat, kun Ida saapuu työhaastatteluun, ja mies on Edelfeltin asunnossa tekemässä muurausta.

Kallekin ja ne silmäniskut! Samalla lailla se varmaan iski silmää kaikille tämän talon piioille. (E 46.)

Ida on selkeästi mielissään saamastaan huomiosta, vaikka tuntuu tiedostavan, minkälainen mies Kalle oikein on. Ida osaa suhtautua tähän varauksella, eikä nuoren tytön tavoin sokeudu kohteliaisuuksista. Kykyä lukea ihmistä ja näiden oikeaa olemusta, voi katsoa kiittämän Idan aiemmasta elämästä saadut esimerkit ja kokemukset. Voidaan todeta, että Idan sosiaalinen pääoma ja kokemustieto toimivat hänelle vahvuutena ja suojana, jotta hän ei joudu väärenlaiseen tilanteeseen ihastuksen vuoksi. Idan vahvuutena ja nousukkuutta tukevana seikkana voi pitää sitä, että hän osaa varoa väärenlaisten puheiden syntyä.¹⁰ Idan oletukset Kallen luonteesta saavat vahvistuksen, kun tämä yrittää useasti saada Idan lähtemään kanssaan ulos, mutta kun Ida ei suostu, tämä reagoi siihen alistuneesti.

Kallea ei minun kieltäytymiseni miellyttänyt, vaikka yritinkin vastata kauniisti.

–No, pitää kysyä sitten muita, hän tokaisi ja lähti nyrpeänä kohti sisäpihaa. (E 70.)

Kallen reaktio pakkeihin vaikuttaa erityisen vahvalta siihen peilaten, että Ida on kieltäytynyt työhönsä vedoten. Ida kuvataan viattomana toimijana, joka osaa suojata itseään, mutta silti onnistuu saamaan kosijoita ympärilleen. Idan taito torjua kosiskelut saa miehet pois tolaltaan ja aiheuttaa näissä närää. Ida ei selkeästi huomaa tai ymmärrä omaa vaikutustaan miehiin. Tämän voisi katsoa Idan symbolista pääomaa vahvistavana seikkana ja nousukkuuden mahdollistavana asiana, sillä itsenäisyys ja omin jaloin seisominen tekevät hahmosta vahvemman. Jos Ida haikailisi jokaisen miehen perään, hän olisi heikommassa asemassa. Ida ymmärtää kuitenkin tehdä lopun Kallen haaveista ennen kuin tämä sitoutuu Idaan enempää ja näin vapauttaa itsensä miehen ikeen alta. Toki tähän torjuntaan osin vaikuttanee myös se, että Idalle on jo syntynyt orastavia tunteita työnantajaansa Albert Edelfeltiä kohtaan.

¹⁰ Käsittelin puheiden syntymistä ja vaikutusta maineeseen alaluvussa 4.2, jossa pihapiirin piikat ovat keskustelleet huhusta, jonka mukaan Kalle olisi viettänyt Idan luona yön.

Ida tosiaan yrittää tukahduttaa tunteitaan Albertia kohtaan ja kokee lyhyen yhteenkuuluvuuden hetken ylemmässä luokassa olevan Edvard Richterin kanssa. Heidän suhteessaan tapahtuu samankaltainen luokkarajan haihtuminen kuin lapsuudessa Idan ja Annan välillä. Lyhyen aikaa Ida ja Edvard kokevat yhdessä hetkiä tasavertaisina ilman luokan luomaa eroa. Seuraavassa lainauksessa Ida on ollut käymässä Ateneumissa ja törmännyt siellä ohi menneen Edvardiin, jonka kanssa päätyy kiertämään näyttelyn ja palaamaan kotiin yhtä matkaa, koska he asuvat samassa pihapiirissä.

Sen toki ymmärsin, ettei ollut viisasta kulkea yhdessä pihan poikki. Tuskin leskipastuurska olisi siitä riemuissaan, että hänen ainoa poikansa saattellee naapurin huushollerskaa. (E 126.)

Idan ajatuksista on nähtävissä, kuinka tämä ymmärtää oman asemansa ja Edvardin aseman eron, ja miten muut suhtautuisivat heidän yhdessä viettämäänsä aikaan. Idan ajatus siitä, ettei leskipastuurska, joka on Edvardin äiti, suhtautuisi suopeasti nuorten lämpeneviin väleihin, tukee tätä ajatusta. Historialliseen kontekstiin peilattaessa voidaan todeta, että tuona aikana oli erittäin tärkeää, kenen kanssa näyttäytyy julkisesti, ja miten se vaikuttaa henkilön symboliseen pääomaan. Näin ollen nuoren työläisnaisen ja nuoren ylemmässä luokassa olevan miehen yhdessä julkisesti kulkeminen vaikuttaisi molempien symbolisiin pääomiin negatiivisesti. Edvardin maine saisi alennuksen, koska tämä seurustelisi vapaa-ajalla työläisen, naimattoman naisen kanssa, ja saattaisi vaikuttaa koko perheen maineeseen kielteisesti. Idan maine saisi varjon kevytkenkäisenä naisena, joka yrittää nousta parempaan asemaan ylempään luokkaan kuuluvan sulhon avulla. Leskipastuurskan voisi myös ajatella suhtautuvan negatiivisesti nuorten väleihin, koska Ida ei pystyisi tuomaan perheeseen oikeanlaista symbolista, taloudellista tai sosiaalista pääomaa. Toisin kuin joku samassa luokassa perheen kanssa elävä hyvästä perheestä tuleva nuori nainen.

Samalla, kun tutkimme pääomien merkitystä ja Idan ja Edvardin välisen suhteen synnyttämää negatiivista pääomien muuttumista, voidaan nähdä myös eri kentät, joilla nuoret elävät. Edvard on sivistyneistön kentällä, jossa on kouluttautuneita nuoria, jotka tulevat maineikkaasta suvusta. Ida taasen on edelleen palvelusväen kentällä, johon kuuluvat vähemmän kouluttautuneet, työtä muille tekevät naimattomat nuoret. Heidän kenttien välinen kuilunsa on niin suuri, ettei sen ylittäminen ole mahdollista, ja se tuleekin ennen pitkään heidän orastavan suhteensa tielle.

Ida ja Edvard viettävät kuitenkin muutamia iltoja yhdessä, ja Edvardin kodissa työskentelevä piika Amalia saa nämä melkein kiinni tästä.

Ei sunkaan tua meirän Eetvartti yritä ruveta litaa friijamahan?

– Mitä hullua, puuskahdin ja purskahdin nauruun. – Mistä Amalia on tuommoista saanut päähänsä?

– No minkä tähären Eetvartti oli niin pöllämystynyt, ku lita istuukin kaffipöyräs? hän vastasi tietävän näköisenä ja meni lisäämään puita hellanpesään. – Ihan niinku solis käyny jo ettimäs sua kotua.

–No kai se nyt ihmetteli, kun kaks piikaa istuu ruokasalissa ku paremmatkin ruustinnat, löin asian leikiksi. (E 142.)

Ida onnistuu kuitenkin kääntämään tilanteen parhain päin ja näin katkaisemaan huhuilta siivet ennen kuin ne syvenevät ja tekevät hallaa nuorten symbolisille pääomille. Ida onnistuu perustelemaan Amalialle tämän tulkinnan hänen ja Edvardin välisestä suhteesta vääräksi ja näin osoittaa, miten hänen luokkatietoisuutensa on kasvanut. Ida ymmärtää oman asemansa ja miten se voisi vaikuttaa Edvardin maineeseen. Amalian nostama epäily nostaa esiin heidän suhteensa väliset ongelmat ja asettaa heidät takaisin omiin luokkiinsa.

Ida itse toimii itsenäisenä tekijänä nuorten kenttien erottelussa ja aseman kuvaamisessa, kun hän kuvailee hänen ja Amalian istuneen ruokasalissa, kuin ”paremmatkin ruustinnat”. Tällä hän vertaa heitä, kahta työläisnaista, ylemmässä luokassa oleviin naisiin. Tätä tulkintaa voidaan vielä vahvistaa paikkakuvauksella. Ida ja Amalia on kutsuttu kahville Leskipastuurskan kanssa ruokasaliin, jossa on ennen tarjoiltu vain arvovieraille. Työväki saa tarjoilunsa yleensä keittiössä, eikä lähes koskaan saa kunniaa ruokailla ruokasalissa. Ensimmäisessä teoksessa Topeliuksen luona oli jo nähtävissä tämä ero. Siellä Ida pääsi Irinan kanssa vain jouluisin syömään herrasväen kanssa samaan pöytään ruokasaliin, arkisin ruokailut tapahtuivat työläisten kesken keittiössä. Ida tulee määritelleeksi heidän luokkansa sekä paikkansa sosiaalisessa hierarkiassa ja tällä keinolla tekee eronsa itsensä ja Edvardin välille sekä nostaa näkyväksi näiden välisen kenttäeron.

Vaikka Ida onkin hyvin tietoinen luokkaeroista ja tarkka omasta maineestaan, pääsee Albert tulemaan kuin salaa osaksi Idan tunne-elämää ja sekoittamaan tämän pään. Jo teoksen alkupuolella Ida huomaa hänelle syntyneen tunteita Albertia kohtaan, mutta ei osaa reagoida tähän.

Oli noustava peilin äärestä, mentävä kyökkiin ja huuhdeltava kasvot jääkylmällä vedellä. Hetken jo mietin, pitäisikö minun vain keksiä jokin tekosyy ja sanoa itseni ylös. Toisaalta tämmöistä palveluspaikkaa en takuulla saisi mistään muualta. (E 90.)

Ida tuntuu pelästävän tunteitaan ja hänen reaktionsa tunteista eroon pääsemiseksi tuntuu melko radikaalilta. Idan tietämättömyys ja kokemattomuus tällaisessa tilanteessa nousee esiin. Ida ei tiedä miten toimia, kun syntyy sopimattomia tunteita, muttei myöskään tiedä, miten voisi tilanteen purkaa. Tilanne ratkeaa kuitenkin hetkellisesti sillä, että Albert lähtee matkalle, ja Ida jää Helsinkiin hoitamaan ateljeeta. Ida myös pyrkii unohtamaan tunteensa aktiivisesti ja päätyy näin hakemaan uusia kohteita tunteilleen mm. Kallesta. Ida ei ole teosten aikana aktiivisesti pyrkinyt löytämään puolisoa itselleen, ja mahdollisuudet avioliittoon ovat joko hänen tai olosuhteiden sanelemana tehneet orastavista suhteista lopun. Nyt kun tunteita onkin syntynyt vanhempaan työnantajaan, joka on naimisissa, ei Ida tiedäkään, miten tulisi etiketin mukaan toimia. Idalta puuttuu elämästä sellainen uskottu, jolta hän voisi kysyä neuvoa tilanteessa ja joka olisi mahdollisesti vanhempi ja kokeneempi toimija sosiaalisissa tilanteissa.

Ida joutuukin kohtaamaan tilanteita, joissa tämän omat tunteensa sekä hänen ja Albertin välinen suhde tehdään mahdottomaksi näiden asema- ja luokkaeron vuoksi.

Aina otti yhtä kipeää, kun törmäsin siihen, että ihmisten silmissä olin vain Albertin piika taikka emännöitsijä, kun ei ollut varsinaista emäntää komentamassa. Palvelusväkeä olin kumminkin. (E 378.)

Elo pitkiä aikoja kahdestaan ateljeessa luo illuusion melko tavallisesta rakastavaisten elämästä, jossa mies maalaa ja nainen hoitaa kotia. Illuusio kuitenkin särjetään aina, kun Ida poistuu ateljeesta esim. torilla käymään. Idaa pidetään, niin kuin voi olettaakin, palvelusväkenä, eikä minään muuna. Ida taas itse näkee itsensä eräänlaisena hybridihahmona, joka on samaan aikaan rakastaja ja kodinhengetär, mutta tiedostaa myös olevansa palvelusväkeä, ja näin eri asemassa kuin tuo Albertin rinnalla elävä puoliso. Tämä aiheuttaa Idassa vihan tunteita, minkä voidaan katsoa johtuvan siitä, että Ida on alkanut jo vahvemmin siirtyä työläisen habituksesta itsenäisemmän ihmisen habitukseen, jolla on enemmän luokasta riippumattomia vapauksia. Idan uusi habitus oikeuttaa tämän rinnastamaan itsensä tasavertaiseksi Albertin kanssa, ja kaikki suhdetta hiertävät seikat, kuten luokka- tai ikäero, poistuvat näiden väliltä. Jäljelle jää vain kaksi

tasavertaista ihmistä. Ida elää samalla kentällä Albertin kanssa silloin, kun he molemmat ovat ateljeessa. Ida kuitenkin siirtyy eri kentälle aina, kun miljöö vaihtuu. Heidän välilleen nousee ikään kuin seinä, joka erottaa nämä eri luokassa olevat ihmiset toisistaan ja nostaa esiin näiden suhteen ongelmallisuuden.

Ida huomaa teoksen loppupuolella tulleen Albertille raskaaksi ja yrittää keksi keinoa päästä tilanteesta pois ilman, että kukaan saa tietää raskaudesta.

Hetken jo mietin, että lähtisin tavaroineni heti ja jättäisin jälkeeni vain lyhyen kirjeen. Onneksi pelkkä ajatus riitti tuomaan helpotusta ja järki voitti lopulta. Tarvitsin viimeisenkin palkkani ja hyvät suositukset Albertilta. Jos katoan oudosti ja ilman selityksiä, se herättää enemmän kysymyksiä kuin jos sanon itseni asiallisesti ylös. (E 401.)

Viimeisen palkan saaminen vahvistaa Idan taloudellista pääomaa sekä antaa turvaa tulevaisuuteen. Lisäksi työtodistus parantaa työnsaannin mahdollisuutta. Tämä osoittaa Idalle kehittyneen vahvan symbolisen pääoman, joka auttaa tätä toimimaan hankalissakin tilanteissa mahdollisimman taloudellisesti. Idalla on nähtävissä myös sosiaalista älykkyyttä siinä, ettei nosta raskausasiaa esiin tai ala vaatia Albertilta mitään vastuuta. Ida ymmärtää olevansa heikommassa asemassa Albertiin nähden ja kuinka pienet mahdollisuudet hänellä on saada turvaa lapsen kasvatukseen. Idalle ei oikeastaan lopulta jää muuta vaihtoehtoa kuin olla pestinsä loppuun asti, ja sitten lähteä työpaikasta kertomatta kenellekään tilastaan. Näin ollen Ida säästyy maineensa pilaamiselta ja säästää myös omia tunteitaan, kun ei joudu käsittelemään raskautta Albertin tai tämän perheen kanssa.

Idan ja Albertin suhde päättyy lopulta siihen, kun Albert kuolee. Idalle tulee näin luontainen mahdollisuus lopettaa pestinsä ja siirtyä kasvattamaan lapsensa muualle, missä lapsen isää ei osata yhdistää Albertiin.

Kun kaadoin Ellan-rouvalle teetä, hän kysyi yllättäen, kauanko minulla oli vielä pestiä jäljellä.

–Två veckor bara, vastasin rauhallisesti ja ilmoitin, että olin joka tapauksessa ajatellut lähteä silloin kahden viikon päästä, sillä uusi pestini alkaisi jo ensi kuussa. (E 416.)

Ida onnistuu pitämään raskautensa piilossa Albertin perheenjäseniltä. Idalle syntyy hänen tietämättään ensimmäinen askel kohti itsenäisyyttä ja oman elämänsä hallintaa, kun hän lähtee Albertin palveluksesta. Ida on kokenut merkittäviä pääomien

vahvistuksia ja rakentanut uutta habitustaan. Tuleva lapsi tulee olemaan osa tätä nousukkaan habituksen syntyä ja yksi sysäys sille tielle. Käsittelen tätä seuraavassa luvussa, kun siirrytään neljänteen teokseen.

5. LUOKKA-ASEMA RUOKAROUVASSA

5.1 Emännöitsijästä täysihoidtolan pitäjäksi ja aseman määrittäminen

Edellisessä luvussa käsitellyn *Emännöitsijän* lopussa Ida on mennyt tapaamaan Irene-mamsellia ja kertonut tulleen raskaaksi Albertille. Idan hyvä maine ja luodut sosiaaliset kontaktit edesauttavat asioiden selviämisessä ja tilanteen ratkaisemisessa. Vaikkei kohtauksessa ole suoranaisesti kyse nousukkuudesta, on mielestäni silti tärkeää nostaa esiin sosiaalisen pääoman merkitys Idalle. Saavutetun pääoman avulla Idalle jää mahdollisuus sosiaaliseen nousuun tulevaisuudessa, sillä jos Idalle ei olisi sosiaalista pääomaa, jäisi hän hyvin suurella todennäköisyydellä melko yksin vauvansa kanssa, ja monet asiat, kuten työnsaanti hankaloituisi huomattavasti.

Tätä seikkaa tukee *Emännöitsijän* lopussa esiin nouseva kohtaaminen, jossa Eva Topelius on käymässä Idan kanssa Villa Vallmossa, jossa Ida myöhemmin synnyttää tyttärensä.

[...] Eva-rouva pyysi anteeksi, että oli tehnyt minusta perämiehen lesken varoittamatta etukäteen. Hän sanoi ajatelleensa minun ja lapsen tulevaisuutta. Kunniallisena leskirouvana, jolla on pieni orpolapsi, saisin varmasti paremmin työtä kuin äpärälapsen äitinä. (E 439.)

Idalle keksityn tarinan varjolla sekä lapsen että Idan maine säilyy puhtaana ja mahdollisuudet elämässä auki. Voidaan katsoa, että Idan symbolinen pääoma saa uudenlaisen arvon ruotsalaisella kentällä. Pääoma pysyy vahvana ja aiemmin hankittu maine säilyy ja vahvistuu tarinan myötä. Idan symbolisen pääoman säilymiseen vaikuttaa suuresti se, että Idan vahva sosiaalinen pääoma auttaa häntä, kun tämä eniten tarvitsee apua elämässään. Monet seikat ovat siis johtaneet siihen, että Idan aiemman elämän valinnat ja saavutettu vahva symbolinen pääoma toimivat tälle apuna. Saatu apu myös vahvistaa Idan asemaa vieraalla maalla ja mahdollistaa edelleen nousukkuuden, joka muussa tapauksessa voisi katsoa kadonneen. Eva-rouvan arvo tässä tulevaisuuden turvaamisessa on merkityksellinen, ja hänen ajatuksensa siitä, miten Idan vauvan alkuperä tulee vaikuttamaan tämän työnsaantiin jatkossa, vahvistaa tulkintaa symbolisen pääoman merkityksestä.

Teoksen alussa aikaa on kulunut kahdeksan vuotta siitä, kun Ida on aloittanut työnsä uudessa pestissä professori Axel Lundströmillä, ja nyt professori on kuollut ja tämän asunnossa ollaan pitämässä perunkirjoituksia. Edeltävässä kohtauksessa Ida on

muistellut mennyttä aikaa ja päätymistään työhön emännöitsijäksi. Nyt kahdeksan vuotta myöhemmin Ida on jälleen tilanteessa, jossa uuden pestin saaminen tulee ajankohtaiseksi, mutta hyvä onni puuttuu jälleen peliin.

[...] Vaikkei minua ollutkaan erikseen testamentissa mainittu, oli professori Lundström tahtonut jättää minulle ja tyttärelleni kymmentuhatta kruunua kiitokseksi siitä uskollisuudesta ja huolenpidosta, jota olin näiden kahdeksan vuoden aikana hänelle osoittanut.

Vaikka kymmentuhatta kruunua oli iso summa, sillä ei Djursholmista saisi kuin jonkin mökinrahjän.

[...] Kirstin takia minun oli pidettävä suunnitelmistani kiinni, kun kerran professori ja kohtalo antoivat siihen mahdollisuuden. Pensionaatin omistajana voisin kouluttaa tyttäreni niin pitkälle kuin hän haluaisi, eikä hänen tarvitsisi koskaan hävetä äitiään ja kotiaan. (R 17–20.)

Idan ja Kirstin perimä summa on suuri ja mahdollistaa heille erilaisia tulevaisuuden näkymiä, mutta kuten lainauksesta käy ilmi, ei summa ole kuitenkaan tarpeeksi suuri, jotta sillä pärjäisi samalla asuinalueella, jossa he ovat viimeiset kahdeksan vuotta asuneet. Vaikka heidän taloudellinen pääomansa kasvaakin merkittävästi, ei nykyinen elinympäristö tarjoa mahdollisuutta sosiaaliseen nousuun. Idan nousukkaan habitus ja luokkatietoisuus on saanut vuosien varrella vahvistusta, joten Ida tiedostaa, että nousukkuus vaatii Suomeen muuttoa. Suomeen muutto ei pelkästään mahdollista itsensä työllistämistä omassa talossa, vaan se antaa myös mahdollisuuksia Idan tyttarelle saada parempi tulevaisuus ja avaa ovet sosiaaliselle nousukkuudelle. Tämä ajatusketju tukee ajatusta siitä, että Ida on muuttanut luokkatietoiseksi ja hänen haaveensa nousukkuudesta ja itsellisestä elämästä on saanut vahvan pohjan Ruotsissa vietettyjen vuosien aikana. Idan nuorena herännyt haave itsensä työllistämisestä on pysynyt mukana ja vain vahvistunut iän karttuessa.

Idalle on myös selkeästi muodostunut kuva siitä, mitä kaikkea sosiaalinen nousu tarjoaa, ei vain hänen omalle asemalleen, vaan siinä sivussa myös Kirstille. Toisaalta heidän mahdollisuutensa, kohentuneen taloudellisen pääoman myötä, nousta täysihoidolan pitäjiksi ja näin itsensä työnantajaksi, mahdollistaa taloudellisesti paremman aseman yhteiskunnassa. Uuden aseman avulla, myös orpona syntyneelle Kirstille avautuu paljon paremmat tulevaisuuden mahdollisuudet kuin Idalle aikanaan, koska Kirsti saa Idalta perintönä asemaa ja vahvaa symbolista pääomaa. Idan pääomat ovat vahvistuneet ja vakinaistuneet niin, että niiden voidaan katsoa olevan jo periytymiskelpoisia. Tämä

osoittaa jo yhdenlaisen nousun tapahtuneen, ja Suomeen muutto tulee vauhdittamaan sosiaalista nousua. Tästä orastavasta noususta ja Suomeen muuton yhteydestä nähdään viitteitä seuraavassa lainauksessa.

Matka, johon junanvaihtoineen olisi kulunut melkein tunti, sujui automobiililla puolta lyhyemmässä ajassa. Siinä Kirsti kainalossani ja pehmeään nahkapenkkiin nojatessani ajattelin, että tämä oli juuri sitä elämää, jota olin lähdössä Suomesta etsimään. (R 31.)

Ensimmäinen luokkanousun haave muuttuu todeksi, ja Idan pohdinta siitä, että kulkisi autolla junan sijaan, on yksi merkki aseman parantumisesta. Toki taloudellinen pääoma on tässä se seikka, joka kyydin mahdollistaa, eikä niinkään Idan ammatti tai asema sosiaalisella kentällä. Mutta autokyyti voidaan nähdä yhtenä osoituksena tapahtuneesta noususta ja Idan ajatustavan kehityksestä. Hän selvästi tiedostaa, millaisia etuja ylemmässä luokassa olevilla on, ja miten niiden etujen mahdollistuminen tarkoittaa sitä, että myös oma asema on parantunut. Katkelmasta voidaan päätellä, että autokyyti on symboli sosiaaliselle nousulle ja ylemmälle luokalle. Sen saavuttaminen ja mahdollistuminen on todiste siitä, että nousu on tapahtunut, ja aseman ylläpito on mahdollista eli ollaan nousemassa samalle kentälle ylemmässä luokassa olevien kanssa.

Toinen sosiaalista nousua todentava tapahtuma kuvataan Idan ja Kirstin saavuttua Suomeen. He menevät käymään Korkeasaarella ja päätyvät siellä ravintolaan syömään.

En voinut olla ajattelematta, miten ihmeellistä oli istua tässä kaikessa rauhassa kiirettä pitämättä, kun ei tarvinnut kantaa huolta kenenkään huushollista.

Tällaistako oli herrasväen elämä? Kun lompakko oli rahaa täysi ja kyyppari kohtelias, sai luvan istua pöydässä palveltavana vaikka kuinka pitkään ja nauttia kaikilla aisteilla jäätelön makeudesta, [...]. (R 71.)

Vaikka Ida selkeästi tiedostaa, millaisia ”etuja” ylempään sosiaaliseen luokkaan kuuluu, tulee hänelle edelleen uusia kokemuksia sen suhteen, mitä uusi luokka hänelle tarjoaa. Ida ei ole aiemmin tottunut olemaan palveltavana, vaan on enemmän jopa hieman arastellut käydä kahvilassa ja ottaa palvelua muilta vastaan. Ida on tottunut siihen, että kahvilassa käydään ja heti, kun on saatu joutua tai syötyä loppuun, tulee lähteä pois. Nyt hän kuitenkin osaa jo varmemmin olla tällaisessa sosiaalisessa tilanteessa ja huomaa erilaisia nyansseja, joita tilanteissa syntyy. Esimerkiksi ajatus siitä, että se, jolla on rahaa, saa istua tarjoiltava niin kauan kuin haluaa, eikä kukaan odota hänen kiiruhtavan pian

pois paikalta. Toisaalta tämä on yhteydessä ylipäätään siihen, että eri yhteiskunnallisessa asemassa olevilla ihmisillä oli erilaiset ajanviettotavat. Tämän takia myös ihmisten kohtelu oli riippuvaista yhteiskuntaluokkiin liittyvästä systeemistä, jossa ihmisiä kohdeltiin eri tavalla riippuen heidän asemastaan. Yhteenvetona voi sanoa, että kun on taloudellista pääomaa ja habitus oikeanlainen, voi pienistä hetkistä ravintolassa jäätelöä syöden nauttia pidempään kuin, jos habitus kielisi pienemmästä taloudellisesta pääomasta. Ida osaa selkeämmin yhdistää ylemmän luokan edut ja habituksen merkityksen sekä osaa nauttia näistä eduista eri tavalla kuin nuorempana ollessaan vielä vahvasti työläisen habituksessa.

Toinen merkki siitä, että Ida on noussut ylempään luokkaan, näyttäytyy selkeästi tämän ajatuksissa omasta kodista ja sen arvosta. ”Tämä paikka oli meidän kotimme eikä mikään mahti maailmassa voisi ajaa meitä täältä pois!” (R 83.) Idalla on tieto siitä, että ne, jotka omistavat oman asunnon, ovat paremmassa asemassa niihin nähden, jotka ovat vuokralla tai saavat asunnon työnsä puolesta. Oman talon omistaminen tarkoittaa sitä, että asunto on pysyvä ja siitä saa itse määrätä, kuka siellä asuu ja millaisen siitä haluaa rakentaa. Oman talon omistaminen tarjoaa vakaan elinolosuhteen ja mahdollistaa samalla oman elämän herruuden. Tämä vahvistaa Idan asemaa uudella kentällä ja sosiaalisena nousukkaana. Hänen vahvistuneet pääomansa ovat mahdollistaneet talon oston, ja näin tekevät sosiaalisesta noususta samalla kertaa virallista. Ida siirtyy työläisen kentältä omistavan luokan kentälle, ja samalla oman asumisensa ja olemisensa rouvaksi. Uusi asunto vahvistaa myös taloudellista pääomaa, koska suuri talo on remontin jälkeen arvokas ja Idalle kiinteä taloudellinen etu. Omistajuus kuvastuu myös muille merkinä siitä, että ihmisellä on taloudellista pääomaa ja hyvä asema, kun on pystynyt talon hankkimaan. Idan muiden pääomien vahvistaminen sekä vakauttaminen helpottuu talon oston myötä, koska sen lisäksi, että se kuvastaa vahvaa taloudellista pääomaa, se myös vahvistaa symbolista pääomaa ja tekee siitä näkyvän muille, missä asemassa Ida on.

Vaikka Ida nyt onkin saanut vakiinnutettua asemaansa ja tuotua uutta habitustaan toisille nähtäväksi, nousee ajoittain esiin hänen entinen habituksensa ja luokkaasteensa. Tämä aiheuttaa muissa reaktioita, jotka mahdollistavat negatiivisen vaikutuksen Idan symbolisen pääomaan, vaikka se samaan aikaan antaa viitteitä Idan

luonteesta ja taidosta arvostaa sosiaalista pääomaansa ja henkilöitä, jotka ovat tätä matkan varrella auttaneet ja opastaneet.

[...] mutta minkä takia Stiina sanoi Viivi-tädille, että äiti on liian höveli...

[...] Totta kai ymmärsin, mitä Viivi-rouvan palvelija oli tarkoittanut. Silti minua huvitti moiset puheet. (R 118.)

–Idan pitää ajatella Kirstiäkin eikä seurustella pelkästään kaiken maailman kirvesmiesten ja pyykkimummojen kanssa, Viivi huomautti. Hän hymyili kyllä niin kuin olisi laskenut leikkiä mutta sävy oli silti ihmeen pisteliäs.– Sinnehän tulee paikalle koko sosieteetti! (R 256.)

Toinen lainaus osoittaa Idan pääomien sekä luonteen vahvuuden. Ida ei arvota ihmisiä luokka-aseman perusteella, vaan pystyessään antamaan takaisin apua, jota nuorempana on itse osakseen saanut, hän tekee sen. Ottamalla Johanssonskan asumaan luokseen, vaikka se tarkoittaa, että siitä syntyy lisäkuluja, ja tämä saattaa vaikuttaa hänen symboliseen pääomaansa, hän kuitenkin tekee sen. Ida on valmis antamaan takaisin apua, jota kerran itse sai. Tämä on osoitus Idan habituksen hybridiyksestä. Nousukkaan habituksen läpi kuultaa joissain tilanteissa edelleen läpi työläisen habitus eli toisin sanoen sellaiset arvot, joita työläiset pitävät erityisen arvokkaana, kuten ystävyys ja avunanto. Mielenkiintoisen tästä huomiosta tekee se, että jopa Idan tytär näkee tämän eron äitinsä ja naapurin Viivi-tädin sekä tämän piian välillä.

Idan matkaa ylempään luokkaan kuvaa tämän ajatus saavutetuista asioista ja tyytyväisyydestä tilanteeseen. Toisaalta myöhemmin Idan kuvataan ymmärtävän, kuinka he edelleen Kirstin kanssa ovat osa työväenluokkaa, vaikka omistavatkin oman huvilan ja Idan on nyt yrittäjä. Tämä ajatus korostaa Idan kehitystä ja vahvan luokkatietoisuuden konkretisoitumista.

Ensimmäisen kerran sitten lapsuusvuosien en kaivannut mihinkään. Kaikki mitä tarvitsin, oli tässä matalassa majassa. (R 133.)

Siinä tiskatessani minun oli pakko myöntää itselleni, ettei elämä täysihoitolassa voinut sittenkään olla samanlaista kuin kotona. Me joutuisimme Kirstin kanssa asumaan aina vieraiden ihmisten keskellä. (R 198.)

Ida on tyytyväinen elämäänsä, koska on pystynyt ostamaan oman huvilan ja saamaan ympärilleen asioita omistukseensa, joista on aiemmin vain haaveillut. Kuitenkin hetkeä myöhemmin Idalle herää tietoinen ajatus siitä, että vaikka hän ei enää tarvitsekaan uutta materiaa ja on pystynyt saavuttamaan nykyisen asemansa, ei tämä edelleenkaan

ole päässyt täysin vapaaseen, riippumattomaan asemaan yhteiskunnassa, joka on varattu lähinnä sivistyneistölle ja omistavalle luokalle yhteiskunnassa. Edelleen Idan toimeentulo riippuu muista ihmisistä, ja Ida joutuu elääkseen sekä ylläpitääkseen asemaansa tekemään työtä muiden eteen. Ida ei sittenkään ole saavuttanut sellaista asemaa, joka täysin voisi tarjota tälle yläluokkaisen aseman, johon kuuluu mm. oma asuintila ilman muita ihmisiä. Tämä seikka johtuu siitä, että Idalta puuttuu perintönä saatava taloudellinen pääoma, joka varmistaisi jatkuvan varallisuuden ja totaalisen itsenäisyyden. Toki Ida peri professorilta rahaa, mutta kyseessä oli kertaluontoinen summa. Taloudellinen pääoma, joka Idalla on tällä hetkellä, muodostuu tuloista, joita täysihoidolan asukkaat maksavat sekä kiinteistön omistamisesta. Jos vuokran maksu loppuisi, ei Idalla olisi mitään kuukausittaisia tuloja, ja se johtaisi nopeasti siihen, että huvila olisi myytävä tai uusi työ löydettävä. Tämä seikka johtaa siihen, että Ida ei lopullisesti pääse koskaan siirtymään ylempään luokkaan, vaan jää häilymään kahden luokan rajalle. Tämä johtuu siitä, että vaikka Ida nouseekin ylempään yhteiskunnalliseen luokkaan, itselliseksi naiseksi, hänelle jää edelleen piirteitä aiemmasta luokasta.

Idan symbolinen pääoma taasen on kasvanut niin, että muut suhtautuvat Idaan herrasrouvana, vaikka tämä täysihoidolan omistajana tekeekin myös töitä. Tämä tulee ilmi Johanssonskan ja lisäkin tavasta osoittaa luokkaero syömisjärjestelyissä.

–Parempi se on, että herrasväki syö keskenään ja me täällä kyökin puolella, Johanssonska sanoi. (R 197.)

Johanssonska rakentaa sanoillaan säätyeron vuokralaisten sekä itsensä ja lisäkin välille. Hänen kuvauksensa siitä, että he syövät keittiössä muodostaa heistä alempiluokkaisia, joka taas johtaa siihen, että ruokasalissa syövät ovat ylempää luokkaa, ja heidän paikkansa on hienommassa tilassa kuin työläisten. Tällä jaottelulla on pitkät perinteet historiassa, ja aiemmissa luvuissa se on jo nähtävissä, miten Idakin ennen söi keittiössä erossa herrasväestä. Nyt kun Ida on onnistunut saavuttamaan uuden aseman, on myös tullut hänen aikansa siirtyä ruokasaliin syömään. Tällä siirrolla osoitetaan sekä asukkaille, kuin myös Idalle, että tämä on nyt noussut herrasväen tasolle. Ida joutuu konkreettisesti vastakkain sen tosiseikan kanssa, että hän ei enää kuulu samaan asemaan Johanssonskan kanssa, joka aiemmin on ollut tämän neuvojana, vaan hän on saavuttanut nousun myös läheistensä silmissä. Tällaisen arvonannon voi katsoa olevan merkityksellinen Idan nousun vakinaistumisen kannalta. Tunnustus työläisluokkaisen

kentällä olevalta sanotaan ääneen, annetaan ikään kuin viimein tunnustus ja työntö Idalle siirtyä toiselle kentälle, jossa on ylemmässä luokassa olevia.

5.2 Sosiaalisen pääoman kasvu ja hyöty

Idan sosiaalinen pääoma jatkaa kasvuaan Suomeen tulon jälkeen, ja hän onnistuu luomaan merkittäviä kontakteja, jotka edesauttavat tätä nousussa ja asemansa vakiinnuttamisessa. Seuraavaksi käsittelen näitä sosiaalista pääomaa kasvattavia hetkiä. Seuraavassa lainauksessa Ida on saapunut Kirstin kanssa katsomaan huvilaa Albergaan ja kohtaa Viivin Paarmion ensimmäistä kertaa.

Kaipa se oli jonkinlaista vaistomaista sielujen sympatiaa.

[...] Ilman Viivi-rouvaa en olisi ikipäivänä uskaltanut ruveta edes harkitsemaan keskeneräisen huvilan ostoa. (R 63.)

Viivi toimii tilanteessa Idan eduksi, ja hänen vuokseen Ida uskaltaa ostaa huvilan, joka ei ensinäkemältä näytä parhaalta ostokselta keskeneräisyytensä vuoksi. Idan sosiaalinen pääoma karttuu sattuman kautta, ja Viiviin luotu kontakti osoittautuu monesti Idalle erityisen vahvaksi pääomaksi. Viivin kautta myös Idan asema saa vahvistusta, ja hänen sosiaalinen verkostonsa näyttäytyy luokka- asemassa olevalle oikeanlaisena eli toisin sanoen voisi sanoa, että hänen sosiaalinen pääomansa edesauttaa tämän nousukkaan aseman vakiintumista. Viivi luo mahdollisuuden tulla osaksi alueen herrasväkeä ja mahdollisuuden kommunikoida heidän kanssaan. Ensimmäisiä kertoja Ida saa sosiaaliseen verkostoonsa ylemmässä luokassa olevan henkilön, jolle hän ei ole tehnyt työtä ja tätä kautta luonut yhteyttä, vaan yhteys on luotu puhtaasti yhtenäisen aseman kautta. Voidaan katsoa, että Ida on siirtynyt uudelle kentälle, jossa ylemmässä luokassa olevat ovatkin Idan verrokkeja, ja kontaktit syntyvät tuttuuden ja muiden kontaktien kautta, eikä työaseman ja työn kautta saavutetun symbolisen aseman kautta.

Viivin kautta Ida tutustuu myös tämän tyttäreeseen Elviin ja saa tästä vahvan lisän omaan sosiaaliseen pääomaansa. Elvin ja Idan välille syntyy ystävyys ja avunantoon perustuva suhde. Seuraava lainaus toimii tästä yhtenä esimerkkinä. Kohtauksessa Ida on auttanut Elviä, kun Viivin lehmä on alkanut synnyttämään.

Se saa olla sinun vasikkasi sitten, Elvi sanoi hymyillen.

–Eihän tästä elämästä ilman Idaa tulisi yhtään mitään! (R 153.)

Idan keräämiä taitoja eläintenhoiossa arvostetaan. Tämä antaa vahvistuksen Idan symboliselle pääomalle ja juurruttaa tämän asemaa yhteisössä. Elvi tuo taas tullessaan laajat kontaktit ja taidot ylemmän luokan koodistosta, josta Ida voi ottaa oppia rinnakkaiselon aikana. Elvistä muodostuu Idalle merkittävä esimerkki oikeanlaisen käytöksen ja pienien nyanssien oppimisessa, joita tämä ilman Elviä ei todennäköisesti helpolla saisi tietoonsa. Idan käytännön taidot taas toimivat Elville ikään kuin takaisinmaksuna uuden luokka-aseman koodiston opettamisesta. Elvin voisi katsoa toimivan yhtenä ensimmäisistä opettajista, joita Ida uudessa asemassaan saa. Elvi myös vahvistaa Idan sosiaalista pääomaa ja mahdollistaa jälleen sen kasvun tuodessaan oman sosiaalisen verkostonsa osaksi Idan verkostoa.

Idalle muutto Albergaan ei tuo mukanaan pelkästään vanhoja tuttuja ja uusia tuttavuuksia herrasväestä, vaan Ida edelleen luo kontakteja myös työväenluokkisiin henkilöihin. Yksi tällainen merkittävä kontakti on lisäksi Haapaluoma, joka osoittautuu Idan edesmenneen äidin vanhaksi tutuksi Pohjanmaalta.

Niin saapasteli Haapaluoman lisäksi meidän elämäämme suurilla saappaillaan ja ryhtyi hosumatta mutta määrätietoisesti järjestelemään asioita. (R 99.)

Sillä kertaa emme puhuneet enempää äidistä emmekä siitä, mitä heidän välillään oli tapahtunut joskus kauan sitten. Sen kuitenkin huomasi, ettei vanha kirvesmies enää kohdellut minua vieraana herrasrouvana vaan puhui kuin vertaiselleen. (R 101.)

lisäkin kuvataan alussa kohtelevan Idaa työnantajana ja ylemmässä luokassa olevana rouvana, johon on tarpeen tehdä ero. Suhtautuminen kuitenkin muuttuu, kun yhdistävä tuttava selviää, ja Ida selkeästi laskeutuu lähemmäs lisäkin tasoa. Tämä kohta, jossa lisäksi alkaa kohdella Idaa tasavertaisena työläisenä herrasrouvan sijaan on merkittävä, sillä se tuo tullessaan Idalle käytännön hyötyä. lisäksi ylläpitää Idan aseman hybridiyttä ja tämän habitus häilyy herrasrouvan ja työläisen välillä. lisäksi kautta Idalla on mahdollisuus olla sekä työläisen kentällä että herrasrouvan kentällä, ja tämän taito liikkua kenttien välillä johtaa tämän symbolisen pääoman vahvistumiseen. Ida saa lisäksi arvokkaan työmiehen, joka pystyy auttamaan tätä monissa asioissa huvilalla ja näin säästämään rahaa asioissa, jotka tulisi muuten hankkia ulkopuolisen avun kautta.

lisäkin suhtautuminen Idaan vertaisenaan toimii muistutuksena Idalle niistä lähtökohdista, joista tämä on asemaansa noussut. Tämä osoittautuu tärkeäksi asiaksi,

jotta Ida pystyy jatkossakin säilyttämään uuden asemansa. Nousukkaat usein kuvataan epäonnistuneina pyrkyreinä, joiden nousukkuus ja uusi asema usein kaatuu siihen, että muut uudessa luokassa olevat tunnistavat nousukkaan ja tekevät tietoista eroa hänen ja heidän välilleen, pitäen näin nousukasta oman kenttensä ulkopuolella. Koska nousukkuus on kuitenkin tapahtunut, ei nousukas voi enää palata vanhaan asemaansa, koska alemmassa luokassa olijat eivät enää pidä nousukasta yhtenä heistä, ja tämän vuoksi myöskään paluu vanhalle kentälle ei ole mahdollinen.¹¹

Idan suhtautuminen oman sosiaalisen verkostonsa ihmisiin heijastelee hänen luonnettaan sekä elämän varrella keräämiään kokemuksia. Ida ajattelee muista ihmisistä hyvää, eikä tuomitse ihmisiä huhupuheiden vuoksi. Ida myös näyttyy oman sosiaalisen verkostonsa ihmisiä puolustavana, jos joku ulkopuolinen alkaa näitä arvostella.

Vaikken minäkään tuommoisista juhlista perustanut, olin silti loukkaantunut Viivin puolesta. Minkä takia nainen oli moittinut illan emäntää? Itsehän Ville-herra tahtoi aina hullutella, varsinkin jos oli juonut liikaa. Viivi-rouva sen sijaan oli mitä ystävällisin sielu, aina valmiina auttamaan. (R 130–131.)

Kohtaus kuvastaa Idan työläistäisuutta, sillä Idan reagointi toisten puheisiin heijastaa sitä puolta Idassa, joka ei vielä täysin ole sisäistänyt kaikkia sosiaalisia koodeja. Esimerkiksi se, mikä ylemmän luokan juhlissa on hyväksyttyä käytöstä ja mikä ei, perustuu siihen sosiaaliseen koodistoon, joka on opetettu tai opittu kasvaessa ylemmän luokan parissa. Ida nousukkaana on voinut vain seurata ylemmän luokan elämää täysin kuitenkin ymmärtämättä kaikkia koodeja ja sääntöjä, joita asema tuo tullessaan. Tämän vuoksi hänen reaktionsa kuulemaansa kritiikkiin Viiviä kohtaan on täysin ymmärrettävää. Romaanin julkaisuajankohdan kontekstiin peilattaessa voidaan todeta, että mieshenkilöillä on ollut löyhemmät säädökset ja enemmän vapauksia oman toimintansa suhteen. Kuitenkin sillä, miten mies toimii, voidaan katsoa olevan merkitys naisen maineeseen, sillä perheen tai tässä tapauksessa pariskunnan miehen toiminnan juhlissa katsotaan osin olevan naisen vastuulla, ja jollei tämä miestä rajoita, on se hänen syynsä.

¹¹ Lea Rojola kuvaa nousukkaan kohtalona olevan sen, ettei tämä enää kuulu mihinkään joukkoon. Nousukas on ikään kuin paikatton yhteiskunnassa ja häiritsee näin yhteiskunnan järjestäytyneisyyttä. (2009, 22)

Kuitenkin seuraava kohtaus vetää yhteen ajatuksen siitä, että Ida on paremmin tietoinen omasta asemastaan sekä tapahtuneesta noususta, kuin aiemmissa kuvauksissa on näyttäytynyt.

Hetken mietin, kertoisinko Elville, miten kovaa oli karjapiikojen ja pikkupiikojen ja lastenpiikojen elämä, mutta mitäpä se olisi hyödyttänyt. Juuri näissä puheissa kulki se näkymätön raja minun ja herrasväen naisten välillä. (R 215.)

Idan ajatukset kuvastavat, että aiempi tulkinta siitä, ettei Ida olisi täysin sisäistänyt koodistoa, joka ylempään yhteiskunta luokkaan kuuluu, murretaan. Idan hahmon kerroksisuus saa vahvistuksen, ja selkeä siirtymä porvarin habitukseen tulee näkyväksi. Idan aiemmat kokemukset ja eletty elämä, toimivat vain vahvistuksena tälle. Toki tämä ajatus hänen ja herrasväen rouvien välillä, purkaa tätä yhtenäisyyttä, vaikka samaan aikaan se myös luo sitä. Idan kuvaus näkymättömästä rajasta toimii tässä herrasrouvien ja hänen työläishistoriansa välillä, mutta ei niinkään hänen ja herrasrouvien välillä. Tämä seikka toimii vahvistuksena Idan nousukkuudelle ja pääomien merkitykselle, mutta myös hänen taustansa merkitykselle. Idan hahmon kehittyminen tähän pisteeseen on asioiden summa, jossa jokaisella vaiheella ja kontaktilla on merkityksensä. Näkymättömän rajan esiin kirjoittaminen on osoitus vahvasta luokkatietoisuudesta ja sen merkityksen ymmärtämisestä. Tämä vahvistaa Idan habitusta ja tekee tämän hybridiroolista siirtymän porvarilliseen rooliin.

Idalle syntyy myös uudenlaisia sosiaalisia kontakteja täysihoitolaisten kanssa. Idalle yhdeksi merkittäväksi asiakkaaksi muodostuu maisteri Tikkanen, joka muuttaa ensimmäisenä asumaan täysihoitolaan.

Vähän kankeasti maisterin ja minun täysihoito lähti liikkeelle, vaikka mies söi päivällistä hyvällä ruokahalulla [...]. (R 181.)

Maisteri Tikkanen osoittautuu merkittäväksi lisäksi sosiaaliseen verkostoon, koska tämä työnsä kautta pitää Idan tietoisena maailman tapahtumista ja pystyy useassa kohdassa auttamaan tätä erilaisissa talon töissä sekä tuo taloudellista pääomaa maksaessaan Idalle asumisesta ja ruuasta kuukausittain. Maisteri Tikkanen tuo tullessaan rauhan tunnetta Idalle ja varmuutta tulevaisuudesta. Maisteri osoittautuu olevan yhtenä tärkeänä väylänä Idan maineen kasvamiselle sekä leviämislle kulttuuripiireissä. Maisterin mukana tulee ajoittain täysihoitolassa käymään erilaisia kulttuurihenkilöitä, kuten Eino ja Kasimir Leino. Maisteri Tikkanen toimii siis myös Idalle symbolisen,

taloudellisen ja sosiaalisen pääoman vahvistajana ja on näin ollen erittäin arvokas hahmo.

Vaikka nyt on päästy siihen lopputulemaan, että Ida on vahvistanut asemansa ylempään luokkaan kuuluvana henkilönä ja päässyt osallistumaan kulttuurillisen elämän keskiöön, on kuitenkin yksi seikka, joka tekee kulttuuripiireistä ongelmallisia. Seuraava kohta kuvastaa tätä ongelmaa ja Idan ratkaisua asian selviämiseksi. Kohtauksessa Ida on kutsuttu naapuriin juhliin Viivin ja Ville Vallgrenin luokse, mutta juhliin saavuttuaan Ida joutuukin vieraana olon sijaan työhön.

Niinhän siinä sitten kävi, että jouduin Ville-herran juhliin passariksi ja juomanlaskijaksi, vaikka olin vieraaksi kutsuttu. [...] Parempi se niin oli, sillä vaikka vieraiden joukossa näkyi niitäkin, jotka olivat muinoin käyneet Albertin ateljeerissa, eivät he kiinnittäneet minuun mitään huomiota. (R 294.)

Idan voidaan katsoa joutuvan lasketuksi entiseen asemaansa apulaiseksi, työläiseksi. Ida kuitenkin kääntää tilanteen edukseen, koska hän voi tällöin piiloutua roolinsa taakse ja välttää näin tunnistetuksi tulemisen. Ida ottaa entisen habituksensa piikana esiin ja käyttää sitä ikään kuin suojana maastoutuakseen osaksi palveluskuntaa. Tällainen toiminta on epätyypillistä nousukashahmojen kohdalla, sillä yleensä nousukkaat pyrkivät mukautumaan ylemmän luokan edustajien kaltaisiksi ennemmin kuin alemman luokan. Käyttäytymällä ylemmän luokan tavoin pyritään hakemaan hyväksyntää omalle asemalle luokassa ja muokkautumaan osaksi uutta luokka-asemaa. Ida kuitenkin toimii tilanteessa epätyypillisesti, jotta voi suojata uuden elämänsä Suomessa täysihoidolan emäntänä ilman, että kukaan alkaa kyseenalaistamaan tämän taustaa. Tällaisen piiloutumisen onnistumisen voi katsoa olevan mahdollista juuri sen seikan takia, että Ida on yhteiskunnallinen nousukas, ja hänellä on pitkä tausta piiantyöstä taustalla. Hän tiedostaa käytöskoodiston, joka piialta on odotettavissa, ja osaa käyttää sitä hyödykseen ilman, että joutuu kuitenkaan täysin luopumaan saavuttamastaan asemasta. Roolin taakse piiloutumisen mahdollistaa myös se seikka, ettei Ida ole vielä täysillä panostanut ulkoiseen olemukseensa, joka heti viestisi muille tämän asemasta. Seuraavassa alaluvussa käsittelen tätä tarkemmin.

5.3 Vaatteet ja habitus viestivät asemasta

Vaatteet ja niiden merkitys aseman osoittamisesta muille nousee erityisesti esiin teoksen alkupuolella ja sellaisissa tilanteissa, joissa Idalle on hyötyä asemansa kuvastumisesta ulkoisen habituksen kautta. Seuraavassa kohtauksessa Ida ja Kirsti ovat Suomessa ja menossa käymään asunnonvälittäjän puheilla oman huvilan ostamisen vuoksi.

Varmuuden vuoksi olin taas pukeutunut ylleni parhaan kävelypukuni. Hattu päässä näytin ihan oikealta rouvalta. (E 49.)

Toisessa luvussa käsitelty hattu ja sen symboloima asema nousee jälleen esiin. Idalle on vahvistunut hatun herättämä symboli ja hänen ajatuksensa omasta kuvajaisestaan hattu päässä vain vahvistaa tätä mielikuvaa. Vaikka Ida kertoo jo pukeneensa päälleen parhaan kävelypukunsa, tarvitaan lisäksi hattu, jotta Idasta välittyy täydellinen kuva rouvashenkilönä. Ida tarvitsee rouvashenkilön habituksen, jotta hänen huvilan ostoaikensa otettaisiin todesta ja häntä kohdeltaisiin varakkaan ihmisen tapaan. Kun heijastetaan historiallista kontekstia ostotapahtumaan, voidaan nähdä annetun habituksen merkitykselle iso arvo. Jos ostaja näytti ulkoisesti varattomalta, sai hän osakseen erilaista kohtelua kuin varakkaan näköinen henkilö. Varattoman näköisille henkilöille saatettiin rajata näytettävien kohteiden määrää, kun taas varakkaalle henkilölle ei rajausta tehty. Ida selvästi tiedostaa tämän seikan ja varautuu sen vuoksi tapaamiseen parhaalla kävelypuvullaan luodakseen oikeanlaisen kuvan itsestään. Jälleen ollaan tilanteessa, jossa ensivaikutelma nousee tärkeäksi symbolisen pääoman määrittämisen kannalta. Koska tilanteessa, johon Ida on menossa ei häntä ennalta tunneta, on tärkeää, että hän pystyy luomaan oikeanlaisen kuvan itsestään. Tätä kautta määrittyy myös Idan myöhempi oleminen Helsingin seudulla.

Tämä ajatus ensivaikutelmasta ja ulkonäön merkityksestä nousee uudelleen esiin, kun Ida on lähdössä käymään kaupungissa huvilaltaan ja tulee taas ajatelleeksi vaatetustaan.

Vaikka päivästä oli tulossa lämmin, kävin vaihtamassa ennen lähtöä ylleni parhaan kävelypukuni. Hameen vyötäisille oli pakko laittaa ylimääräinen lukkoneula, niin väljäksi se oli käynyt näinä viikkoina. Hattuneula raapaisi ilkeästi päänahkaa, kun työnsin sen nutturan läpi. Hansikkaat jätin sentään suosiolla piironginlaatikkoon ja lähdin laukku kainalossa ulos. (R 158.)

Kohtauksesta syntyy kuva, että Ida on vuosien aikana sisäistänyt pukeutumisetiketit ja tietää, mikä merkitys sillä on hänen symboliselle pääomalleen. Lähtiessään käymään

kaupungissa Ida tiedostaa, että päälle on puettava paras asu, vaikka eletäänkin kuuminta kesäaikaa. Romaanin kuvaaman aikakauden kontekstissa kaupungilla käynti ei ollut pelkästään asioiden hoitoa, vaan samaan aikaan ihminen pystyi myös näyttäytymään muille samassa luokassa oleville ja vahvistamaan omaa habitustaan. Näyttäytymällä julkisesti etikettien mukaan pukeutuneena pystyi luomaan ihmisille myönteisen kuvan itsestään ja saamaan osakseen korrektia käytöstä.¹² Nämä Idan ajatukset pukeutumisesta ja pukeutumisetiketin ymmärtämisestä toimivat vahvistuksen Idan nousukkuudelle. Ensinnäkin hänellä on aikaa kiinnittää ulkonäköönsä huomiota sekä varaa hankkia tarvittavat asusteet, joita ylempiluokkaiset naiset tuona aikana käyttivät osana pukeutumistaan. Lisäksi hän on oppinut noudattamaan sääntöjä ja tietää, mikä ulkoisenhabituksen merkitys on hänen symboliselle pääomalleen niiden portinvartijoiden edessä, jotka hänen asemaansa ja asemansa pysyvyyteen vaikuttavat. Tästä, tietoisesta etiketin noudattamisesta, antaa vahvistuksen myös seuraavat kohtaukset, joissa Ida tiedostaa, ettei ole täysin pukeutunut etiketin mukaan. Pureudun niihin seuraavaksi.

Ostettuaan huvilan Ida lähtee siivoamaan asuntoa ja käy vaihtamassa vaatteita. Kohtauksessa Ida pohtii omaa ulkonäköään ja vaatteiden merkitystä siihen, millaisen kuvan itsestään luo.

[...] Kävin matkustajakodissa vaihtamassa ylleni villaröijyn ja sen vanhan sinisen pumpulileningin, jota oli käyttänyt Djursholmissa jo monta vuotta siivouspäivinä. Kiiltonahkakengistäkin oli tietysti luovuttava. Kun vilkaisin itseäni vaatekaapin ovipeilistä, en enää näyttänyt hienolta rouvalta vaan ihan tavalliselta naiselta, oikeastaan vähän nuoremalta kuin olinkaan. Sinisestä vaatteesta se johtui. Pitäisi teettää uusi sininen leninki, ajattelin portaita laskeutuessani. (R 80.)

Sininen leninki symboloi Idalle mennyttä elämää ja roolia emännöitsijänä professorille. Leninki kuvataan vanhaksi ja kuluneeksi, eritoten työn tekoon soveltuvaksi. Idan huomio siitä, ettei hän enää näytä hienolta rouvalta, johtuu vanhan leningin synnyttämästä mielikuvasta. Mekon materiaalin ja värin voidaan katsoa olevan sopiva piian tai emännöitsijän rooliin, mutta hienolle, ylemmässä luokassa elävälle rouvalle epäsopiva. Hienommat asut ja kankaat ovat näyttäytymistä varten luotu. Kun henkilön on oltava esillä, ulkonäön halutaan kertovan siitä, kuka on, ja mihin säätyyn kuuluu. Kun ollaankin

¹² Käytöksen ja ulkoisen habituksen välistä yhteyttä käsittelemme tarkemmin alaluvussa 3.2.

menossa työtä tekemään, ulkonäöllä ei ole niin väliä, ja ennemmin voidaan piiloutua vaatimattoman ulkokuoren alle. Vanha leninki myös aiheuttaa sen, että Ida kokee näyttävänsä nuoremmalta kuin aiemmin. Miten ulkonäkö ja ikä taas korreloivat keskenään? Kohtauksesta voidaan lukea näkyviin ajatus siitä, että herrasrouvat usein näyttivät ikäistään vanhemmilta ja näin ollen arvokkailta. Työläiset taas saattoivat näyttää vaatimattoman ulkonäkönsä vuoksi hieman todellista nuoremmilta. Tämä vaikuttaa siihen, millaista kohtelua henkilö saa osakseen, sillä romaanin kuvaaman aikakauden kontekstissa vanhemmat henkilöt olivat aina nuorempia paremmassa asemassa, koska heitä kunnioitettiin. Ei siis pelkästään se, että kuului tiettyyn luokkaan taannut etuoikeutta, vaan ikä toi mukanaan myös tietynlaista kunnioitusta muilta.

Idalle ajatus siitä, että hänen tulisi teettää uusi sininen leninki, voi katsoa olevan yhteydessä siihen, minkä ikäiseltä näyttää muiden silmissä ja millaista kohtelua saa osakseen. Uusi leninki saattaa tulla samanlaiseen käyttöön kuin vanha leninkikin, mutta sen uutuusarvo antaisi Idalle vahvistusta tämän uudesta asemasta ja varakkuudesta. Lisäksi, koska Ida on nyt aloittamassa uudessa roolissaan täysihoitolan omistajana, on tärkeää, että hän myös siivotessaan pystyy viestimään muille olevansa talon emäntä. Tästä esimerkkinä seuraava kohta, jossa Ida siivoaa huvilassaan, kun paikalle saapuu yllättäen uusia asukkaita katsastamaan taloa.

Harmitti että minulla oli ylläni vain rähjäinen sininen siivousleninki. Ei edes puhdasta esiliinaa ehtinyt hakea kammarista, kun ulko-oven neliskanttisen pikkuruudun läpi näki miehen ennättäneen jo ovelle. (R 174.)

Ida korostaa jälleen vanhan siivousleningin luomaa kuvaa itsestään, eli se luo kuvan hänestä työntekijänä eikä omistajana. Hienoissa talouksissa piioilla oli palvellessaan esiliina päällä, niin kuin Idallakin oli ollut työskennellessään Albert Edelfeltin emännöitsijänä. Ajatus siitä, että edes esiliina olisi voinut pelastaa Idan habituksen luoman kuvan tämän täysihoitolasta, vahvistaa tätä ajatusta. Koska Idalla on vain siivousleninki, syntyy täysihoitolasta sellainen kuva, että siellä ei hienompiarvoisten henkilöiden ole maineensa puolesta järkevä asua. Jos taas omistajan ja mahdollisten palkallisten ulkonäkö antaa viitteen siitä, että etikettiä noudatetaan, vuokralaiset voivat täysihoitolassa asua huoletta oman maineensa tahriutumisen puolesta. Toisin sanoen voisi sanoa, että mitä siistimpi ulkoasu täysihoitolan omistajalla ja palkollisilla on, sitä siistimmästä ja kunniallisemmasta paikasta on kyse. Tätä argumenttia vahvistaa

seuraava lainaus, jossa Idan täysihoitolaan on jälleen tulossa uusia asukkaita katsomaan paikkoja.

Tällä kertaa ei minua yllätetty. Vaihdoin siistin mustan leningin ylleni. Esiliinaa en kuitenkaan laittanut, etten olisi vaikuttanut pikkutytöltä. (R 193.)

Viime kohtauksessa Ida oli yllätetty kesken siivouksen, ja tämä ei ollut voinut siistiä itseään tulijoita varten. Tällä kerralla hän ei tosin ole pukeutunut esiliinaa siivousleningin päälle, vaan on vaihtanut koko leningin siistimpään mustaan leninkiin. Musta värin voidaan tämän perusteella katsoa symboloivan omistavaa luokkaa ja sinisen työläisen luokkaista, koska Ida tekee kohtauksissa selvän eron sen välille, minkä värinen mekko hänelle missäkin tilanteessa on yllään. Esiliinan käytössäkin näyttäytyy olevan eroja käytön suhteen. Sinisen siivousleningin päällä esiliina symboloisi etikettien tuntemusta ja arvokasta täysihoitolaan sekä nostaisi Idan piikatytöstä porvariluokkaan kuuluvaksi omistajaksi. Mustan leningin päällä taas esiliina tekisi hänestä pikku tyttöön verrattavan, luokkaetiketit tuntemattoman pyrkyrin. Romaanin kuvaaman aikakauden kontekstissa, kun usein kuvataan porvariluokan tyttölapsilla olleen leningin päällä siisti valkoinen esiliina, ja taas piikatytöillä esiliina oli työleningin päällä. Lisäksi musta leninki ilman esiliina näyttää kuvastavan kantajansa ikää, jolloin päästään takaisin argumenttiini iän merkityksestä asemaan. Ylemmässä luokassa olevien henkilöiden voitaisiin katsoa suhtautuvan epäilevästi täysihoitolaan, jonka omistaja näyttää nuorelta tytöltä tai työläisluokkaiselta piialta. Omistajaksi kun vaaditaan sellaisia varoja ja asemaa, jota nuorelta neidolta tai työläiseltä ei voi olettaa löytyvän. Idalle on kertynyt ymmärrystä sosiaalisesta etiketistä ja aiemmat kokemukset toimivat opettavaisina kokemuksina nousukkuuden mahdollistumiselle. Siirryn seuraavaksi käsittelemään Idan historiaa ja sen merkitystä hänen nykyiselle asemalleen.

5.4 Pääomien vakauden merkitys

Idan kerryttämä työkokemus erilaisissa pesteissä sekä työskentely ylemmässä luokassa olevien perheiden parissa, on kerryttänyt tälle arvokasta hiljaista tietoa niin, että nousukkuus on mahdollistunut. Käsittelem tätä hiljaista tietoa sekä sen merkitystä Idan nousukkaan habitukselle ja merkitystä Kirstille.

Taloudellisen pääoman vahvuus on muodostunut Idalle pikkuhiljaa. Ei pelkästään se, että Ida on saanut kerrytettyä omaisuutta itselleen ja hankittua huvilan, vaan hän on myös onnistunut kasvattamaan taloudellista ymmärrystä, joka toimii tälle eduksi taloudellisesti tiukkoina aikoina. Lisäksi sosiaalinen pääoma osoittautuu Idan taloudellista pääomaa tukevaksi seikaksi, ja käsittelen tätä seuraavaksi tarkemmin. Idan hyväsydämyisyys ja aiemman elämän opettavaisuus nousee esiin, kun Ida käy keskustelun Viivi-rouvan tyttären Elvin kanssa siitä, kuinka paljon vuokraa hän ottaa uusilta asukkailtaan.

–Sata markkaa on kyllä aivan liian vähän kahdesta ruokavieraasta, Elvi torui, kun kerroin uusista täysihoitolaisistani.

–Vaikka onhan se totta, ettei opettajattaren palkalla kovin leveästi eletä, varsinkin jos se vanhempi sisar kustantaa sisarensakin luvut. (R 196.)

Idalla voi katsoa olevan selkeä ajatus siitä, minkä vuoksi hän ei enempää vuokraa peri. Elvikin tuntuu tämän lopulta ymmärtävän ja antavan tästä päätöksestä Idalle myönnytyksen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Idan symbolinen pääoma saa vahvistuksen Elviltä, vaikka hänen taloudellinen pääomansa ei saakaan tarvittavaa vahvistusta. Tämä määrittää Idan symbolisen pääoman taloudellista merkityksellisemmäksi, ja se taas vahvistaa Idan asemaa uudessa sosiaalisessa asemassaan. Symbolisen pääoman vahvuuden arvon voi katsoa heijastuvan sellaisten arvojen kanssa, joita Ida työläisluokkaisena oli nähnyt saavan arvoa. Taloudellisen pääoman voidaan katsoa olevan vahvemmin kytköksissä porvariluokkaan. Tämä pääomien arvonanto tekee Idan hybridiolemuksesta pysyvämmän olomuodon ja vakauttaa tämän omalle kentälleen. Tämän kentällä olon voisi katsoa Idalle yhdeksi pysyvimmistä tiloista, joihin tämä pystyy palaamaan käytyään muilla kentillä tilanteen mukaan.

Idan taito vaihtaa kenttää nousee vahvemmin esiin, kun lapsuuden rakkaus Elias tulee kuvioihin ja asumaan Idan luokse väliaikaisesti. Elias kyseenalaistaa Idan nousukkuuden ja haastaa Idaa tämän tekemistä elämän valinnoista.

[...] kuulin hänen kysyvän, minkä takia tahdoin yhä raataa toisten piikana.

–Mikset hommannut vaikka puotia niillä perintörahoillasi? hän jatkoi ääni käheänä. Olin yöllä kertonut, miten olin päätynyt huvilan omistajaksi.

–Siksi ettei minusta ole kauppiaaksi, vastasin, vaikka kysymysten tyly sävy ärsyttikin. [...] –Nytkään en ole kehdannut nostaa vuokria, vaikka kaikki on kallistunut, ilmoitin uhallakin. –Sitä paitsi haluan, että Kirsti saa

oikean kodin eikä joudu asumaan kaupan takahuoneessa. Tämmöisestä villasta on helpompi panna hänet kouluun kuin kivijalkapuodista. (R 279.)

Ida osoittaa kohtauksessa, kuinka hänellä on ollut selkeä perustelu tekemilleen valinnoille. Ida ei valintoja tehdessään ole ensisijaisesti ajatellut itseään, vaan Kirstiä ja tämän tulevaisuutta. Idalle on kehittynyt selkeä kuva siitä, mitä porvarisasemassa oleva vanhempi voi lapselleen tarjota ja mitä tällaisen aseman saavuttaminen vaatii. Ida on selkeästi miettinyt erilaisia parempia työpaikkoja ja niiden hyötyjä. Tämä kuvastaa Idan taitoa havainnoida ympäristöä ja etsiä tilanteista parhain ratkaisu sekä taitoa elää eri kentillä sen mukaan, mikä häntä eniten kulloinkin hyödyttää. Tämä tekee Idasta onnistuneen nousukkaan, joka ei joudu perustelemaan omaa asemaansa jatkuvasti, vaan pystyy kerralla perustelemaan tekemänsä valinnat ja näin vakauttamaan asemansa eri luokassa olevan edessä.

Ida on oppinut sosiaaliset säännökset, jotka toimivat erilaisissa yhteyksissä. Idan elämän tarkoituksiksi on muodostunut Kirstille paremman tulevaisuuden tarjoaminen, kuin mitä tällä itsellään on ollut. Idan perustelu täysihoitolan pitäjäksi ryhtymisestä perustelee tätä tietoisuutta ja aseman merkityksen ymmärrystä. Ida on oppinut työskenneltyään erilaisissa perheissä, mikä merkitys vanhempien symbolisella pääomalla on lapselle ja miten ylemmässä luokassa olevat lapset pystyvät perimään vanhemmiltaan tätä pääomaa ja pääsemään näin helpommin elämässä eteenpäin. Idan saavuttama itsellinen asema omistavassa luokassa tarjoaa Kirstille juuri sellaisen tulevaisuuden, johon Idan on pyrkinyt läpi teoksen.

6. LOPUKSI

Sosiaalinen nousukkuus ja pääomien kertyminen on osoittautunut työssäni monimuotoisemmaksi kuin sen alussa ajattelin olevan. Teosten kuvaamat sosiaaliset tilanteet ja Idan hahmon kehittyminen niiden aikana osoittavat, mikä merkitys pääomilla on ollut sosiaaliselle nousulle romaanien kuvaamassa ajallisessa kontekstissa. Eri pääomien määrä ja määrän rajukin vaihtelu tilanteen mukaan oli yllättävää. Historiallisen viihderomaanin kontekstissa tämän seikan voidaan katsoa olevan genrelleen ominainen seikka. Historiallisen viihderomaanin näkökulmasta katsoen voi Idan hahmon kehityksen olevan odotettava tapahtuma. Idan hahmosta tosin poikkeuksellisen tekee itselliseksi naiseksi päätyminen sekä yhteys kulttuuriseen kenttään työhistorian kautta.

Ida onnistuu saavuttamaan sosiaalisen nousun sekä lisäksi luomaan vahvat ja vakaat pääomat. Nousukkuus avaa myös pääsyn samalle kentälle muiden ylemmässä sosiaalisessa luokassa olevien kanssa. Idan nousukkuus tapahtuukin pikkuhiljaa, ja siihen vaikuttaa vahvasti tämän luokkaheränneisyys sekä erilaisten luokkasidonnaisten etikettien oppiminen ja sisäistäminen. Idalla on myös rutkasti onnea ja hyvää tuuria, jotka edesauttavat tätä selviämään tilanteista parhain päin. Päätyminen erilaisiin pesteihin aikansa kulttuurillisten merkkihenkilöiden luokse on Idan kannalta ja etenkin tämän nousukkuuden kannalta merkittävä seikka. Työskentely antaa tälle pääsyn kulttuurillisten ihmisten kentälle ja mahdollistaa siellä toimivien etikettien oppimista. Tämän voi katsoa toimivan Idalle nousukkuutta vauhdittavana seikkana.

Idan kasvava sosiaalinen pääoma osoittautuu jo heti ensimmäisessä teoksessa merkittäväksi seikaksi tämän nousun kannalta. Oikeanlaiset kontaktit toimivat tälle työsaannissa etuna, mutta myös vaikeiden tilanteiden edessä ne auttavat Idaa selviämään ilman, että tämän symbolinen pääoma saa kolausta. Idan suhteet merkkihenkilöihin auttavat tätä aseman luomisessa ja vakauttamisessa, kun tullaan kohti viimeistä teosta. Tämä on yhteiskuntaluokkien näkökulmasta poikkeuksellista. Ida pystyy liikkumaan luokkien välillä melko helpostikin ja siirtymään pysyvästi uuteen luokkaan. Kun verrataan Idan liikkumista historialliseen kuvaan yhteiskuntaluokista, on todellisuudessa luokkien välillä liikkuminen ollut kankeampaa. Historiallisen romaanin

näkökulmasta taas luokkien välillä liikkuminen voidaan nähdä lajikonventiolle ominaisena piirteenä.

Idan symbolisen pääoman voisi katsoa olevan merkityksellisin kaikista pääomista, vaikka se toki rakentuukin suhteessa muihin pääomiin. Idalle alusta asti rakentuva maine ahkerana ja taitavana työntekijänä mahdollistaa tämän etenemisen työstä toiseen ja lopulta ison rahasumman perimisen. Idan varhainen ymmärrys symbolisen pääoman merkityksestä on myös iso etu, joka auttaa tätä sosiaalisessa nousussa, sillä tiedon kautta Ida oppii suojelemaan tätä pääomaa. Ida myös oppii huomaamaan pienet seikat ja sanomattomat säännöt, jotka voisivat symbolista pääomaa horjuttaa ja toimimaan pääoman vahvistaminen edellä.

Nämä seikat, kuten hiljainen tieto siitä, mikä on etiketin mukaista erilaisissa toimissa, antavat Idan porvari habitukselle vahvuutta ja vakautta. Ne myös edesauttavat Idaa niin, ettei tämän nousukkaan habitus paista läpi tämän ollessa tekemisissä ylempään luokkaan kuuluvien kanssa viimeisessä teoksessa. Tällainen pääomien rakentuminen ja merkitys voidaan katsoa olevan ominaista historiallisille viihderomaaneille ja niiden lajityypille. Historiallisesti mahdollisia, mutta harvinaisia tapahtumia, jotka on mahdollistettu fiktion antamien vapauksien kautta.

Yhteiskunnalliseen luokkajärjestelmään ja romaanin kuvaamaan ajalliseen kontekstiin heijastettaessa taas voidaan tulkita, millainen merkitys pääomien kertymisellä Idan hahmolle teoksessa on. Pääomat kertyvät Idalle vähitellen sekä omasta että muiden vaikutuksesta ja osoittavat, että niillä on suuri merkitys, jotta työläistäustainen henkilö voi nousta ylempään sosiaaliseen luokkaan ja vakiinnuttaa siellä paikkansa. Pelkästään taloudellisen pääoman kasvatus tai sosiaalisen kulttuurisen pääoman lisääntyminen eivät riitä onnistuneeseen nousuun, vaan se vaatii kaikkien neljän pääoman vahvuuden ja ylläpidon ymmärtämisen. Yhteiskuntaluokan näkökulmasta katsottaessa voidaan todeta Idan hahmon olevan sosiaalisesti taitava nousukas, joka osaa hyödyntää eri luokkien parhaita puolia vahvistaakseen omaa asemaansa yhteiskunnassa. Ida pystyy näin välttämään perinteisen nousukashahmon kohtalon eli sosiaalisen nousun epäonnistumisen. Tämän kaltaisen uudenlaisen nousukkaan tarinan kuvaaminen taasen mahdollistuu historiallisen viihderomaanin konventiossa.

Tutkimukseni tuloksista voidaankin päätellä, että vaikka teokset ovat historiallisia viihderomaaneja ja ne sijoittuvat aikaan 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun, tuovat ne esiin monia sellaisia seikkoja, joita nykypäivänäkin on nähtävissä. Luokkayhteiskunta elää edelleen, vaikkakin muuttuneena ja nykyaikaan mukautuneena. Idan kaltainen hahmo joutuisi nykyaikanakin tekemään kovasti töitä saavuttaakseen paremman aseman yhteiskunnassa. Toki nykyajan kaikille avoin koulutusjärjestelmä tekee luokkien välillä liikkumisesta hieman helpompaa. Se mikä luokkien välisessä asetelmassa edelleen näkyy, on taloudellisen ja symbolisen pääoman merkitys. Mitä paremmat meriitit sinulla on tai se millainen tausta sinulla on voi vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka helposti pystyt elämässä etenemään tai kuinka paljon työtä joudut etenemisen eteen tekemään.

7. LÄHTEET

Tutkimuskohde

P= Mustonen, Enni 2013: *Paimentyttö*. Helsinki Otava

L= Mustonen, Enni 2014: *Lapsenpiika*. Helsinki Otava

E= Mustonen, Enni 2015: *Emännöitsijä*. Helsinki Otava

R= Mustonen, Enni 2016: *Ruokarouva*. Helsinki Otava

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto 2001: *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Helsinki Otava.

Bourdieu, Pierre 1984/1979: *A social critique of the judgement of taste*. Translated Nice Richard. Paris: Les Editions de Minuit.

Haapala, Pertti 1992/1995: Työväenluokan synty. Teoksessa *Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Toim. Pertti Haapala. 3. painos. Tampere Vastapaino.

Haapala, Pertti 2009: Jakautunut yhteiskunta. Teoksessa *Sisällissodan pikku jättiläinen*. Toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. Helsinki WSOY.

Hatavara, Mari 2013. Miten tehdä menneestä historiaa? Juhani Ahon Panu sekä Kevät ja takatalvi historiallisina romaaneina. Teoksessa *Kiviaholinn*. Toim. Haapala Vesa & Sipilä Juhani. Helsinki: BTJ Finland oy.

Hoppu, Tuomas 2009: Sisällissodan puhkeaminen. Teoksessa *Sisällissodan pikku jättiläinen*. Toim. Haapala Pertti & Hoppu Tuomas. Helsinki: WSOY.

Hosiaislouma, Yrjö 2003: *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.

Hyttinen, Elsi 2012: *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadanvaihteen Suomessa*. Väitöskirja. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Kauranen, Ralf & Lauri, Lahikainen 2016: Luokan äänen ja hiljaisuuden muodostuminen rakenteellisesti ja kokemuksellisesti. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Toim. Anttila Anu-Hanna, Kauranen Ralf, Launis Kati & Ojajarvi Jussi. Tampere: Vastapaino.

Kumpu, Sanni 2019: *”Ei se mitään esitä”: Marja-Liisa vartion romaani Kaikki näkevät unia nousukastarinana*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen Kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Koli, Mari 1999: Suomenruotsalaisuuden synty. Teoksessa *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*. Toim. Rojola Lea. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lod, Erkki 2007: *Suomalaisen ihmisen kehityksestä 1800-luvulta nykypäivään*. Helsinki: Edico Oy.

Lång, Reija 2010: Kirjailijuus välitulassa. Mäkitupalaisen tytär 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kirjallisella kentällä. Teoksessa *Lukeva ja kirjoittava työläinen*. Toim. Salmi-Niklander Kirsti, Suodenjoki Sami & Uusitalo Taina. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ja kirjoittajat.

Meinander, Henrik 2006/2014: *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohdat*. Suom. Autio Paula. Helsinki: Schildts & Söderström.

Melkas, Kukku 2013: Populaarin politiikka romanttisessa ja historiallisessa viitteessä. Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 1: Lajeja, poetiikkaa*. Toim. Hallila Mika, Hosiaisluoma Yrjö, Karkulehto Sanna, Kirstinä Leena & Ojajärvi Jussi. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Niemi, Juhani 1999: Kirjallisen instituution luominen ja vakiinnuttaminen. Teoksessa *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Toim. Varpio Yrjö & Huhtala Liisa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Skeggs, Beverley 2004/2014: *Elävä Luokka*. Suom. Lahikainen Lauri & Jakonen Mikko. Tampere: Vastapaino.

Rojola, Lea 2009: Sivistyksen ihanuus ja kurjuus -suomalaisen nousukkaan tarina. Teoksessa *Läpikulkuihmisiä. Muotoiluja kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*. Toim. Melkas Kukku, Grönstrand Heidi, Launis Kati, Leskelä-Kärki Maarit, Ojajärvi Jussi, Palin Tutta & Rojola Lea. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Internet-lähteet

Kinkerit ennen ja nyt: <https://www.orimattilanseurakunta.fi/osallistu/kinkerit> [Haettu 7.4.2020].

Kielitoimiston sanakirja 4.5.2020: Konventio. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/konventio> [Haettu 4.5.2020].

Reitala Aimo, 1997/2015: Edelfelt Albert (1854–1905). Kansallisbiografia. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3217> [Haettu 18.03.2020].

Kuikka Martti T. 8.5.2020: Opettajan koulutus eilen, tänään ja huomenna. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. http://www.kasvhistseura.fi/dokumentit/1110051148_b_kuikka.pdf [Haettu 8.5.2020].

Olavinen Iris: Torpparikysymys kärjistyy. <http://www.tyovaenliike.fi/tyovaenliikkeenvaiheita/alasivu-2/torpparikysymys/> [haettu 19.10.20.].

Valtonen Aleks, 2021: *Yhteiskunta muuttuu*. <https://www.hi2.fi/2-teollinen-vallankumous/2-5-yhteiskunta-muuttuu/> [Haettu 8.2.2021]

Vuorela Kirsti, 2018: Kirsti Manninen aikoo kirjoittaa syrjästäkatsojan tarinoita vuoteen 2022 asti: "Olen silloin 70-vuotias." Länsi-Savo. <https://lansi-savo.fi/uutiset/kulttuuri-ja-viihde/d73186e5-19bc-48ff-a675-1354478d11fd> [Haettu 15.4.2019].

Tieteen termipankki 19.3.2020: Kirjallisuudentutkimus: portinvartija. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:portinvartija.](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:portinvartija)) [Haettu 19.3.2020].

Trötschkes Rita, 2013: *Säädyt puolueiksi*. Yle.fi.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/11/14/saadyista-puolueiksi> [haettu 8.2.2021]